

DANSK KIRKESANGS
ÅRSSKRIFT
2007-2013

Udgivet af
SAMFUNDET DANSK KIRKESANG

under redaktion af
Stefan Lamhauge Hansen
Peter Thyssen
Peter Weincke

DANSK KIRKESANGS ÅRSSKRIFT
2007-2013

Forfatternes adresser:

Organist Inge Bønnerup

Peter Bangs Vej 153, 1.tv., 2000 Frederiksberg

Lektor Thomas Holme Hansen

Hoffmannsvej 24, st.tv., 8200 Brabrand

Organist Erik Hildebrandt-Nielsen

Usserød Kongevej 20, 2970 Hørsholm

Sats: Hans Mathiasen

Tryk: Werks Offset, Århus

ISSN 0107-6736

Dansk Kirkesangs Årsskrifts adresse:

Borgergade 101, 1300 København K

Indhold

Forord	7
Siden sidst.	8
<i>Inge Bønnerup:</i>	
Omkring Laubs salmemelodier	11
<i>Thomas Holme Hansen:</i>	
Thomas Laubs breve til Knud Jeppesen 1914-1927	19
<i>Erik Hildebrandt-Nielsen:</i>	
Om orgelledsagelse af salmesang	111

Forord

Det er tidligere sket, at et nummer af Dansk Kirkesangs Årsskrift har dækket flere årgange, men dette årsskrift omfatter en særlig lang periode. Den eneste plausible (og eneste relevante) forklaring er den generelle mangel på tid til fremstillingen af stof, som naturligt lægger sig i forlængelse af det indhold, der siden 1940 har kendetegnet Dansk Kirkesangs Årsskrift.

En vis form for „aflad“ har vi dog købt os, idet Samfundet Dansk Kirkesang i 2008 udsendte et eksemplar af tidsskriftet FØNIX (2007/2) til medlemmerne; et temanummer om Thomas Laub med bidrag af Stefan Lamhauge Hansen, Jane Laut, Niels Thomsen, Peter Thyssen, Jørgen I. Jensen og Povl Christian Balslev. Desuden har medlemmerne modtaget den dobbelt-CD med samtlige Thomas Laubs salmemelodier, som Inge Bønnerup har indspillet på Carsten Lund-orglet i Garnisons Kirke i København.

Indspilningen af Laubs salmemelodier er også udgangspunktet for den først artikel i nærværende årsskrift, hvor Inge Bønnerup skriver om Laub som salmekomponist.

Dernæst følger Thomas Holme Hansens artikel om Laubs breve til Knud Jeppesen. Ud over en gengivelse af samtlige bevarede breve, beskriver Thomas Holme Hansen Laubs betydning for Jeppesens musikalske udvikling samt den kontakt, der bestod mellem dem om forskellige musikteoretiske og praktisk-musikalske mærkesager helt indtil Laubs død. For dem, der ikke tidligere har stiftet bekendtskab med Laubs brevstil, er der her også rig mulighed for at få et indtryk af Laubs personlighed som den kommer til udtryk i hans breve: energisk, engageret, humoristisk og frem for alt: direkte.

Årsskriftet slutter med Erik Hildebrandt-Nielsens artikel om orgelledsagelsen af salmesangen – et emne, der i de seneste år har fået en særlig betydning både som følge af den nye koralbog og den generelle holdning blandt organister til orgelledsagelsens mening og funktion.

Redaktionen

Siden sidst

Inden for de sidste år har Samfundet Dansk Kirkesang arrangeret temadage om kirkesangens og kirkemusikkens aktuelle udfordringer og spørgsmål. Disse temadage er alle blevet afholdt i København, men bestyrelsen har ved flere lejligheder drøftet muligheden for at bryde med denne form for provinsialisme og i stedet henlægge et arrangement til den jyske hovedstad. Der vil fortsat blive arbejdet på at realisere denne hensigt.

Desuden var Samfundet Dansk Kirkesang inviteret til at medvirke ved et symposium med titlen "Danske Musikvidenskaber", der var arrangeret af Dansk Selskab for Musikforskning, og som fandt sted på Musikvidenskabeligt Institut i København den 26. april 2008. Her var fire danske musikorganisationer inviteret til at fortælle om deres projekter og ideer. Fra Samfundet Dansk Kirkesang medvirkede Peter Thyssen og Arne Berg, ligesom Dansk Kirkesang under afdelingen "Free papers" leverede bidrag af Peter Weincke: "Laub-melodierne i den nye koralbog" og Peter Thyssen: "Teologisk Bach-forskning".

I samarbejde med Pastorseminariet i København arrangerede Samfundet Dansk Kirkesang den 22. maj 2008 en temadag med titlen "Musik og kirke". Oplægsholdere var sognepræst Peter Thyssen (om musikken i kirken), tidligere sanginspektør Arne Berg (om hvad der gør en melodi til en god salmemelodi) og organist Erik Hildebrandt-Nielsen (om orgelleadsagelse af salmesang)

Ligeledes i samarbejde med Pastorseminariet blev der den 3. juni 2010 afholdt en temadag med overskriften "Kan musikken forkynde", med oplæg ved sognepræst Peter Thyssen og sognepræst Martin Bendixen Rønkilde, mens organist Poul Søndergaard Jacobsen demonstrerede gregorianske motiver i orgelmusikken fra Bach til Messiaen.

Begge disse temadage samlede ca. 70 personer og det er den klare hensigt at fortsætte med arrangementer i denne form. Der er planlagt en temadag den 24. maj 2014 med titlen: "Hvordan lyder Grundtvig?" – med udgangspunkt i melodierne til Grundtvigs salmer. Temadagen afholdes i Vartov i København og programmet er vedlagt dette årsskrift.

Dobbelt-CD'en med samtlige Thomas Laubs salmemelodier, indspillet af Inge Bønnerup, er nu tilgængelig trindt om land og det er naturligvis glædeligt, at interessen for dette noget særegne projekt har været overraskende stor.

Hvad årsskriftet angår, forventes det fortsat at udkomme regelmæssigt, uden at der fra redaktionens side skal drives rovdrift på det faktum, at "år" hedder det samme både i ental og flertal! Årsskriftets redaktion består af Stefan Lamhauge Hansen, Peter Weincke og Peter Thyssen.

Den 3. december 2012 døde organist *Jørgen Ernst Hansen*, efter kort tids sygdom, knap 83 år gammel. Jørgen Ernst Hansens enestående sans for gudstjenestens musikalske form og stil, kombineret med hans stilfærdige og humoristiske væsen, var gennem adskillige år en stor berigelse for Samfundet Dansk Kirkesang; såvel i bestyrelsen som ved sommermøder og temadage.

Til slut noget om bestyrelsens sammensætning. Siden sidst er sognepræst Mette Enevold og forhenværende sanginspektør Arne Berg udtrådt af bestyrelsen. Arne Berg har i årenes løb været et stort aktiv for Samfundet Dansk Kirkesang; både i bestyrelsen, hvor han i en årrække havde posten som næstformand, og ved sommermøderne og siden ved temadagene. Vores tak gælder hele vejen rundt.

Desuden har Michael Hemmingsen ønsket at forlade både sin post i bestyrelsen og posterne som sekretær og kasserer. De to sidste poster har Michael Hemmingsen varetaget i årene 1997-2009 og hans indsats gennem hele perioden fortjener også en stor tak på skrift.

Som nyt medlem er indtrådt forskningsbibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek og organist, Claus Røllum-Larsen.

Ny sekretær og kasserer er sognepræst Nina Dyrhoff Nyegaard, som vi nu allerede har haft den store glæde at arbejde sammen med i nogle år. Bestyrelsen består for indeværende af

Sognepræst Peter Thyssen (formand)

Organist Erik Hildebrandt-Nielsen

Lektor Thomas Holme Hansen

Studenterpræst Stefan Lamhauge Hansen

Forskningsbibliotekar, organist Claus Røllum-Larsen
Organist og kantor Poul Søndergaard Jacobsen
Organist Peter Weincke

Bestyrelsesmedlemmernes adresser og øvrige oplysninger om Samfundet
Dansk Kirkesang findes på foreningens hjemmeside: www.kirkesang.dk

Peter Thyssen

Omkring Laubs salmemelodier

af Inge Bønnerup

Samfundet Dansk Kirkesang opfordrede mig for nogen tid siden til at foretage en samlet indspilning af Thomas Laubs salmemelodier på et af vore gode danske orgler. Det blev en dejlig opgave for mig, som har levet med Laubs kirkemusik siden min barndom. Jeg siger Samfundet Dansk Kirkesang tak for den spændende opfordring, og nedenstående linjer er blot at betragte som en kommentar til opgaven.

Den foreliggende indspilning af Thomas Laubs 104 salmemelodier + 4 bearbejdelser af gamle koraler er fordelt på 2 CD'ere. Først høres i alfabetisk rækkefølge de melodier, der findes i Den Danske Koralbog 1954 inklusive de 4 bearbejdelser; dernæst de resterende melodier, indeholdt i samlingerne "Dansk Kirkesang" 1918 og "Tillæg til Dansk Kirkesang" 1930. Sluttelig klinger de to til salmebogen sidst tilkomne tekster/melodier, som findes i Tillæg til Den Danske Koralbog. I de førstnævnte koralsatser er 1954-koralbogens harmoniseringer fulgt bortset fra "Morgenstund har guld i mund," "Sorrige og glæde", "Som et stille offerlam" og "Kom Gud Helligånd, kom brat", hvor Laubs originalharmoniseringer fra "Dansk Kirkesang" og fra "Tillæg til Dansk Kirkesang" spilles. I det følgende henviser romertallene I og II til de to CD'ere.

Til brug for en ren instrumental præsentation af dette store melodistof uden de tilgrundsiggende ord, kunne jeg ikke tænke mig et bedre instrument end Carsten Lunds klangligt smidige og "syngende" orgel, som blev bygget i Garnisons Kirke, København, i 1995. Jeg skylder kirkens organist Hans Westenholz og menighedsrådet ved Garnisons Kirke en hjertelig tak for tilladelse til her at foretage denne indspilning.

Laub som kirkemusiker

Når man beskæftiger sig med Thomas Laubs kirkemusikalske virke sker der det, at jo mere man fordyber sig i emnet, des mere overbevises man

af den musikalsk-teologiske kraft, der bærer sagen frem. Laubs rigt facetterede livsværk fremtræder i dag som et kunstværk, man ikke kan ryste sig fri af; det er nødvendigt at gentage, at reformatoren Thomas Laubs betydning for den danske kirkesang er af en sådan styrke, at ingen kan løbe fra den – den bider dig i haserne og holder dig fast i det egentlige: *at menighedens sang i kirken er et ekko af evangeliet*. Det er godt at vide, at Laubs kirkemusikalske bestræbelser var bundet til det afklarede gudstjenestesyn, han lidt efter lidt udviklede: det væsentligste element i den kristne menigheds fællesskab er salmesangen; den skal derfor bæres frem af toner, som alle uanset kald og stand, alder og køn kan tage i sin mund, vel at mærke melodier, som beror på og som alene kan tjene ordet.

Ved studiet af Laubs salmemelodier vil selv den, der ikke kender denne laubske hovedtese, uvægerligt mærke disse melodiers egenart – det er næsten som om man rives ud af en musikalsk vanetænkning og føres ind i et andet “musikrige”. Man fornemmer klart, at Laubs kirkemusik er komponeret i tæt samklang med *det, der siges i kirken, og som ikke siges andre steder*, og man gribes af forundring over Laubs åndelige og musikalske spændvidde. Hvad enten salmeteksten er en lovprisning, en fortælling, en trøst, en bøn eller noget andet, finder Laub et musikalsk udtryk, der korresponderer med teksten.

Prøv som eksempel at lytte til så forskellige melodier som “Alt, hvad som fuglevinger fik” (I, 2), “En sædemand gik ud at så” (I, 17), “Hvem skal jeg klage mit sorgfulde mod” (I, 30) og “Hør vor helligaftens bøn” (I, 34). Eller prøv at sammenligne “Herren af søvne opvågned, opsprang” (I, 25) med “Tiden skrider, dagen rinder” (II, 2), og man er ikke i tvivl om, at de pågældende salmetekster er uhyre forskellige.

Laubs salmemusikalske midler

Hvis vi skal spore os ind på de musikalske midler, Laub anvendte i sine bestræbelser på at forsyne salmeteksterne med nye “folkelige” (dvs. tidløse og slidstærke) melodier, kunne vi begynde med at henvise til hans store beundring for den gregorianske sang som en musik, der vokser ud af

ordene. Fra den gregorianske sang henter Laub den hyppige anvendelse af “melismer”, dvs. små udsmykninger af melodien som en nynnende effekt mellem to stavelser, et musikalsk virkemiddel, som blødgør en frase. Dette udtryksmiddel bruger Laub navnlig i 6/4-dels melodier som “Alt, hvad som fuglevinger fik” og “Den store, hvide flok vi se”:

Alt, hvad som fug - le - vin - ger fik, alt, hvad som ef - ter fug - le - skik med sang - lyd dra - ger ån - de,

ju - bel - klang i hø - je kor, hvor Gud han bor blandt al - le eng - les sang

I mange tilfælde lægger Laub en ny harmoni på hver tone i en sådan melisme – en virkning, som kendes bl.a. fra Hans Leo Hassler’s Choralgesänge (1608). Samtidig med at disse hyppige harmoniskift beriger satsen klangligt, ikke mindst i korisk udførelse, kan de give et opførelsespraktisk fingerpeg om tempoet: spændstigt, men ikke hurtigere end at alle klange kan folde sig ud i kirkerummet!

Mens disse melismatiske virkemidler hos Laub alene tjener til sprogligt-melodisk at levendegøre en frase, ser vi hos andre komponister fra det 18. og 19. århundrede eksempler på, at en melodiudsmykning på solistisk vis tager føringen og derved fjerner opmærksomheden fra teksten. Et særligt tydeligt eksempel har vi i J. H. Nebelongs melodi til “Nu falmer skoven” (1889) og i den schlesiske melodi til “Dejlig er jorden” (18. årh.). I kraft af den stillestående harmonik forstærkes de flot svungne melodikurver, og begge melodisatser kommer derfor snarere til at fremstå som musikalske udtryk for en specifik tid end som tidløse og tekstkongeniale melodier:

Nu fal - mer sko - ven trindt om land, og fug - le - stem - men da - ler,

skøn - er sjæ - le - nes pil - grims -

Et andet meget karakteristisk træk i Laubs salmemelodier er rytmen. Som reaktion på det 19. århundredes stive koral med lige lange noder og derfor egentlig uden rytme, søgte Laub tilbage til reformationstidens og 1600-tallets lutherske, rytmisk levende koraler. I historisk perspektiv er dette Laubs største fortjeneste, at han hentede disse koraler ud af glemslen og gav dem tilbage til de danske menigheder.

Denne “genopdagelse” af den klassiske kirkesang blev naturligt nok Laubs væsentligste inspirationskilde. Hans egne melodier er da kendetegnet ved en smidig, af og til næsten svævende rytme, ofte i 6/4-dels, 9/4-dels eller 3/2- taktart med udpræget tung-let betoning. Som eksempel kan nævnes “Dejlig er den himmel blå” (I, 7), “Her vil ties” (I, 28), “Nu vil vi sjunge og være glad” (I, 47), “Rejs op dit hoved, al kristenhed” (II, 39), “Sidder rolig i Jerusalem” (I, 55) Eller han betjente sig af skiftende (eller synkoperede) rytme, som f.eks. i “Hil dig, Frelser og forsoner” (I, 29) og “Tør end nogen ihukomme” (II, 3).

Laub havde et udpræget lyrisk/metrisk gehør; derfor er den levende rytme i hans melodier i høj grad betinget af den pågældende teksts metrik. Man kan overbevise sig om denne detalje ved først at læse teksten højt og derefter synge den som i nedenstående eksempel:

Hil dig, Frel - ser og For - so - ner! Ver - den dig med tor - ne kro - ner,

I Salmen “Her vil ties” finder vi et af de tydeligste eksempler på Laubs suveræne lyriske sans. Hvor mange komponister (f.eks. Berggreen) ynder at benytte sekvenser i forsøg på at variere et udtryk, bruger Laub det enkle og klare virkemiddel “gentagelsen”:

1. Her vil ti - es, her vil bi - es, her vil bi-es, o sva - ge sind! Vist skal du hen - te, kun ved at ven - te,

3. kun ved at ven-te, vor som -mer ind. Her vil ti - es, her vil bi - es, her vil bi-es, o sva - ge sind!

Læg mærke til, hvordan Brorson i både 1. 3. og 5. linje tager tilløb til det egentlige udsagn i 2. 4. og 6. linje. Denne digteriske finesse, som understreges af linjernes indrim, illustrerer Laub ved at dele linjerne 1, 3 og 5 i to gentagne motiver.

Endnu et typisk træk i Laubs melodier er hans anvendelse af intervaller. Det mest iørefaldende er sikkert den opadgående kvint, som i flere salmer sætter melodien i gang med en vis energi, f.eks. i “Højhedens Gud, som kom herved” (I, 33), “Morgenstund har guld i mund” (I, 46), “O kristelighed” (I, 51), “Sov sødt barnlille (I, 59) eller “Vor Herre, til dig må jeg ty” (II, 11). I sidstnævnte melodi anvendes et andet typisk interval – sikkert hentet fra folkevisen – den lille septim, som her understreger salmens tale om længsel efter Gud:

Vor Her - re! til dig må jeg ty,
de tæn - ke, at højt o - ver sky

Septimen bruges udtryksmæssigt mange steder i Laubs værk, f.eks. i “Påske vi holde, alle vide vegne”. Her beskrives Påskens overvældende evangelium først ved anvendelse af flotte kvint- og oktavspring. Dog i sidste linje “samtlig berømme som bedst opstandelsens fest” lader Laub melodien lande i en smukt nedadgående kurve fra grundtonens septim, og denne frase passer fint til slutlinjen i alle salmens vers. Altså ingen bravader her, men en tale af den ydmyge tjener:



Oktavintervallet bruger Laub til at beskrive det storslået ubegribelige, f.eks. i “Alle min kilder” (I, 1), “Blomstre som en rosegård” (I, 5), “Vidunderligst af alt på jord” (II, 9), mens terts- og sekundintervallet er forbeholdt de stilfærdige melodier som “Der er en vej” (I, 10), “Det er den daglig trøst” (I, 11), “Fred hviler over land og by” (I, 18), “Kom, regn af det høje” (I, 40), “O, du Guds lam” (I, 49).

I melodien til salmen “Vor tro er den forvisning på” (II, 13) får Laubs brug af intervaller en tonemalerisk effekt: melodien bolttrer sig inden for treklangen, hopper ned og berører dominanten, dernæst i spring og trinvist rundt om paralleltonearten; herefter svinger den sig ganske let en oktav op for nu efter en treklangsbyrning at falde til ro med en yndefuld trinvis bevægelse. Teksten om den tillidsfulde tro på forsynets nåde kunne ikke illustreres mere levende og samtidig smagfuldt end her:

Det sidste eksempel i CD-indspilningen er melodien til “I falmende blade”. Det kan virke lidt underligt, at denne tekst er kommet med i den nye salmebog, da både tekst og Laubs dejlige melodi er at henregne til “åndelige sange”. Men nu er den kommet med i salmebogen, og vi andre kan så få et klart vidnesbyrd både om Laubs enestående musikalitet og om hans sans for “hver ting til sin tid”. Men taget for sig selv er denne melodi med det let krydrede (klaver)akkompagnement et kunstnerisk under.

Som afrunding på disse kommentarer kan jeg blot anbefale et studium af Thomas Laubs livsværk, i dette tilfælde hans salmemelodier. De er ikke egnet til overfladisk bladspil; for det første kan de teknisk set være

lidt drilske at have med at gøre, hvilket hænger sammen med den vokalt tænkte harmonisering. For det andet kan disse melodier ikke stå alene, de “kræver” den tekst, der har betinget dem. I Thomas Laubs ånd må vi have fat i salmebogen, og vi vil beriget komme et skridt nærmere forståelsen af kirkens musik.

Thomas Laubs breve til Knud Jeppesen, 1914-1927

– en hel fortælling afspejlet i en halv brevveksling?

af Thomas Holme Hansen

Indledning

Dette er en beretning om Thomas Laub (1852-1927) og musikforskeren og komponisten Knud Jeppesen (1892-1974), udsprunget af – og baseret på – de breve, som den førstnævnte skrev til den sidstnævnte.¹ Som sådan lægger teksten sig i kølvandet på adskillige lignende fremstillinger, dels publicerede brevvekslinger mellem andre store musikpersonligheder, dels udgivelser af andre af Thomas Laubs brevvekslinger, herunder nogle, som tidligere er publiceret i *Dansk Kirkesangs Årsskrift*.² Med titlen og de indledende ord er tillige afsløret en meget væsentlig omstændighed ved og præmis for fremstillingen: At der kun er overleveret breve fra Laub til Jeppesen, ikke ét eneste fra Jeppesen til Laub. Beklageligt, men uomgængeligt. Dette uddybes senere.

Korrespondancen omfatter i alt 49 Laub-autografer – hhv. 11 breve og 35 brevkort, én anbefaling af Jeppesen samt to udtalelser vedrørende Jeppesens disputats – som i nærværende sammenhæng er opstillet kronologisk ordnet og fortløbende nummereret, dels i en oversigt (s. 73-75), dels

-
1. Forfatteren har under udarbejdelsen af artiklen fået hjælp med oplysninger af forskellig art fra blandt andre Jette Bohn, Anne Ørbæk Jensen, Niels Krabbe, Claus Røllum-Larsen, Peter Thyssen, og Marie Lund. De takkes hermed hjerteligt for assistancen.
 2. Se f.eks. Henrik Glahn: 'Otto Kades breve til Thomas Laub 1889-1898' (incl. 'Indledning'); *Dansk Kirkesangs Årsskrift*, 1989-1993, s. 71-141, og *ibid.*: 'Nogle breve mellem Thomas Laub og P. E. Lange-Müller – om kirkemelodier, bryllupsmusik, Rådhusklokkerne med mere'; *Dansk Kirkesangs Årsskrift*, 1995, s. 27-43.

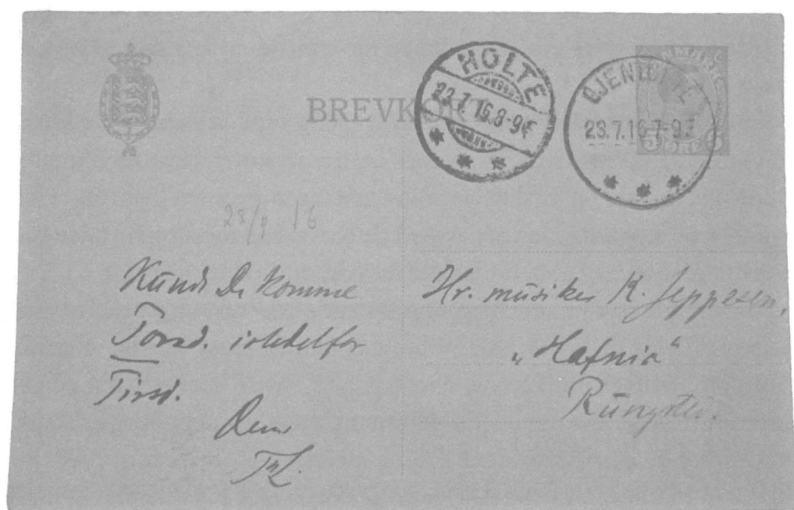
gengivet in toto (s. 77-110). I det følgende henvises til denne nummerering og for nemheds skyld refereres der med betegnelsen 'brevene' overordnet set til alle autografer i listen.

Blandt disse 49 breve fra Laub til Jeppesen er hovedparten lokaliseret i to danske samlinger. I Knud Jeppesens Samling på Statsbiblioteket, Århus – som indeholder Jeppesens samling af mikrofilm samt hans musikvidenskabelige noter og manuskripter – findes forskelligt materiale relateret til den såkaldte 'Musikkonkurrence' i 1924, heriblandt 11 breve fra Laub.³ Uddrag af nogle af disse breve har tidligere været offentliggjort. På Det Kongelige Bibliotek findes – ud over blandt andet Knud Jeppesens Arkiv, som indeholder manuskripterne til Jeppesens kompositioner – en såkaldt utilgængelig samling med betegnelsen 'Utilg. 635', som i 1979 og 1981 blev overgivet til biblioteket af Jeppesens hustru, Alice Jeppesen, og som er klausuleret indtil 2024. Der er tale om en meget stor samling, blandt andet af korrespondance, heriblandt 35 breve fra Laub.⁴ Ingen af disse breve har i sagens natur tidligere været offentliggjort. Disse to samlinger af breve suppleres af et enkelt brev lokaliseret i en anden samling på Det Kongelige Bibliotek,⁵ samt to i privateje hos Jeppesens søn, Kristian Jeppesen.⁶

Brevene strækker sig over perioden fra 14. sept. 1914 til 10. januar 1927. Fraregnes det første brev, som i realiteten er en høflig afvisning fra

-
3. Knud Jeppesens Samling, Statsbiblioteket, Århus; i det følgende forkortet SB, KJ-S, efterfulgt af kapsel-nummer. Brevene er ikke registreret, men samlingen kan tilgås på www.statsbiblioteket.dk, søgeord: 'Knud Jeppesens Samling'.
 4. Det Kongelige Bibliotek, Utilg. 635. Jeppesen, Knud, 1892-1974, komponist og professor. Indlemmet i KB 1979 (Acc. 1979/47); i det følgende forkortet KB, 635, efterfulgt af kapsel-nummer. Det Kongelige Bibliotek forkortes generelt KB. Brevene er ikke registreret. På trods af klausuleringen har forfatteren haft adgang til samlingen takket være tilladelse fra Knud Jeppesens søn, Kristian Jeppesen, tidligere professor i arkæologi ved Aarhus Universitet. For nærmere oplysninger om samlingen, se Thomas Holme Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen. Connections and Collaborations, Influences and Significances'; *Carl Nielsen Studies*, V (2012), s. 109-110.
 5. KB, Acc. 1974/105. Det drejer sig om Laubs bryllupshilsen til Jeppesen (nr. 35).
 6. Lotte og Kristian Jeppesens Samling, privateje; i det følgende forkortet LKJ-S. Det drejer sig om Laubs anbefaling af Jeppesen fra 1915 (nr. 2) samt den ene af Laubs udtalelser om Jeppesens disputats (nr. 34).

Laubs side, er der tale om en periode på knap 11 år, fra marts 1916 og indtil knap fire uger før Laubs død den 4. februar 1927. Fordelingen over årene er ujævn – flest fra 1918 (12 stk.) og 1924 (9), ingen breve fra 1915, 1920 og 1926, og 1-5 breve fra de øvrige år – og også omfangsmæssigt er spredningen stor, fra ganske korte beskeder (f.eks. nr. 4, 5 og 8) til omfangsrige breve (f.eks. nr. 14, 17 og 21), i visse tilfælde indeholdende håndskrevne node-eksempler.⁷



Brev nr. 4, Laub til Jeppesen, 23.7.1916; KB, 635, 1.

Med hensyn til brevenes datering er Laubs egne oplysninger for det meste meget sparsomme. I de fleste tilfælde er der ingen oplysninger overhovedet (15 af brevene), kun angivelse af den pågældende ugedag (18) eller kun angivelse af datoen (8), eventuelt tillige med ugedag. Således er kun otte af brevene – herunder de ovennævnte tre 'ikke-breve' – fra Laubs hånd dateret med både dato og årstal. Med få undtagelser er alle kuverter og brevkort dog poststempelt, så en præcis datering har været mulig. I de tilfælde – nærmere bestemt 13 breve⁸ – hvor dateringen (alligevel) er

7. Se brev nr. 7, 20, 21 og 45. Et enkelt af brevene, nr. 17, er vedlagt en separat håndskrevet node. Jf. s. 76-77.
8. Nr. 14, 29-30, 32, 35-36, 39, 42, 44-46 og 48-49.

tvivlsom, ikke helt entydig eller foretaget konjunkturalt, er en forklaring hertil at finde i en fodnote til det pågældende brev i oversigten over brevene (s. 73-75).

Som nævnt er kun overleveret den ene halvdel af brevvekslingen mellem Laub og Jeppesen, nemlig brevene fra Laub. Dette er – desværre – også gældende for Laubs brevveksling med Carl Nielsen, idet Niensens mange breve til Thomas Laub også savnes.⁹ Oplysninger om eller for den sags skyld nogen forklaring på, hvorfor Laub tilsyneladende ikke ønskede og sørgede for at bevare alle disse breve for eftertiden, har det ikke været muligt at finde.¹⁰

Knud Jeppesen, derimod, var omhyggelig med at bevare sin korrespondance med såvel musikfolk som andre personer samt med utallige biblioteker, arkiver og forskellige andre instanser igennem livet. Og at han var særlig omhyggelig med at passe på de breve, han modtog fra både Carl Nielsen og Thomas Laub, findes der en slags indirekte bevis for.

For at holde styr på sine meget omfattende brevvekslinger påførte han i mange tilfælde de breve, han modtog, et håndskrevet 'X', ofte efterfulgt af en dato, hvilket indikerede, hvornår han havde besvaret det pågældende brev. Disse X'er har i andre sammenhænge kunnet udpege såkaldte 'fantom-breve', dvs. breve som ikke er overleveret, men som med stor sikkerhed må have eksisteret. Det er derfor meget påfaldende, at *ingen* af de 31 breve, som Jeppesen modtog fra Carl Nielsen, eller de 49 breve fra Laub er påført et 'X' og en dato. Der er ingen tvivl om, at Jeppesen under alle omstændigheder værdsatte sin relation til begge de to ældre kollegaer og derfor også de breve, han modtog fra dem, og 'manglen' på de karakteristiske X'er indikerer, at Jeppesen helt fra begyndelsen vurderede, at disse breve burde bevares helt intakte for eftertiden. Det er derfor nok

9. Jf. John Fellow (udg.): *Carl Nielsen. Brevudgaven*, bd. 8 (2011), s. 13. *Carl Nielsen. Brevudgaven*, bd. 1ff. (København, 2005ff.) forkortes i det følgende: CNB, efterfulgt af bind-nummer samt brevnummer eller sideangivelse. Den eneste undtagelse med hensyn til Nielsen-brevene synes at være hans udtalelse om Laub fra 13.12.1919, jf. CNB, 6:305.

10. At Laub i andre tilfælde bevarede de breve han modtog – hvilket de i note 2 refererede breve af Otto Kade jo vidner om (men hvor så samtlige af Laubs breve mangler) – gør kun denne omstændighed endnu mindre forståelig.

også usandsynligt, at korrespondance fra Nielsen og Laub er gået tabt. Jeppesen har passet godt på disse breve.¹¹

Hensigten med nærværende arbejde er således dels at formidle en udgivelse af samtlige overleverede breve, som Thomas Laub skrev til Knud Jeppesen, herunder en større mængde hidtil ukendte og derfor også upåagtede Laub-breve, dels at få skrevet et vigtigt kapitel i Knud Jeppesens livshistorie, nærmere bestemt om hans uddannelse hos Laub samt det derpå følgende kollegiale og venskabelige forhold, som synes at være opstået. Sidstnævnte er langt hen ad vejen foregået ved, at Laubs breve så at sige har været holdt op som et spejl i forhold til den fortælling, som skulle skrives, med alt hvad det indebærer af konjekture, hypoteser, spekulationer, gisninger – og rent gætteværk. Selv om dette sine steder utvivlsomt fører fremstillingen for vidt og for langt, og på for usikkert et grundlag, har formålet hele tiden været at foretage en afdækning af reelle, historiske sagsforhold på så sikkert et kildemæssigt grundlag som muligt.

Ud over de 49 breve til Jeppesen er derfor yderligere en række breve – overvejende med Laub som forfatter – blevet inddraget, navnlig i afsnittet om musikkonkurrencen i 1924, ligesom fremstillingen vil indeholde en del kortere og længere citater fra andre kilder. Denne dokumentariske fremstillingsmåde sætter naturligvis sit umiskendelige præg på fortællingen, men er valgt blandt andet for at lade kilderne selv 'komme til orde', ikke blot Laubs særlige skriftlige fremstillingsmåde, men også tidens sprogbrug og udtryk, som de kommer til udtryk i såvel personlige, håndskrevne breve som i offentlige sammenhænge på tryk.

Fortællingen er disponeret, så den afspejler, hvad der så at sige har fyldt mest i forholdet mellem Laub og Jeppesen, og dermed til en vis grad også i korrespondancen mellem dem. Afsnittene om Laubs undervisning af Jeppesen samt om musikkonkurrencen i 1924 er derfor de længste.

11. Jf. Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen', s. 110-113, 146. De overleverede breve fra Laub er for en dels vedkommende blevet påført en dato-påtegning, tilsyneladende af Jeppesen selv, men at dømme ud fra håndskriften er det sket sent i livet. Et eksempel på dette fremgår af gengivelsen af brev nr. 4, s. 21. En del af disse påtegnelser indeholder fejl i forhold til brevenes korrekte datering (og har følgelig ikke været anvendt i forbindelse med denne), og de er derfor ikke medtaget i nærværende gengivelse af brevene.

Herindimellem berettes lidt kortere om Jeppesen som organist og hans magisterkonferens samt om hans doktordisputats. Der afrundes med et afsnit om det mere personlige og venskabelige forhold mellem Laub og Jeppesen. Eftersom der i fortællingen løbende henvises til indholdet og ordlyden af de 49 breve, kan disse med fordel gennemlæses først.

En nærmere præsentation af såvel Thomas Laub som Knud Jeppesen – det være sig biografisk, musikalsk eller forskningsmæssigt – vurderes i nærværende sammenhæng som overflødig. Udførlig information om dem begge er let tilgængelig, skulle det være nødvendigt.¹² Eftersom Jeppesen selv publicerede en del tekster om eller inddragende Laub, indledes med en gennemgang af disse.

Jeppesen om Laub

I betragtning af, at ingen af Jeppesens breve *til* Laub er overleveret, skal i det følgende omtales, hvad Jeppesen i forskellige sammenhænge skrev *om* Laub.

Set i forhold til, hvad der i øvrigt er skrevet og publiceret om Thomas Laub, er Jeppesens bidrag hverken specielt omfattende eller opsigtsvækkende. Blandt Jeppesens skrifter indtager de dog en særlig plads, blandt andet fordi det for Jeppesen næsten syntes umuligt at skrive om Laub uden samtidig at komme ind på Carl Nielsen – og omvendt; en omstændighed som naturligvis bunder i, at Laub og Nielsen var de to lærere, som ubetinget havde betydet mest for Jeppesen: “Laub gjorde mig til videnskabsmand, Carl Nielsen gjorde mig til musiker” skal Jeppesen have udtalt ved adskillige lejligheder.¹³

Det er således symptomatisk, at Jeppesens overhovedet første, publicerede tekst samt endvidere hans sidste arbejde forfattet på dansk – udgivet med næsten 50 års mellemrum – begge omhandler Nielsen og Laub.

12. Se f.eks. Det Kongelige Biblioteks musikfokussider om hhv. Laub: <http://www.kb.dk/da/nb/tema/fokus/laub.html>, og Jeppesen: <http://www.kb.dk/da/nb/tema/fokus/jeppeesen>.

13. Søren Sørensen: ‘Knud Jeppesen. 15. august 1892 - 14. juni 1974’, *Aarhus Universitet. Årsberetning*, 1973-74 (Århus, 1974), s. 30.

Jeppesens debut som skribent skete med en anmeldelse af Nielsen og Laubs samling 'En Snes danske Viser' (I, 1915), publiceret i *Ugens Tilskuer* den 15. maj 1917.¹⁴ To forhold er her umiddelbart iøjnefaldende. For det første, at anmeldelsen publiceres to år efter selve udgivelsen, et forhold som Jeppesen selv kommenterer – "Paa det nærmeste to Aar er forløbne Nu turde derfor Øjeblikket være nær, hvor den, der har fulgt disse Visers Gang ud blandt Musikfolket, tør danne sig en Mening om Sagerne Stilling uden i alt for høj Grad at behøve at frygte for, at Tilfældigheder skal spille ind i hans Dom"¹⁵ – men egentlig ikke forklarer. For det andet, at anmeldelsen – som vel at mærke kun omhandler det første bind – publiceres umiddelbart efter udgivelsen af andet bind af 'En Snes danske Viser', som var udkommet den 14. april 1917, dagen efter præsentationen af sangene ved en koncert med titlen 'Dansk Vise-Aften' i Odd Fellow Palæet.¹⁶ Dette kan dog sandsynligvis forklares med, at Jeppesens manuskript nok har været indsendt til *Ugens Tilskuer* før denne dato. I den ret omfattende anmeldelse kommenterer Jeppesen blandt andet på det bemærkelsesværdige samarbejde "mellem to tilsyneladende saa forskelligartede Personligheder", karakteriserer de to hver især, og konstaterer den tydelige inspiration fra J.A.P. Schulz' *Lieder im Volkston*. Ikke overraskende er Jeppesen meget positivt stemt overfor udgivelsen, grænsende til det panegyriske.

I anledning af hundredårsdagen for Carl Nielsen i 1965 holdt Jeppesen ved flere lejligheder et foredrag, som dels blev udgivet i form af tre kronikker i *Berlingske Tidende*,¹⁷ dels blev udgivet som én samlet tekst med titlen 'Carl Nielsen paa Hundredaarsdagen' i *Dansk aarvog for musikforskning*.¹⁸ I denne forbindelse træder Laub ind i fortællingen netop i forbindelse med samarbejdet omkring 'En Snes danske Viser',

-
14. Knud Jeppesen: 'Carl Nielsen og Thomas Laub. En Snes danske Viser. 1915'; *Ugens Tilskuer*, 7/nr. 329 (15. maj 1917), s. 197-199.
 15. *Ibid.*, s. 197.
 16. Jf. N. B. Foltmann, P. Hauge, E. Bruunshuus Petersen og K. Flensborg Petersen: 'Forord'; *Sange*; Carl Nielsen Udgaven, bd. III, 7 (2009), s. 58-63.
 17. Knud Jeppesen: 'Erindringer om Carl Nielsen' (I: 'Optakt', II: 'Den store lærer', III: 'Geniets alsidighed'), *Berlingske Tidende* (Kronik), 5.6, 8.6 og 9.6.1965.
 18. Knud Jeppesen: 'Carl Nielsen paa Hundredaarsdagen'; *Dansk aarvog for musikforskning*, [4] (1964-65), s. 137-150.

som Laub – ifølge Jeppesen – fik Nielsen inddraget i. Laubs “betydningsfulde Forhold til C. N.” uddybes og Jeppesen understreger også her “den dybe Forskel mellem dem, den mellem en vældig skabende Kraft og en paa mange Punkter ligefrem genial, stilkritisk Begavelse”. Eftersom Jeppesen var elev af dem begge, mens samarbejdet omkring de to visesamlinger stod på, havde han mulighed for på nærmeste hold at følge med i denne proces:

Udover det litterære var det særligt Klaverledsagelserne som Laub tog sig af. Han var paa dette Felt sirligere, mere “Finmekaniker” end C. N., og denne rettede sig paa mange Punkter, ja undertiden blindt efter hans Kritik eller Forslag. Dog var der ogsaa her Grænser, saaledes erindrer jeg at Laub komplet havde ændret Modulationsgangen i en Sang fra Oehlenschlägers “Aladdin”, som C. N. paa et noget senere Tidspunkt havde sendt ham. Men her blev der sagt Stop, her hvor det drejede sig om personlige Stilejendommeligheder, som Laub aabenbart ikke havde Øre for, men som var naturlige for C. N.¹⁹

Disse to udgivelser omkranser andre fra Jeppesens hånd, hvor han i større eller mindre grad beskæftiger sig med eller inddrager Laub, og ofte også Carl Nielsen.

Var det panegyriske blot en tendens i omtalen af visesamlingen, bliver det et totalt dominerende træk i den tekst, som Jeppesen skriver til *Menighedsbladet* i anledning af Laubs 70-års fødselsdag, den 5. december 1922.²⁰ Mere interessant er derfor Jeppesens personlige erindring om denne fødselsdag, som han ved en lignende anledning, mange år senere, kommer ind på:

Laubs 70 Aars Dag for nu 40 Aar siden. ... en smuk Fest, hvor hans store Slægt og hans mange Elever og Venner samledes om ham. Kvintessens af hans Tale ... var, at han ikke kunde se at der var

19. Ibid., s. 147-148.

20. Knud Jeppesen: ‘Thomas Laub’; *Menighedsbladet*, 4/nr. 46 (3. dec. 1922), sp. 787-791.

nogen Grund til at takke ham for hvad han havde udrettet gennem Aarene; han havde aldrig gjort andet end hvad der morede ham selv. ... medvirkende til den særlige Retning mit [Jeppesens] Liv tog var dog tillige og i stærk Grad min Lærer Thomas Laub. Han var nok det fineste alsidigt kultiverede Menneske jeg har kendt. Med Hensyn til Fortrolighed baade til klassisk Musik og ikke mindre Litteratur, har jeg aldrig kendt hans Mage. Og selv om han ikke var nogen stor skabende Aand i Maalestok med Carl Nielsen, saa var han dog genial paa sin Maade, nemlig som Kritiker.²¹

Også her, i Jeppesens tale ved sin egen 70-års fødselsdag, får Laub altså sin hædersplads ved siden af Carl Nielsen.

Omtrent samtidig med Jeppesens indlæg i *Menighedsbladet* fik han af Guido Adler tilbudt at skrive afsnittet om Danmark til Adlers store *Handbuch der Musikgeschichte*, som udkom i sin første udgave i 1924. At Carl Nielsen får sin plads i denne yderst komprimerede præsentation med titlen 'Dänen' er fuldt forståeligt, men også her får Jeppesen presset en enkelt sætning ind om Laub, "des tiefen Kenners und feinfühligem Restaurators des dänischen Volkslieds".²²

Jeppesens næste – og vel nok også vægtigste – tekst om Thomas Laub skrives først en del år efter Laubs død. I december 1934 bringes i *Maanedstidende for KFUM i København* under overskriften 'Salmemelodier. Ordskifte mellem Præst og Organist' først et indlæg af Gunner Engberg, "Til Organist, Dr. phil. Knud Jeppesen, Holmens Kirke", dernæst Jeppesens replik "Kære Pastor Engberg", en udveksling, som gengives uforkortet i *Dansk Kirkemusiker-Tidende* i marts 1935.²³

Engberg identificerer sig i sit indlæg med "den almindelige Kirkegænger", som først og fremmest vil have letsyngelige melodier, melodier som

21. Knud Jeppesen: 'Aftenen. 15/8 1962'; manuskript; LKJ-S.

22. Knud Jeppesen: 'Dänen'; Guido Adler (udg.): *Handbuch der Musikgeschichte* (Frankfurt a.M., 1924), s. 989.

23. *Maanedstidende for KFUM i København*, 44/nr. 12 (dec. 1934), s. 166-167, 168-171; *Dansk Kirkemusiker-Tidende*, 32/nr. 3 (marts 1935), s. 28-29, 30-34. I det følgende henvises til sidstnævnte. Gunner Engberg (1882-1951) virkede blandt andet i en årrække som generalsekretær i KFUM.

“gaar godt” til salmens tekst, som ifølge Engberg er det primære. Han fortsætter: “Jeg troede, til jeg blev Præst, at jeg var Laubianer. Jeg havde nemlig forstaaet, at Laub vil, Melodierne skal være *tjenende for Ordet*; ... Men Laub har (mindst) to Fejl”. Eftersom Laub opstiller rigide krav til salmemelodierne, har han ifølge Engberg ikke sans for mission, dvs. “at faa *de kirkefremmede* i Tale”, og eftersom “det hele skal være “i Kirkestil””, udnævnes Laub til Kirkeæstetiker, som “*ikke gennemfører sit eget Princip*”, eftersom musikken jo så ikke kan være tjener for ordet i dagliglivet. Ifølge Engberg er “den egentlige Gudstjeneste ... jo det kristne Dagligliv i Handel og Vandel, i Hjem og Skole”, hvorfor “Salmerne fra Kirken skal følge med ind i Hjemmene og ud i Arbejdet!”²⁴

Jeppesens replik er meget omfattende, mere end dobbelt så lang som Engbergs tekst, som Jeppesen forholder sig til bid for bid. Det vil være for omfattende at referere den i detaljer, men i bund og grund forsvarer Jeppesen Laubs synspunkter, samtidig med at hans egne meninger tydeligt kommer frem undervejs. Som eksempel på en melodi, der “er udmærket, for den kan vi let synge” nævnte Engberg “Tag det sorte Kors fra Graven, om hvilken – med Henrik Rungs melodi – Jeppesen således skriver: “Den er meget yndet i langt de fleste Kirker, ... Den er efter min Mening just heller ikke af de ringeste; men det kan ikke nægtes, at den giver blankt op overfor Teksten.”²⁵ Ud over uenighed med hensyn til de rent musikalske spørgsmål giver Jeppesen også klart udtryk for, at hans holdning til “Kirken og Dagligstuen” er meget anderledes end Engbergs, og at gudstjenesten dermed hører hjemme i kirken.²⁶ Selv om essensen af diskussionen således kunne være alvorlig nok, er begge indlæg holdt i en

24. Ibid., s. 28-29.

25. Ibid., s. 28, 31.

26. Ibid., s. 33. Det er påfaldende, at når Povl Hamburger i sin Laub-biografi – nærmere bestemt i afsnittet ‘Dansk Kirkesang 1918 – Nutid og Fremtid’ – kommer ind på Laubs “historiske Grundsyn, ... dette Syn, ved hvilket Laub alene følte sig i Stand til med saa stor Klarhed og Konsekvens at skelne mellem det kirkeligt ægte og det kirkeligt uægte, er Fundamentet under hele hans Værk. Vakler dette, falder i Virkeligheden hele Opbygningen” (s. 111-112), så henviser han netop til Engbergs og Jeppesens “bemærkelsesværdig[e] Diskussion” og bringer et ualmindelig langt citat fra Jeppesens replik; Povl Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning* (København: Aschehoug Dansk Forlag, 1942), s. 154-155.

– set i forhold til mange andre Laub-relaterede diskussioner vel nærmest påfaldende – høflig, ja sine steder helt imødekommende tone. Dette er der selvfølgelig en forklaring på.

Det hører således med til historien, at begge parter på det pågældende tidspunkt var ansat ved Holmens Kirke, Engberg som præst og Jeppesen som organist, og at Engberg – som i mange år var dybt engageret i blandt andet KFUM – tillige var redaktør af det *Maanedstidende*, hvori indlæggene først blev publiceret. Derudover er der bevaret godt en snes breve fra Engberg til Jeppesen fra perioden ca. 1932-1936.²⁷

Engbergs breve, som både drejer sig om gængse kirkelige opgaver (salmevalg, orgelspil, vikarer, osv.) og mere principielle spørgsmål, er overalt holdt i en meget venlig og uprætentiøs tone, ofte med et humoristisk islæt, f.eks. følgende passus, som lægger sig tæt op ad Engbergs ovenfor citerede synspunkter: “Laub er Katolik og Beuronit, jeg er Grundtvigianer og Paulusmand, for hvem “alle Dage er lige” og alle Lokaler, ogsaa Køkken og Sovekammer, er Kirke”.²⁸ I et af de længere breve gennemgår Engberg i detaljer, hvad han har af planer – og ønsker – for forløbet af en kommende spejdgudstjeneste, og skriver i den forbindelse, at “Rørdam og Laub vil under Gudstjenesten ikke bare vende sig i deres Grav, men være i en stadig roterende Bevægelse. Men dette er ganske i sin Orden. Vi skriver 1935 – og har 1945 i Kirken”.²⁹ I et andet brev takker Engberg for tilsendelsen af en gave – formodentlig én af Jeppesens bøger – og foreslår derpå: “... De kommer vist til at tænke paa nogle kirkemusikalske Instruktionsstimer for ukyndige Præster og Anti-Laub’ianere ... Der kunde nemt samles et Hold af Saadanne “Privatmænd” (Idioter hed de jo i Grækenland)”.³⁰

Korrepondancen efterlader ingen tvivl om, at de to var på god og venlig fod med hinanden, samtidig med at de tilsyneladende var dybt uenige om blandt andet det folkeligt tilgængelige i salmerne, motetterne, osv. På et

27. KB, 635, 1 og 2. For en del af brevene er der usikkerhed omkring årstallet, hvilket i det følgende er angivet med ‘(?)’ efter årstallet. Jeppesens del af korrespondancen er tilsyneladende ikke bevaret.

28. Brev fra Gunner Engberg til Knud Jeppesen, 4.4.1933 (?); KB, 635,1.

29. Brev fra Engberg til Jeppesen, 29.5.1935; KB, 635, 2. Med “1945” antyder Engberg måske, at kirken således er 10 år forud for sin tid.

30. Brev fra Engberg til Jeppesen, 10.5.1936 (?); KB, 635, 2.

tidspunkt skriver Engberg således, at “I Grunden er jeg meget ked af, at jeg fjerner mig fra Deres Salmemelodi-Synspunkter”³¹

Det gode forhold skinner især igennem i det brev, som Engberg skriver til Jeppesen, efter at denne har indsendt sit indlæg til Engbergs *Maanedssblad*:

Jeg smigrer aldrig; men jeg vilde sige Dem, at siden jeg saa Korrektoren paa Deres Artikel ... blev det mig dobbelt klart, hvilket smukt Stykke Arbejde, den dog er! Som “Polemik” betragtet er den jo uden Sidestykke; ½ Snes Steder kunde De have boret en Knappe-naal i mig, men undlader det! Realiter er den ... meget stærk; jeg har ogsaa lært noget af den.³²

Selv det videre ‘polemikmæssige’ forløb – nemlig at der ikke skulle være et sådant – enedes de tilsyneladende om, hvilket Engbergs efterfølgende brev indikerer, nemlig, “... at vi bliver ved, vi har skrevet, og ikke tilføjer Duplikker. ... Jeg frafalder derfor min tidligere Idé om Gensvar, – og har paa Fornemmelsen at De næppe heller ønsker mere sagt”³³

Hvad brevene derimod ikke giver nogen direkte forklaring på er, hvorfor Engberg overhovedet fandt det nødvendigt at gå ‘i pressen’ – endog den af ham selv ‘kontrollerede’ – med denne direkte henvendelse til Jeppesen.

I slutningen af 1935 udkom publikationen *Dansk Kirkeliv medens Tiderne skifter*, redigeret af Johs. Nordentoft, en samling af tekster med meget forskelligt fokus, til hvilken Jeppesen skrev et længere indlæg med titlen ‘Vor Kirkesang og Nutiden’.³⁴ Teksten er over længere stræk direkte baseret på hans replik til Engberg, men Jeppesen sætter med en nyskrevet indledning en mere overordnet dagsorden baseret på den iagttagelse, at “De, som virkelig har Hjærte for dansk Kirkesang, kan ikke uden Bekymring iagttagte den stigende Uro og Spænding, der i den senere Tid synes at

31. Brev fra Engberg til Jeppesen, 11.7.1936 (?); KB, 635, 2.

32. Brev fra Engberg til Jeppesen, 2.12.?.; KB, 635, 2. Brevet bærer ikke årstal, men dets indhold peger utvetydigt på, at året er 1934.

33. Brev fra Engberg til Jeppesen, ‘Søndag Aften’, ellers udateret; KB, 635, 2. Brevets indhold peger utvetydigt på, at det må datere sig i umiddelbar forlængelse af det forrige.

34. Knud Jeppesen: ‘Vor Kirkesang og Nutiden’; Johs. Nordentoft (udg.): *Dansk Kirkeliv medens Tiderne skifter* (København: G.E.C. Gads Forlag, 1935), s. 45-57.

herske paa dens Felter”, hvorfor “jeg, saa godt jeg evner det, i det følgende [skal] søge at klarlægge dansk Kirkemusiks nuværende Situation og dens Problemer”.³⁵ Som det første slår Jeppesen fast, at “Stridens Midtpunkt er den saakaldte laubske Kirkesang”, og som antydnet drejer det meste af fremstillingen sig om de samme temaer som i replikken til Engberg, dog med visse udvidelser og tilføjelser. I én af disse konkluderer Jeppesen med hensyn til Foreningen Dansk Kirkesang, at selv om denne og dens sommermøder har haft “musikkulturel Betydning i bred Almindelighed”, så “tror jeg, at Foreningen taktisk set har været noget af et Fejlgreb, idet den ved sin blotte Existens har bidraget til i Offentlighedens ikke altid lige klartskuede Øjne at indsnævre “den laubske Kirkesang” til et Parti-spørgsmaal”.³⁶ I sin – også nyskrevne – afrundende passus er Jeppesen dog betydeligt mere diplomatisk end i sit svar til Engberg:

Alle, der virkelig vil vor Kirkemusik vel, burde derfor nu bestræbe sig for saa vidt muligt at se væk fra det, der skiller Parterne, for saa meget mere at kunne samle sig om det langt betydeligere, om hvilket de kan enes. For i Virkeligheden er der et mægtigt Melodistof, hvorom baade Laub-Tilhængere og -Modstandere kan mødes i uforbeholden Tilslutning.³⁷

Den sidste Jeppesen-tekst, som skal nævnes i denne sammenhæng, lægger sig i kølvandet på de førstnævnte. Det drejer sig om hans bidrag, ‘Musiken’, til en publikation om *Vor Tids Kunst og Digtning i Skandinavien*, der med fokus på “kunsten og digtningen i Danmark, Norge og Sverige fra aarhundredskiftet til vore dage”, udkom i efterdønningerne af Anden Verdenskrig.³⁸ Jeppesen indleder med 14 sider om Carl Nielsen (og slutter også af med denne), hvorefter turen igen kommer til Laub, dog i mere afmålt format.³⁹

35. Ibid., s. 45.

36. Ibid., s. 45, 47.

37. Ibid., s. 56-57.

38. F. Brandt, H. Shetelig og A. Nyman (red.): *Vor Tids Kunst og Digtning i Skandinavien* (København: Martins Forlag, 1948); fra forordet.

39. Knud Jeppesen: ‘Musiken’; op.cit., s. 237-239.

I mellemtiden var udgivelsen af *Dansk Kirkesangs Aarsskrift* påbegyndt, nærmere bestemt med det første nummer i 1940. Til de følgende to numre bidrog Jeppesen med artikler, der forinden var blevet holdt som foredrag ved Dansk Kirkesangs årsmøde 1936 og sommermødet i 1940, hhv. 'Korsangen i Kirkens Tjeneste', og 'Om Udførelsen af ældre Vokalmusik'.⁴⁰ Ingen af dem omhandler Laub, bortset fra at Jeppesen i sidstnævnte artikel – i forbindelse med hans redegørelse for de skiftende besætninger i det pavelige kapel, Capella Sistina – nævner, at "Thomas Laub har endnu hørt de sidste Kastrater i det pavelige Kapel i Slutningen af det forrige Aarhundrede, og var meget begejstret for dem",⁴¹ hvilket Laub må formodes selv at have fortalt til Jeppesen.

Laubs undervisning

Det egentlig igangsættende for relationen mellem Laub og Jeppesen må have været sidstnævntes interesse og behov for musikundervisning, af såvel teoretisk og kompositorisk som akademisk karakter. Der er ikke noget, der tyder på, at Jeppesen – i hvert fald i første omgang – henvendte sig til Laub, fordi han var interesseret i f.eks. hvervet som organist eller for den sags skyld kirkesangsrelaterede spørgsmål.

Efter endt studentereksamen rejste Jeppesen til Prøjsen, hvor han i perioden fra 1912 til 1914 arbejdede som dirigent ved et par mindre teatre. Udbruddet af 1. Verdenskrig tvang ham imidlertid hjem til Danmark i foråret 1914, og ifølge hans erindringsartikel om Carl Nielsen henvendte han sig i efteråret 1914 personligt til Nielsen og spurgte, om han kunne blive hans elev. Niensens svar var i første omgang negativt og Jeppesen startede derfor først sine studier hos Nielsen cirka et år senere, i efteråret 1915.⁴²

Hvad erindringsartiklen ikke fortæller er, at Jeppesen samtidig med henvendelsen til Nielsen også henvendte sig til Laub, hvis første brev

40. Knud Jeppesen: 'Korsangen i Kirkens Tjeneste'; *Dansk Kirkesangs Aarsskrift*, 1941, s. 8-19; og *ibid.*: 'Om Udførelsen af ældre Vokalmusik'; *Dansk Kirkesangs Aarsskrift*, 1942, s. 10-21.

41. Jeppesen: 'Om Udførelsen af ældre Vokalmusik', s. 17.

42. Jeppesen: 'Carl Nielsen paa Hundredeaarsdagen', s. 140-143.

til Jeppesen, brev nr. 1 fra midten af september 1914, klart indikerer, at Jeppesen har henvendt sig personligt og spurgt, om Laub kunne under-vise ham i kontrapunkt. Eftersom brevet overhovedet eksisterer, har Laub tilsyneladende ikke givet Jeppesen besked 'i situationen', men også her var svaret altså nej, i hvert fald i første omgang. Brevet er i øvrigt bemærkelsesværdigt derved, at det blandt Jeppesens overordentligt omfattende korrespondancer er det tidligste utvetydigt daterede brev relateret til en dansk musikfaglig kontekst, dvs. som ikke hidrører fra Jeppesens virke i Prøjsen eller har rent familiemæssig karakter.

Jeppesen fulgte åbenbart Laubs anbefaling om at opsøge "organist Hellmuth ... min [Laubs] flerårige elev". Overleveret er i hvert fald en omhyggelig indbundet håndskrevet bog med titlen "Kontrapunktiske Studier 1914-15 (hos Poul [sic] Hellmuth)", som indeholder tostemmige kontrapunktøvelser – i talrige tilfælde kommenteret af Jeppesen – og som bærer slutdateringen "22. Juli 1915".⁴³ Derudover har Jeppesen gemt en anbefaling, som Hellmuth skrev nogle måneder tidligere:

Maglekildevej 5 III

13-4-1915

Hr. cand.phil. Knud Jeppesen, der har modtaget undervisning hos mig i harmonilære og kontrapunkt, er en i enhver hense[en]de ualmindelig godt begavet musiker; særlig kan fremhæves hans aldeles ypperlige kontrapunktsopgaver; jeg anbefaler ham derfor paa det allervarmeste.

Paul Hellmuth

Organist⁴⁴

Det er nærliggende at antage, at Jeppesen har skullet bruge anbefalingen i forbindelse med et fornyet forsøg på at tilnærme sig Carl Nielsen, og måske også Laub. Meget tyder i hvert fald på, at Jeppesen fik sine første

43. "Kontrapunktiske Studier 1914.-15. (hos Poul Hellmuth) / 2-stemmigt / Kontrapunkt"; KB, Knud Jeppesens Arkiv, XVIII, 3. Jf. Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen', s. 118-119.

44. Manuskript; LKJ-S.

lektioner hos Carl Nielsen senest i begyndelsen af september 1915, måske tidligere. Bemærkelsesværdigt i den forbindelse er det, at Nielsen i begyndelsen faktisk satte Jeppesen til at løse opgaver efter Heinrich Bellermanns lærebog *Der Contrapunkt* (4. udg. 1901), som Laub jo ikke var "helt tilfreds med" og som han bryster sig af at have fået Hellmuth til at se det mangelfulde hos. Ifølge Jeppesen erstattede Nielsen dog hurtigt Bellermann med øvelser i "egentlig Komposition".⁴⁵

Forskellen mellem Hellmuths og Carl Niensens undervisning i kontrapunkt – sådan som den blev oplevet af den 23-årige Jeppesen – fremgår af et slags memorandum, som Jeppesen skrev til sig selv i forbindelse med nogle af øvelserne til Nielsen, dateret 24.9.1915, og som også inddrager Laub:

Jeg staar nu altsaa paa Skillevejen. Dér Hellmuth hér Carl Nielsen. Jeg forstaar i Grunden begge; Carl N. som først og fremmest ser paa Virkningen og det er jo ogsaa den det i sidste Instans kommer an paa ...; Hellmuth, som har faaet sin Ærbødighed for den enkelte Stemmes Individualitet udviklet hos Laub, men maaske er tilbøjelig til at hugge alt for lige og skarpt til og mangler Øjet for de fine Linjers Brydning. Hvem har nu Ret, det vil sige, hvem giver mig mest om jeg følger ham?⁴⁶

Mens Jeppesen efter alt at dømme i det følgende kun – eller i hvert fald overvejende – konsulterede Hellmuth som orgellærer, fortsatte han sine studier hos Carl Nielsen frem til efteråret 1917; de mere mekaniske opgaver blev som nævnt hurtigt afløst af egentlige kompositionsøvelser, og allerede fra efteråret 1915 blev Jeppesen så småt involveret i Niensens eget kompositionsarbejde.⁴⁷

Hvornår Jeppesen påbegyndte sine studier hos Laub, foreligger der heller ingen konkret dokumentation for. Omtalen af Laub i Jeppesens memorandum indikerer kun, at Jeppesen med stor sikkerhed *ikke* mod-

45. Jeppesen: 'Carl Nielsen paa Hundreårsdagen', s. 142. Jf. Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen', s. 119-121, 127-128.

46. Jf. Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen', s. 121-122, hvor hele teksten er gengivet.

47. *Ibid.*, s. 128-129.

tog undervisning i kontrapunkt af Laub, og Laubs passus i brev nr. 2 (28.3.1916) – “Knud Jeppesen, som jeg har undervist i længere tid” – giver heller ingen præcis melding i så henseende.

At undervisningen hos Laub tog sin begyndelse engang i løbet af 1915 fremgår dog af en lille indbundet bog, som Jeppesen har gemt, og hvor han på omslaget har skrevet “Laub” og på første side “Noter fra Thomas Laubs Undervisning i praktisk Musikhistorie 1915”. Bogen indeholder 40 siders håndskrevne notater opdelt i to afsnit.⁴⁸ Først seks sider under overskriften “Den gregorianske Sang”, som ud over en beskrivelse af nogle af den gregorianske sangs karakteristika indeholder en kort systematisk opstilling af “De gamle Tonearter”, dvs. de otte modi. Jeppesens noter er stort set kun faktuelle, men i et par tilfælde dukker Laub frem:

“Laub fortæller om hvorledes han i en Kirke i Milano hørte Præsterne bede: Sancte ... , og hvorledes det begyndte som Ord, men saa svang sig op til Sangtoner, om hvilket det drejede sig for saa igen at synke tilbage og lægge sig til Hvile paa Taletonen hvorfra det var gaaet ud”.

“Laub mener tillige at Peter Wagner har uret, naar han i sin Bog om gregoriansk Sang forfægter den Anskuelse, at ...”.

“En Ejendommelighed for den gregorianske Sang er dens To-Delthed, ... , noget Laub mener, den har faaet fra den jødiske Poesi, hvor noget tilsvarende forekommer”.

“Man ser tit i den gregorianske Sang betonedede Noder forsynede med en hel lille Hale af nedadstigende Toner, Laub mener at dette lille musikpsykologiske Træk er specifict romansk og fortæller, hvorledes han har hørt noget tilsvarende, naar Opsynsmændene om Aftenen forkynder at Haverne paa Monte Pincio lukkes”.

Resten af bogen, derimod, indeholder noter til “Palestrinas Messer”. Der er tilsyneladende tale om en systematisk gennemgang af alle Pale-

48. SB, KJ-S, 36. Bogen er upagineret, hvorfor der i det følgende ikke henvises til specifikke sider.

strinas messer som de fremgik af Haberls samlede udgave af Palestrinas værker⁴⁹ – dvs. fra “1^{ste} Bog Messer 1554” til “15^{de} Bog Messer” – idet hver messe oplistedes med nummer, navn og modus. Hertil kommer nogle oplysninger og kommentarer – f.eks. vedrørende hvilken antifone eller madrigal, en bestemt parodimesse er baseret på – som for en del af messernes vedkommende kun omfatter en linje eller to, mens andre fylder op imod en side.

Undervejs er der talrige referencer til Haberls ledsagende kommentarer i hans Gesamtausgabe samt til Peter Wagners *Geschichte der Messe* (Leipzig, 1913), Giuseppe Bainis *Memorie storico-critiche della vita e delle opere di Giovanni Pierluigi da Palestrina* (Rom, 1828), og flere andre skrifter; f.eks. “Haberl mener, den [messen ‘Quem dicunt homines’] er bygget over en ham ukendt Motet. Han har sikkert Ret, naar han bestrider Bainis Antagelse, at det her drejer sig om et Ungdomsarbejde af P”.

I denne del af notesbogen nævnes Laub ikke direkte, og kun et par steder refereres der til et ‘mig’, f.eks. i forbindelse med messen ‘O Virgo simul et mater’: “De Haardheder som Haberl taler om, synes mig illusoriske”.

Til mange af messerne knyttes der kommentarer, som vidner om et indgående og detaljeret overblik over denne meget store værksmængde:

“Ret frisk, men vel knap paa Højde med den forudgaaende”. (Om messen ‘Virtute magna’)

“Trods den strængt bundne Stil, synes man intet Øjeblik at kunne høre Komponisten rasle med Lænkerne. Alt klinger frit og naturligt, om end Arbejdet som Helhed ikke kan betegnes som særligt inspireret”. (‘Ad fugam’)

“En Vending som flere Gange forekommer og som ikke hører til Palestrinastil ... kunde tænkes at være taget ud af en ældre Komposition”. (‘Missa primi (Eripe me de inimicis meus)’)

“Maaske Palestrinas smukkeste Messe”. (‘Sicut lilium inter spinas’)

49. G.P. da Palestrina: *Erstes [-Fünfzehntes] Buch der Messen*; udg. af Franz Xaver Haberl (*Werke*, Bd. 10-24; Leipzig, 1880-1890).

“Alle disse Messer er af pragtfuld Factur, skulle nogen blandt dem fremhæves som særlig skøn, maatte det være Nr. 2 “Hodie Christus natus est””. (Om messerne i 13. bog)

“Trods det archaiserende i Tekniken er det dog næppe noget Ungdomsarbejde, vi har for os, dertil er alligevel Tonesatsen for glat og velklingende”. (‘Veni Creator Spiritus’)

Det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at Jeppesen allerede på dette tidspunkt havde et vist kendskab til Palestrinas værker, men sandsynligt er det ikke. Den absolut mest nærliggende tolkning af notesbogen må være, at Laub – formodentlig med de relevante fremstillinger af blandt andre Wagner og Baini ved hånden – har gennemgået Haberls Palestrina-udgave bind for bind, messe for messe, og at Jeppesen så efterfølgende (måske efter hver time hos Laub) har nedskrevet, hvad han syntes var relevant af Laubs analytiske kommentarer og – som det fremgår af ovenstående citater – personlige vurderinger.⁵⁰

Som nævnt får man det indtryk, at den pågældende gennemgang af messerne er foretaget af en person med et overordentligt stort indblik i værkerne; og Laub var måske en af de eneste i Danmark, som på det tidspunkt havde et så indgående kendskab til denne periodes musik. Det er i den sammenhæng selvfølgelig interessant, at Laub i forbindelse med en af messerne – tilsyneladende med den største selvfølgelighed – anvender begrebet ‘Palestrinastil’, hvilket jo netop blev omdrejningspunktet for Jeppesens videre studier.

Interessant – men vel egentlig ret indlysende – er det også, at Laubs kendskab til Palestrinas mange værker for de flestes vedkommende må formodes at have været af rent ‘teoretisk’ art, idet han formodentlig kun

50. Eftersom både notaterne og håndskriften over de godt 30 sider, som gennemgangen af Palestrinas messer fylder, er meget egal, og ikke nødvendigvis bærer præg af at være indført bid for bid over uger eller måneder, kan det dog ikke udelukkes, at Jeppesen – eventuelt på et senere tidspunkt – har brugt de blanke sider i bogen til noter i forbindelse med en selvstændig gennemgang af messerne. Der foreligger derfor – som næsten altid – den mulighed, at Palestrina-noterne kan være af senere dato end den konkrete datering af bogen, “1915”.

havde haft mulighed for at høre et fåtal af messerne – delvist eller helt – opført i en konkret fremførelsessituation. Om den allersidste messe i Jeppesens bog, ‘Ecce ego Joannes’, nævnes således, at den “Hæves af Bains og Haberl til Skyerne, er sikkert ogsaa et storartet Kunstværk men der er dog andre Messer af P. jeg holder mere af. Maaske skal man have hørt den for virkeligt at kunne værdsætte den”.

Set i lyset af Jeppesens videre studier og de deraf resulterende publikationer må en sådan indføring i 1500-tallets vokalpolyfoni utvivlsomt have givet ham et ualmindeligt solidt og værdifuldt fundament at arbejde videre ud fra. Om det også var Laubs gennemgang af Palestrinas messer, som igangsatte Jeppesens særlige interesse for netop denne komponist og stilen i værkerne, lader sig ikke afgøre, men det er nærliggende at antage, at Laubs undervisning har givet stor inspiration – og måske en afgørende impuls – i den bestemte retning. Hvorledes disse studier videre formede sig, belyses i afsnittet om Jeppesens disputats.

Det konkrete indhold af Laubs undervisning samt formen under hvilken den forløb, er beskrevet i flere andre sammenhænge. I sin Laubbiografi anfører Hamburger, at “Spilleundervisning og Teoriundervisning var saaledes ikke Laubs Sag. Det var som Vejleder ... gennem Musikens store Perioder, han var paa helt fortrolig Grund”. Denne ‘vejledning’ blev altid kun givet til to elever ad gangen, én på hver side af Laub ved klaveret, den var gratis, og den formede sig som en gennemgang af, hvad Laub selv udnævnte til at være “Musiklitteraturens store Værker”, dvs. op til og med de store wienerklassiske komponister, i særdeleshed Mozart og Haydn, ikke meget længere, og med klart fokus på musikken selv, dvs. “ikke den Slags [Musikhistorie], der væsentlig samler sig om Personalhistorie, Instrumenternes eller Nodeskriptionens Historie etc”.⁵¹

På trods af, at Laub uden tvivl var bredt orienteret i musiklitteraturen, skinner det klart igennem de forskellige beretninger, at han var meget selektiv med hensyn til, hvad han anså det for værd at beskæftige sig med,

51. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 131-137. Jf. endvidere Mogens Wöldike: ‘Erindringer om Laub og Carl Nielsen’; *Dansk Kirkesangs Årsskrift*, 1967-68, s. 16-21.

og Hamburger anfører, at "I egentlig Forstand videnskabelig kunde Laubs Undervisning næppe kaldes".⁵² Laubs værk-, repertoire- og stilkendskab har derimod efter alt at dømme været usædvanlig stort, og undervisningen har tydeligvis haft stort fokus på konkrete kompositionstekniske og stilistiske elementer hos de enkelte komponister. Wöldike erindrer således, at "de komponister, hvis værker han regnede for at være af betydning for det historiske forløb, lærte vi at kende i alle faser".⁵³

Med en sådan nærmest håndværksmæssig tilgang til sagen kan det ikke undre, at Laub også kunne – og gerne ville – forholde sig til sine elevs eventuelle selvstændige kompositoriske forsøg. Hamburger anfører, at "De som da kom hos ham ... , fik undertiden Lov til at forelægge ham egne kompositoriske Forsøg, særlig Salmeforspil", og Wöldike – som gik til Laubs undervisning sammen med Laubs niece, Margrethe Laub Hansen (senere gift Schou) – beretter, at "da så i 1918 Margrethe og jeg blev Laubs vikarer i kirken, ville vi gerne have en undervisning, hvor også vi var aktive, fik lov at producere os".⁵⁴ At Laub også i dette aspekt af undervisningen var særdeles omhyggelig, vidner brevene til Jeppesen om.

Selv om organistembedet ved Holmens Kirke var et af de mere indbringende i København, var det usædvanligt, at Laub i mange år ikke tog honorar for sin privatundervisning. "Først i de seneste Aar beregnede Laub sig et beskedent Vederlag", skriver Hamburger, men kommer ikke med yderligere detaljer om dette.⁵⁵ I et brev til sin tidligere elev, organisten Thorvald Aagaard, hvor Laub fortæller, at nok en elev har forespurgt om timer, sættes der dog i fortsættelsen nogle konkrete tal på dette forhold:

Jeg kan jo ikke have så farlig mange timer. ... Og så må jeg gøre opmærksom på, at jeg for lang tid siden er holdt op med gratis-timer. Dog tror jeg ikke at man efter nutidsbegreber kan kalde mig

52. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 136.

53. Wöldike: 'Erindringer om Laub og Carl Nielsen', s. 18.

54. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 132; Wöldike: 'Erindringer om Laub og Carl Nielsen', s. 18-19.

55. Om Laubs økonomi se f.eks. Hamburger: *Ibid.*, s. 122.

dyr, – 3 kr. pr. mand i et tomandshold. 25 kr. for timen er vist ret almindeligt, hvis man er specialist.⁵⁶

Brevet kan dateres til 1924, men det er selvfølgelig uvist, hvad Laub mener med “for lang tid siden”.

Ifølge Hamburger er “Tallet paa dem, som i Aarenes Løb kom til at nyde godt af Laubs Undervisning, ... ikke saa helt lille”, og ud over “flere andre” oplister han 18 navne, heriblandt Wöldike, Margrethe og Jeppesen.⁵⁷ I sin tale til Mogens Wöldike i anledning af dennes 70 års fødselsdag i 1967 kom Jeppesen også ind på undervisningen hos Laub og dermed de netop berørte aspekter heraf:

Ogsaa hos Thomas Laub mødtes vi som Elever. Han underviste i et Fag, det er svært at finde Navn til, men som var helt hans eget, og som bestod i, at han ved Klaveret gennemgik Musikens Udviklingshistorie ved dens Hovedværker fra den gregorianske Sang lige op til – ja hvor langt egentlig? Det var en bredt anlagt Fremstilling og naaede vist aldrig længere end til Midten af det 17. Aarh. ca. Resten mente Laub var saa let tilgængeligt i Nyudgaver, at man paa egen Haand kunde tilegne sig det, og det havde han jo nok Ret i. Laub havde kun to Elever af [sic] Gangen, en paa hver Side af ham selv i Klaverstolen. Det ældste af disse Hold bestod da af Poul [sic] Hellmuth og selveste C. N., det yngste, “de smaa” som L. kaldte dem, af W.[öldike] og Laubs Søsterdatter, senere Fru Margrete Schou, som dengang mellem os gik under Hædersnavnet “Laubine” som Fruen vistnok kunde takke W. for.⁵⁸

Jeppesens oplysning om, at Laubs undervisning skulle være begyndt med Hellmuth og Carl Nielsen, er meget bemærkelsesværdig, eftersom denne

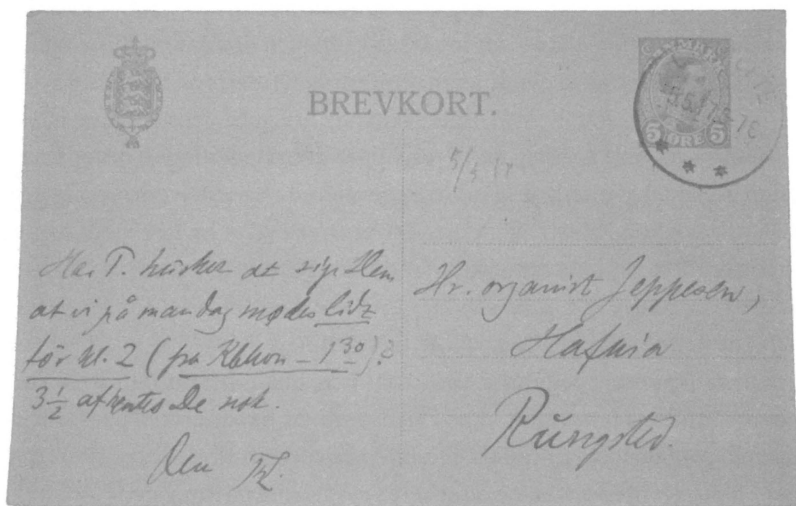
56. Brev fra Laub til Thorvald Aagaard, 18.1.?.; KB, NKS 4737, 4°. Brevet bærer ikke årstal, men dets indhold peger utvetydigt på, at året er 1924.

57. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 136.

58. Knud Jeppesen: ‘Tale ved Mogens Wöldikes 70-årsdag 5/7 1967’; manuskript; SB, KJ-S, 41.

omstændighed – at Laub skulle have undervist Nielsen, hvad enten det har været i f.eks. kontrapunkt eller “Musikens Udviklingshistorie” – vist intetsteds er omtalt i den meget omfattende litteratur om Carl Nielsen. Om Nielsen derfor måske kan føjes til Hamburgers liste over Laubs elever, må anses for tvivlsomt (men måske værd at undersøge?). Hellmuth, derimod, var elev af Laub, og blev senere hans organistvikar.⁵⁹

Hvornår Laub stoppede med sin undervisning, kommer Hamburger ikke ind på, men af endnu et brev til Aagaard, fra april 1926, fremgår det, at Laub fortsat havde hold i sit sidste leveår: “Mandag og Torsd. er jeg at finde fra 2 efterm. (elever om form.)[,] Onsd. (af samme grund) først efter 4, ...”⁶⁰



Brev nr. 8, Laub til Jeppesen, 5.5.1917; KB, 635, 1.

Selv om Jeppesen i sin tale anfører, at han mødte Wöldike som elev hos Laub, er der dog intet der tyder på, at de i den forstand udgjorde et af Laubs ‘par’. Wöldike nævner jo også selv, at han gik sammen med ‘Laubine’. I to af Laubs breve til Jeppesen, nr. 5 (24.7.1916) og nr. 8 (5.5.1917), refereres

59. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 146; det må være en forglemmelse fra Hamburgers side, at Hellmuth ikke figurerer på listen over elever s. 136, jf. s. 159.

60. Brev fra Laub til Thorvald Aagaard, 19.4.1926; KB, NKS 4737, 4^o.

der imidlertid til en "T.", ligesom Laub med formuleringen "et par af os" i brev nr. 10 (16.1.1918) godt kunne tænkes at mene sig selv og Jeppesens holdkammerat. Hvem denne var, løfter ingen af de overleverede kilder imidlertid sløret for, men eftersom den eneste af de af Hamburger oplistede elever, hvis efternavn begynder med "T", er en Peter Thomsen, kunne det måske være ham. Jesper Peter Thomsen (1893-1976) var i hvert fald jævnaldrende med Jeppesen og uddannede sig på orgel som elev af blandt andre Laub.⁶¹ I betragtning af, at Jeppesen opretholdt kontakt med rigtig mange personer igennem livet – dokumenteret af blandt andet hans omfattende brevvekslinger – er det dog påfaldende, at der ikke foreligger nogen korrespondance med Peter Thomsen.

Hvad angår indholdet af Jeppesens undervisning hos Laub – dvs. den som fandt sted efter 1915 – findes der ikke megen dokumentation, og slet ikke af en kaliber, som ovennævnte notesbog fra dette år leverer. Bortset fra, at Jeppesen i sin tale til Wöldike nævner, at Laubs gennemgang nåede "til Midten af det 17. Aarh. ca.",⁶² foreligger der således ingen noter fra en sådan eventuel gennemgang ud over de allerede nævnte vedrørende gregoriansk sang og Palestrina. Mens der er overleveret hæfter med øvelser i harmonilære og kontrapunkt – "rettede og kommenterede af Thomas Laub" – fra andre af Laubs elever,⁶³ er dette ikke tilfældet for Jeppesens vedkommende. Hvilket dog nok er forståeligt.

Inden Jeppesen begyndte som elev hos Laub, havde han jo – som nævnt – studeret kontrapunkt hos Hellmuth, og havde erfaring fra sine to sæsoner som dirigent i Prøjsen. Desuden havde han allerede fra 1907, dvs. mens han gik i mellemskolen og senere i gymnasiet på Rungsted Kostskole, blandt andet studeret harmonilære. Mens han var elev hos Laub, fik han

61. Jf. *Musikkens Hvem Hvad Hvor: II. Biografier M-Å*; red. af Ludvig Ernst Bramsen (Politikens Håndbøger, nr. 256; København: Politikens Forlag, 1961), s. 253. Jf. www.gravsted.dk, søgeord: 'Jesper Peter Thomsen'.

62. Jeppesen har med "17. Aarh." muligvis skrevet forkert, idet '18. årh.' virker mere plausibelt.

63. På Musikmuseets Bibliotek er således bevaret hæfter med kontrapunktiske opgaver fra Laubs undervisning af Margrethe Laub Hansen og Wöldike, dateret 1918. Sammenholdt med den til Jeppesen i 1914 afsendte melding om, at "jeg har i virkeligheden i flere år ikke undervist i kontrapunkt" (brev nr. 1), tyder dette på, at Laub må have genoptaget denne type undervisning.

også kompositionsundervisning hos Carl Nielsen, uddannede sig til organist, og tog magisterkonferens under Angul Hammerich på universitetet.

Så hvad skulle Jeppesen egentlig bruge Laub til, kan man spørge? Nok lidt af hvert, at dømme ud fra de breve, som er overleveret. Brev nr. 3 (9.5.1916) f.eks., hvor Laub i meget stærke vendinger kritiserer en bog med titlen "Kyrkotonarterne", kunne tyde på, at Jeppesen har bedt om Laubs vurdering af en – måske netop erhvervet – publikation.⁶⁴

Flere af brevene – blandt andre nogle af de mest udførlige – indikerer, at Laub tager stilling til konkrete nodesatser fra Jeppesens hånd.⁶⁵ Om det drejer sig om opgaver eller øvelser, som Jeppesen har forelagt Laub, eller om Jeppesens egne 'kompositoriske forsøg' (jf. ovenstående), kan være svært at afgøre, f.eks. i brev nr. 7 (15.1.1917).

I brev nr. 17 (11.9.1918), derimod, udsteder Laub jo "den "strænge og retfærdige" dom" over "Deres komp.". Brevet er vedlagt et særskilt nodeark med Laubs satsforslag indeholdende de i brevet nævnte "a)", "b)", osv., og Jeppesen har på dette ark skrevet: "Laubs Ændringsforslag til Der var en gang da jeg var ganske lille". Jeppesen havde uden tvivl også ambitioner i retning af at blive komponist, og i perioden 1916-1918 komponerede han blandt andet en lille samling af 5 *Sange med Klaver*, hvor nr. 4 har titlen "Der var en Tid" (tekst af Jens Baggesen) og som uden tvivl er den, som Laub har forholdt sig til. At dømme ud fra Jeppesens overleverede renskrift af sangen, har han stort set ikke rettet sig efter Laubs forslag.⁶⁶ Laubs brev er dog under alle omstændigheder et godt eksempel på, hvor omhyggelig – "Jeg har slidt flere timer" – og hvor bramfri han har været i sin bedømmelse; noget som går igen mange steder. Desuden fremgår det

64. Det har muligvis drejet sig om Harald Fryklöfs *Harmonisering av koraler i dur och moll jämte kyrkotonarterna* (Stockholm: Abr. Lundquist, [1915]).

65. Jf. note 7. Jf. tillige Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 132.

66. Sangen er registreret under signaturen C1918-a, 4 i Thomas Holme Hansen: *Knud Jeppesen Katalog. Skriftlige arbejder, kompositioner og editioner – diskografi og bibliografi*; Fund og Forskning Online (2011); www.kb.dk/da/publikationer/online/fund_og_forskning/download/kjkatalog.pdf. Jeppesen har åbenbart husket lidt forkert, da han skrev "Der var en gang ..." på noden fra Laub. "Der var en Tid" er ikke publiceret, mens "En Duft af Viol", en anden af sangene fra samlingen, blev udgivet i *Aaret i Danmark I* (1953), en samling af Jeppesen-sange.

tydeligt, at Laub har store forventninger til Jeppesen, også hvad angår det kompositoriske: “skal De blive til det, De kan – og vi venter jo en del ...”.

Uanset om der er tale om en øvelse eller en egentlig komposition, så er fraværet af den nodesats, altså Jeppesens, som Laub jo tager stilling til, særdeles problematisk for en forståelse af især brev nr. 7 og 17 (i mindre grad brev nr. 20, 21 og 45).

Med hensyn til sin kompositoriske skoling har Jeppesen dog nok primært suget til sig og lært af Carl Nielsen. Der er i hvert fald ikke flere breve fra Laub, som indikerer, at Jeppesen har spurgt ham til råds om egne kompositioner. Desuden fik Jeppesens – utvivlsomt nok ret store – forhåbninger og ambitioner i retning af (også) at blive komponist en foreløbig afslutning i 1919. En kompositionsaften i Odd Fellow Palæet fik en så hård medfart i pressen, at Jeppesen stort set lagde denne virksomhed på hylden i de kommende mange år. Først i løbet af 1930'erne genoptog han for alvor denne store interesse, som derpå optog en væsentlig del af hans virke resten af livet. Brev nr. 23, skrevet på selve dagen for den famøse kompositionsaften, fredag den 4. april 1919, kan med rimelighed tolkes som en opmuntring fra Laubs side – enten før, eller måske efter slagets gang – og med “*corpora delicti*” hentyder Laub måske til de kompositioner, som var på programmet, men som han så tilsyneladende ikke kender i forvejen.

I det hele taget tyder stort set alle Laubs breve på, at Jeppesen har konsulteret Laub i meget forskellige anliggender, og at der ret hurtigt er opstået et – om end ikke ligeværdigt eller jævnbyrdigt, dertil var Laubs erfaring – og alder – så meget større end Jeppesens, så dog – gensidigt udvekslingsforhold, som med årene udviklede sig til et egentligt venskab.

Organisten Jeppesen – og hans magisterkonferens

Jeppesen havde som nævnt Paul Hellmuth som orgellærer og han tog organisteksamen som privatist ved musikkonservatoriet i december 1916, en begivenhed han også omtalte i sin tale til Wöldike:

Vi fulgtes ... ogsaa opad Musikkonservatoriets Trappe til Organist-examen. Det var i December 1916 og for øvrigt en Mærkedag i

denne Examens Historie, idet det vistnok var første Gang Examinanderne ved denne Lejlighed havde Orgelkompositioner af den store Johann Sebastian som selvvalgte Opgaver i dét, man, ofte lidt euphemistisk, kalder Kunstsplil. ... vi fik fine Karakterer begge to.⁶⁷

Der er ikke noget, der tyder på, at Laub var indblandet i denne del af Jeppesens mangesidede musikuddannelse. Flere breve tyder dog på, at Jeppesen ved forskellige lejligheder har spurgt Laub til råds vedrørende organistembeder, og tillige at Laub har forsøgt at 'indvirke aktivt' på Jeppesens vegne i visse situationer.

Laubs første anbefaling af Jeppesen, brev nr. 2 (28.3.1916), som ganske vist er skrevet inden Jeppesens organist-eksamen, kan måske tolkes i retning af, at han allerede på dette tidspunkt har søgt ansættelse som organist, og at Laub – som jo netop underskriver sig med "organist ved Holmens Kirke" – støtter ham, også selv om den i brevet omtalte undervisning nok ikke har haft direkte relation til dette erhverv. Det er svært at forestille sig, hvad Jeppesen ellers skulle have brugt anbefalingen til på netop dette tidspunkt.

Brev nr. 6 (26.10.1916), også skrevet forud for Jeppesens eksamen, drejer sig derimod helt sikkert om et organistembede, formodentlig i eller i nærheden af Hellerup. Laub råder Jeppesen til at undersøge omstændighederne grundigt og lægger ikke skjul på, at både Carl Nielsen – "C.N." – og han selv måske kan 'influere' dem, der skal afgøre sagen. Desuden lyder det, som om en sådan intervention fra Laubs side har virket stik i mod hensigten i en tidligere sag, hvor han har forsøgt at hjælpe Hellmuth.

Fra 1. maj 1917 blev Jeppesen organist ved St. Stefans Kirke på Nørrebro. Et par breve fra de følgende år vidner dog om, at han hurtigt havde andre embeder i kikkerten. Laubs bemærkning i brev nr. 24 (25.4.1919) om, at Jeppesen hører mere hjemme over for Frue Kirke (dvs. på universitetet) end ved "Hroars Kilde", kan måske tolkes i retning af, at Jeppesen

67. Jeppesen: 'Tale ved Mogens Wöldikes 70-årsdag'. Jf. Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen', s. 129.

har haft kig på domkantorembudet i Roskilde, som samme år blev besat med Emilius Bangert.

Midt under optakten til den såkaldte musikkonkurrence i februar 1924 fremgår det af brev nr. 36 (10.1.1924), at Jeppesen må have spurgt Laub til råds vedrørende et stort embede i Gentofte, til hvilket der derfor er "masser af ansøgere". Af den i brevet anvendte formulering, "Kan det forenes med forelæsninger og lærde studier? Ja, jeg spørger bare, ...", ser det ud, som om Jeppesen har søgt organiststillingen i det pågældende sogn, og at altså Laub overvejer at "lægge et ord ind", formodentlig på Jeppesens vegne.⁶⁸

Endelig viser brev nr. 46 (28.4.1925), at Laub i nok en sag har haft følere ude på Jeppesens vegne og at det – igen? – har været noget af en balancegang for Laub, som beklagende må opgive at forsøge at hjælpe Jeppesen: "det er rigtigst at jeg ganske afholder mig fra unyttige forsøg som ikke gavner nogen". Hvilket organistembede, det i dette tilfælde drejer sig om, melder brevet dog ikke noget om.

I månederne marts, april og maj 1918 aflagde Jeppesen de forskellige skriftlige og mundtlige prøver til magisterkonferens ved universitetet. Eksamen afsluttedes den 25. maj,⁶⁹ hvorefter han har undt sig selv noget ferie og er taget på cykeltur til Fyn og Jylland. Også i dette tilfælde foreligger dokumentationen dog kun på 2. hånd, nemlig i form af tre breve fra Laub fra samme måned, nr. 12 (6.6.1918), 13 (13.6.1918) og 14 (24.6.1918), alle adresseret til *Fru Krarups Pensionat* i Fjand ved Ulfborg. Hertil kommer et enkelt brev fra Carl Nielsen til Jeppesen, hvor Nielsen takker Jeppesen for "Kortet fra Fyn" og beklager, at "De var rejst den 9de Juni".⁷⁰

I disse breve ændrer Laub selvfølgelig sin titulering af Jeppesen til "hr. magister", og det fremgår, at Jeppesen både er forjaget, eksamenstræt, på cykel, og har været rundt på Fyn og i Vestjylland. Det er uklart, hvad Laub

68. Jf. s. 61-62.

69. 'Fra Universitetet'; *Musik*, 2/6 (1918), s. 70.

70. Brev fra Carl Nielsen til Knud Jeppesen, 21.6.1918; CNB, 6:56. Senere på sommeren besøgte Jeppesen Carl Nielsen på Damgaard ved Fredericia; jf. Hansen: 'Carl Nielsen and Knud Jeppesen', s. 129-130.

mener med “pilgrims rejse” i nr. 12, men med “fødestedet” refereres sikkert til Langå på Østfyn, hvor Laub blev født, og som Jeppesen formodentlig har passeret. Laubs inddragelse af henholdsvis Palestrina og Mozart-operaer (nr. 14) er muligvis en hentydning til Jeppesens magisterafhandling ‘Palestrina og hans Skole’, samt – selv om det må siges at virke lidt søgt – en af de øvrige skriftlige opgaver, som havde titlen ‘Operaens Historie i Italien indtil ca. 1800’.⁷¹

Ellers drejer de tre breve sig hovedsageligt om – hvad der ser ud til at være – Laubs forberedelser til en sensommerferie på netop dette pensionat i Fjand, i forhold til hvilken Jeppesen altså agerer som “impresario”. Der skal åbenbart overnattes to gange undervejs fra Gentofte, den 65-årige Laub har brug for én til at bære sin kuffert, og han overvejer besøg hos pastor Jørgensen, dvs. sognepræsten i Nørre Omme, Kai Fønss-Jørgensen, som han besøgte ved flere lejligheder.⁷² Om der til brev nr. 14’s afrundende, mere filosofiske tanker gemmer sig en konkret sag eller en Jeppesen-relateret sammenhæng får stå hen. Af brev nr. 16 (25.7.1918) fremgår det, at Laub påregner afrejse 2. august. Alt i alt er brevene en fin indikation af det venskabelige forhold, der var under udvikling, og som der i det følgende skal gives flere eksempler på.

Jeppesens disputats

Med afslutningen af Jeppesens magisterkonferens påbegyndtes et nyt vigtigt afsnit i hans uddannelse og karriere, et afsnit der – som tidligere nævnt – måske havde rødder tilbage i Laubs gennemgang af Palestrinas messer i 1915, nemlig udarbejdelsen af hans disputats, indsendelsen og forsvaret af den, samt dens efterfølgende oversættelse til engelsk. Denne proces afspejles på forskellig vis – og med samme usikkerhed som i de andre behandlede forhold – i Laubs breve over en periode, der tager sin

71. ‘Fra Universitetet’; *Musik*, 2/6 (1918), s. 70.

72. Jf. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 123. I et brev til Thorvald Aagaard 19.8.1920 skrev Laub således: “Så var jeg i N. Omme godt 14 dage. Dér har jeg det som om jeg var hjemme. Pastor J. er en fuldtro ven af “sagen” og mig, og gør utrolig nytte i vide krese [sic]”; KB, NKS 4737, 4°.

begyndelse efter de nævnte sommerferieafholdelser i 1918 og strækker sig frem til Laubs sidste brev til Jeppesen i januar 1927.

Mens der i brev nr. 14 (24.6.1918) måske var en hentydning til Jeppesens magisterafhandling, er det med stor sikkerhed denne, med titlen "Palestrina og hans Skole", som Laub i brev nr. 18 (3.10.1918) skriver, at han nu har gennemlæst. Selv om der ifølge eksamensforordningerne 'kun' er tale om en 6-ugers opgave (afsluttet 12.4.1918), omfatter Jeppesens manuskript 140 maskinskrevne sider (med indklæbede node-eksempler),⁷³ hvilket kan forklare Laubs anvendelse af ordet "bog". Ser man bort fra Laubs indvendinger mod selve den sproglige fremstilling, vidner brevet om, at Laub er dybt imponeret: "den er virkelig betydelig, ... overgår mine forventninger", Laub vil læse den igen.

Genlæsningen foregik hurtigt, for allerede et par dage senere skriver Laub igen til Jeppesen, brev nr. 19 (5.10.1918), og kommer med yderligere kommentarer, denne gang dog mest til Jeppesens fremstilling – "det udvortes" – altså at Jeppesen serverer "guldæbler i sølvskåler".⁷⁴

Endnu to breve fra samme måned, nr. 20 (19.10.1918) og 21 (24.-25.10.1918), drejer sig om afhandlingen, nu om specifikke detaljer i Palestrinas satsteknik og dissonansbehandling. I nr. 20 underkender Laub rask væk Jeppesens teori om "akkorder med drejenoder" – "Hvis Deres teori ... var rigtig" – og Laub bruger resten af brevet til at plædere for rigtigheden af sin egen teori.

Noget tyder på at Jeppesen har reageret skarpt på den udiplomatiske facon i brevet, for i brev nr. 21 gør Laub sig stor umage for at forklare 'tonen' i sin seneste skrivelse, som Jeppesen må have misforstået. Som det eneste sted i Laubs breve til Jeppesen bringer Laub et par citater fra de ikke-overleverede breve fra Jeppesen, og forholder sig til Jeppesens melding om, at Laub skal have "tålmodighed med mig et par år". Jeppesen

73. Manuskriptet er bevaret på SB, KJ-S, 25. I betragtning af manuskriptets størrelse må det formodes, at Jeppesen i et eller andet – formodentlig temmelig stort – omfang har været i gang med emnet forud for 6-ugers perioden.

74. At Laub på dette tidspunkt virkelig har vurderet Jeppesen til at indtage en særlig position, kommer til udtryk i et brev som Laub skrev til Thorvald Aagaard 9.10.1918 (?): "De har ret med hensyn til Jeppesen, der er noget ved ham; de andre "børn" er også flinke, men han er betydeligst"; KB, NKS 4737, 4°.

har sikkert taget visse forbehold for hele sit Palestrina-projekt, som han muligvis har ment kun ville kunne gennemføres med inddragelse af – eventuel godkendelse fra – anden sagkundskab, hvortil Laub replicerer, at der ingen grund er til at vente på andres godkendelse: “vi to, ... kan ... udmærket klare os”. Resten af brevet – som jo er skrevet over to dage, og som er det ubetinget længste af brevene fra Laub til Jeppesen – forholder sig i detaljer til forskellige aspekter af Palestrinas dissonansbehandling, blandt andet hvad Laub kalder “basteorien” samt “drejenode-teorien”. Med “bogen” henviser Laub utvivlsomt igen til Jeppesens konferensopgave, mens det er uklart, hvilken “polemik med Hellmuth” Laub på et tidspunkt åbenbart har haft. Laub runder af, som han begyndte: med at forholde sig til sin egen skriftlige form. Men hvis brevet indledning måske med lidt god vilje kunne læses som en indrømmelse med hensyn til tonen i det forrige brev til Jeppesen – en undskyldning vil nok være for stærkt et ord – så har Laub nu atter fået vind i sine selvretfærdige sejl: “når I bare lader mig beholde mit i frihed, må I mene hvad I vil, – og næsten: jeg er lige glad. Det er jo grimt. Det er godt at der er tid til, inden De skal disputere”.

Bortset fra Laubs reference til Jeppesens “anvisning på fremtiden”, så er lige netop Laubs udgangsreplik i brev nr. 21 den overhovedet første gang, at ordet “disputere” nævnes i relation til Knud Jeppesen, og Laub ville næppe have anvendt ordet, med mindre der var belæg for det, altså at Jeppesen selv havde givet udtryk for, at dette var planen for det videre arbejde med magisterafhandlingen. Der var dog på det tidspunkt – som Laub skriver – rigtig god tid, inden Jeppesen skulle forsvare sin afhandling. Og udvekslingen med Laub herom ophørte åbenbart for en længere periode. De indforståede meldinger i to korte breve fra 1919, nr. 22 (13.3) og 24 (25.4), drejer sig muligvis om emner relateret til Jeppesens disputatsarbejde, men sammenhængen kan ikke fastslås definitivt. Som allerede nævnt anfører Laub dog, at han i højere grad ser Jeppesen som fremtidig universitetsmand – “Hr. professor – dr.” – end som organist.

Efter brev nr. 24 indtræder nu den længste periode uden bevaret brevveksling mellem Laub og Jeppesen. Mere end to år går der før næste brev i rækken, nr. 25 (14.6.1921).

I mellemtiden havde Jeppesen fra januar 1920 fået fast ansættelse som lærer i musikhistorie og -teori ved konservatoriet – efter at have virket som vikar for Carl Nielsen siden efteråret 1918 – samtidig med at han fortsatte som organist ved St. Stefans Kirke. Hvad angår disputatsarbejdet havde han heller ikke ligget på den lade side, idet han i juli og august 1920 var rejst til Wien og der havde etableret kontakt til Guido Adler, som fik en betydningsfuld rolle i det videre forløb. Efter hjemkomsten tog Jeppesen den afgørende beslutning om at forfølge den akademiske løbebane, hvorefter der tilsyneladende fulgte et ‘langt’ 1921, indtil disputatsen omsider lå færdig i februar 1922. Starten på det videre forløb er velkendt.

Københavns Universitet kunne ikke – grundet Angul Hammerichs kort forinden stedfundne tilbagetræden – bedømme afhandlingen, som Jeppesen derpå sendte til Adler i Wien. I marts tog Jeppesen så igen til Wien, hvor han i samarbejde med Adler gennemgik og oversatte disputatsen til tysk. Den blev formelt indsendt til bedømmelse ved universitetet i Wien, hvor Jeppesen så i løbet af juni 1922 bestod de til disputationen knyttede prøver og fik afhandlingen godkendt. Det er i denne sammenhæng, at de fleste breve fra Laub i denne periode indfører sig.

Ovennævnte brev, nr. 25, indeholder dog ikke megen information. Jeppesen tituleres “dottore (in spe)”, mens det er uvist, hvilken “torpedo” Laub har sat gang i. De udførlige – men til dels uforståelige – ‘italienske’ anvisninger, som Laub giver i brev nr. 27 (8.11.1921), sker muligvis på opfordring fra Jeppesens side om hjælp til – i forbindelse med disputatsarbejdet? – at skrive til et arkiv eller en anden instans i Italien.

På tidspunktet for brev nr. 30 (26.3.1922) er målet så småt ved at være nået for Jeppesen. Med sig hjem fra Wien har han en fire sider lang – uforbeholdent rosende og anerkendende – ‘Gutachten’ fra Adler, som Jeppesen sikkert har sendt til Laub. Laubs indledningsord, “Ein sehr bedeutendes Werk”, kunne tyde på det, og Jeppesen indbydes til snarest at besøge Laub.

Det følgende brev, nr. 31 (2.7.1922), har Laub skrevet dagen efter, at Jeppesen afsluttede sine ‘doktor-eksamener’ i Wien og doktorgraden således var i hus. At dømme ud fra de indledende ord har Jeppesen – “denne

gang” – gjort sig den ulejlighed at skrive et fyldestgørende brev til Laub om de “mærkelige begivenheder”. Med den anden “hovedbegivenhed” hentyder Laub til Jeppesens forlovelse med Alice Krayenbühl – med Laubs ord “genstanden”, som de alle kender navnet på – som fandt sted i begyndelsen af juni.

Laub læste selvfølgelig også Jeppesens doktorafhandling. Brev nr. 33 (29.9.1922) er en påfaldende kortfattet anbefaling af arbejdet, og Laubs formulering “Det vilde være en skændsel om dette arbejde ikke kom frem” kunne pege i retning af, at skrivelsen har skullet anvendes f.eks. i forbindelse med at ansøge om midler til trykningen af afhandlingen, men nok heller ikke mere. Disputatsen udkom første gang på dansk i april 1923,⁷⁵ og Laub skrev derpå nok et par udtalelser om værket, som omtales senere.

Som nævnt afrunder Laubs sidste brev til Jeppesen dette Laub-Jeppesen-kapitel. Brev nr. 48 (10.1.1927) er skrevet umiddelbart efter, at Laub har modtaget den engelske oversættelse af disputatsen. Bogen, *The Style of Palestrina and the Dissonance*, udkom i 1927, og Laub må således have fået et eksemplar med det samme. På trods af, at Laub aldrig har lært engelsk (men dog alligevel har læst de to velkendte musikhistorier af hhv. Hawkins og Burney), og på trods af sin fremskredne alder, er han klar til at tage fat på “al den lærdom De i dag har sendt mig!”⁷⁶

Musikkonkurrencen i februar 1924

I direkte forlængelse af – og til dels kronologisk sammenflettet med – brevene vedrørende Jeppesens arbejde med sin disputats skal i det følgende redegøres for den mængde Laub-breve, som knytter sig til en anden stor begivenhed i Jeppesens liv, nemlig den såkaldte musikkonkurrence i februar 1924.

75. Jf. ‘Dansk Bogfortegnelse. Fra den 27. April-3. Maj 1923’; *Dansk Boghandlertidende*, 69/18 (3. maj 1923), s. 131. Den første skriftlige respons på udgivelsen fik Jeppesen fra Kai Kroman, som i et brev af 29.4.1923 takker for bogen, “... dette første danske musikvidenskabelige Arbejde”; KB, Acc. Nr. 1974/105.

76. Jf. note 129.

I korte træk: Angul Hammerich, som siden 1895 havde virket som docent ved Københavns Universitet, gik på pension med udgangen af januar 1922, og i forbindelse hermed – ja, faktisk allerede i månederne forud – var musikfagets stilling ved universitetet genstand for såvel universitetsintern som offentlig debat. Efter et længere sagsforløb blev stillingen som docent opslået den 23. maj 1923, og nu som et fast normeret embede – en egentlig lærestol i *musikvidenskab* – i modsætning til Hammerichs, som havde været et ‘personlig tillagt’ docentur i *musikkens historie*. Der indkom tre ansøgninger til stillingen – fra Erik Abrahamsen, Knud Jeppesen og Torben Krogh – og et bedømmelsesudvalg bestående af Hammerich, Victor Kuhr og Rudolph Bergh nåede i september frem til den konklusion, at eftersom de tre ansøgere var lige kvalificerede (blandt andet havde de alle tre på daværende tidspunkt disputeret i udlandet), skulle posten besættes ved konkurrence imellem dem.

Denne konkurrence, som bestod i, at de tre ansøgere over for en otte mand stor konkurrencekomité afholdt offentlige forelæsninger, løb af stabelen den 14., 16., og 21. februar 1924 i det nyrestaurerede universitetsannekset i Studiestræde. Begivenheden var i sig selv et tilløbsstykke og tillige genstand for stor offentlig interesse, herunder en dag-til-dag dækning i dagspressen. Forud for afgørelsen berettedes således om nærmest ‘valg-dagslignende tilstande’. Fredag den 23. februar udpegede komitéen Erik Abrahamsen som sejrherre og dermed som ny docent i musikvidenskab ved universitetet, en stilling som i 1926 omdannedes til et ordinært professorat (det første af sin art i Norden) og som Abrahamsen bestred til sin død i 1949. Ud over debatten om musikkens stilling og blotte eksistens som universitetsfag var hele forløbet præget af flere skandaler og deraf følgende stor polemik, blandt andet omkring dommerkomitéens nedsættelse og ikke mindst dennes endelige afgørelse.

For Knud Jeppesen var afgørelsen en enorm skuffelse og et meget stort nederlag. Han blev af de fleste – blandt andet af de mest betydningsfulde – regnet som klar favorit, alene i kraft af sin disputats, og han regnede tydeligvis med at vinde konkurrencen og få stillingen. Stort set alle, som siden har udtalt sig eller skrevet om sagen, er enige om, at det – set i retrospektiv – var en grov fejlurdering, at Jeppesen ikke fik stillingen. Han

fortsatte således sit virke som organist og som lærer ved musikkonservatoriet, indtil han i 1946 blev kaldet til det første professorat i musikvidenskab ved Aarhus Universitet og hermed opnåede en tilsvarende stilling, men altså med 22 års 'forsinkelse'.⁷⁷

Når det er relevant med et sådant kort resumé af hændelserne forud for, under og efter konkurrencen, er det fordi Thomas Laub spillede en af de absolutte hovedroller i forløbet. Ud over Carl Nielsen – som helt utvetydigt bakkede op om Jeppesens kandidatur, men som under hele sagen så at sige blot figurerede i baggrunden – var Laub den vigtigste medspiller på Jeppesens hold, og i modsætning til Carl Nielsen blev Laub af mange foreslået som et naturligt – ja, faktisk uomgængeligt – valg med hensyn til at deltage i bedømmelsesprocedurerne. Blandt den række af personer, som blev nævnt i forbindelse med besættelsen af konkurrencekomitéen, var Laub faktisk den eneste, hvis musikfaglige kompetencer *ikke* blev draget i tvivl. Men ikke desto mindre blev han valgt fra. Og fejlen var helt hans egen.

Laub skrev nemlig en anmeldelse af Jeppesens disputats, som blev bragt i tidsskriftet *Musiks* oktober-nummer 1923, dvs. umiddelbart efter at konkurrencen officielt var blevet udskrevet. Anmeldelsen var meget rosende og udnævnte Jeppesens afhandling til at være i en klasse for sig. Selv om Laub naturligvis også forholdt sig kritisk til flere ting i afhandlingen, og selv om han i næste nummer af *Musik* fik bragt en afbalancerende – men dog i bund og grund meget kritisk – anmeldelse af Abrahamsens afhandling, så blev netop disse to anmeldelser – eller rettere: forskellen imellem dem – anvendt som argument, da Det Humanistiske Fakultets dekan i januar 1924 – hårdt presset, blandt andet af en protestskrivelse fra en række af tidens mest fremtrædende musikpersonligheder – afgav en udtalelse til *Berlingske Tidende*: fakultetet havde ønsket at foreslå Laub som medlem af dommerkomitéen, men måtte se bort fra ham, da han *ikke*

77. For en udførlig beskrivelse af hele forløbet henvises til Thomas Holme Hansen: 'Konkurrencen om musik-docenturet i 1924 – en doku-soap med særligt henblik på Knud Jeppesen'; *Cæcilia*, V (1998-2001), s. 53-110, hvor brev nr. 37, 40 og 41 er gengivet i deres helhed (s. 86 og 101-102), mens brev nr. 28, 36, 38 og 39 er gengivet i uddrag (s. 63, 80 og 86).

kunne betragtes som uvildig; en beskyldning, som Laub ikke overraskende tog kraftigt til genmæle på, men uden at der af den grund blev ændret på komitéens sammensætning. Så selv om Laub utvivlsomt havde forsøgt at hjælpe Jeppesen med sin anmeldelse, havde han opnået det stik modsatte, nemlig at sætte sig selv uden for reel indflydelse.⁷⁸

Dette er baggrunden. Betragter man sagen med hensyn til kilde-materiale med Laub som forfatter, er det påfaldende, hvor meget den fylder. Ni af Laubs breve til Jeppesen er direkte relateret til sagen (nr. 28, 32, 34 og 36-41), to (nr. 31 og 33) – måske flere – indirekte. Hertil kommer fire indlæg i *Musik* og ét i *Berlingske Tidende*, hvilket udgør den klare hovedpart af Laubs samlede litterære virksomhed i 1923-1924.⁷⁹

Endvidere giver nok en række breve fra Laubs hånd yderligere indblik i sagsforløbet. Det drejer sig om følgende ni breve (for overskuelighedens skyld nummereret A-I), nærmere bestemt fem til komponisten, kontorchef i finansministeriet, Svend Godske Nielsen, to til *Musiks* redaktør Godtfred Skjerne, samt ét hver til henholdsvis organisten Thorvald Aagaard og Carl Nielsen.⁸⁰

78. Jf. *ibid.*, s. 81-84. Hvad angår Laubs – senere og mindre detaljerede – stillingtagen til Torben Kroghs disputats, se s. 67.

79. Jf. Povl Hamburger: *Bibliografisk Fortegnelse over Thomas Laubs litterære og musikalske Arbejder* (København: Samfundet "Dansk Kirkesang", 1932), s. 45-46; samt Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 104-106; ifølge sidstnævnte førte Laub "med megen Vægt og Autoritet ... det ledende Ord i Debatten om Konkurrencen til det musikvidenskabelige Docentur ved Københavns Universitet" (s. 106), jf. s. 147-149.

80. Nr. A, B, C, E og G: Thomas Laub til Svend Godske Nielsen; i privateje, hidtil upubliceret. I alle fem tilfælde er der tale om brevkort, som er poststemplede. Adressaten er "Hr. kontorchef, S. Godske Nielsen, Finansministeriet, Slotsholmsgade, Kbhvn. K.", dog er nr. A stilet til adressen "Kronprinsessegade 16, Kbhvn. K.". Nr. D og H: Laub til Godtfred Skjerne; Musikmuseets bibliotek og arkiv, Arkiv 316, Godtfred Skjernes Papirer. Uddrag af nr. D hhv. H er tidligere publiceret i Hansen: 'Konkurrencen om musik-docenturet i 1924', s. 76 hhv. s. 63. Nr. F: Laub til Thorvald Aagaard; KB, NKS 4737, 4^o; det er uvist, om brevet tidligere har været publiceret. Nr. I: Laub til Carl Nielsen; KB, CNA-I-Ab, 15. Brevet er i sin helhed gengivet i CNB, 8:31. Nærværende afskrift af brevet afviger i forhold hertil i et par detaljer. Afskrifterne af de ni breve følger retningslinjerne for afskriften af de øvrige Laub-breve, jf. s. 76-77.

Nr.	Datering	Adressat
A	Fredag 29.6.1923	Svend Godske Nielsen
B	Onsdag 31.10.1923	Svend Godske Nielsen
C	Søndag 4.11.1923	Svend Godske Nielsen
D	Lørdag 10.11.1923 (?) ⁸¹	Godtfred Skjerne
E	Fredag 18.1.1924	Svend Godske Nielsen
F	Fredag 18.1.1924 (?) ⁸²	Thorvald Aagaard
G	Mandag 21.1.1924	Svend Godske Nielsen
H	Fredag 8.2.1924	Godtfred Skjerne
I	Lørdag 22.3.1924	Carl Nielsen

Eftersom en del af indholdet i disse breve utvetydigt drejer sig om konkurrencen – og dermed direkte eller indirekte også om Knud Jeppesen – og eftersom flere af dem hidtil ikke har været fremdraget, gengives brevene in extenso (nr. F og I dog kun i uddrag) i det følgende tekstlige forløb, som et supplement til Laubs breve til Jeppesen.

Den første antydning af denne sag dukker op mere end to år før selve konkurrencen, nemlig i brev nr. 28 (8.12.1921), hvor Laub med sine indledningsord, “Hvad vil De brydem Dem om det?”, formodentlig forsøger at berolige Jeppesen. Årsagen er, at den afgående professor i filosofi, Kristian Kroman, et par dage tidligere i en udtalelse til *Politiken* ret utilsløret havde givet udtryk for, at hverken Abrahamsen eller Jeppesen var kvalificerede med hensyn til at efterfølge Hammerich, hvilket utvivlsomt har fået Jeppesen til at skrive til Laub.⁸³

Også de indledende ord i brev nr. 32 (13.8.1922), “Kedeligt at det mislykkedes. De gentager vel forsøget?”, som jo ikke i sig selv afslører en bestemt sammenhæng, kan relateres til forløbet forud for konkurrencen. Efter sin hjemkomst fra Wien, hvor han som nævnt i juli 1922 havde fået tildelt doktorgraden (hvorfor han af Laub tituleres “doctor austriacus”),

81. Der er tale om et beskrevet visitkort fra Laub, uden angivelse af årstal. Sammenhængen peger imidlertid utvetydigt på 1923.

82. Brevet mangler angivelse af årstal. Sammenhængen peger imidlertid utvetydigt på 1924.

83. Jf. Hansen: ‘Konkurrencen om musik-docenturet i 1924’, s. 62-64.

indsendte Jeppesen – som et helt bevidst tiltag i kapløbet om at køre sig i stilling til docenturet – nemlig en ansøgning om at få lov til at forelæse ved universitetet, men fik i første omgang afslag i et brev fra Det Humanistiske Fakultets dekan, Valdemar Vedel, dateret 10.8.1922. Også i denne situation har Jeppesen – som fik tilladelsen, den såkaldte *venia docendi*, i november 1922 – formodentlig skrevet til Laub, som igen kommer med en lille opmuntring.⁸⁴

Laub udfærdigede som tidligere nævnt tre anbefalende tekster om Jeppesens disputats, hhv. nr. 33 (29.9.1922; omtalt ovenfor i forbindelse med disputatsen), 34 (24.5.1923) og endelig ovennævnte anmeldelse i *Musiks* oktober-nummer 1923, hvoraf i hvert fald de to sidste har klare relationer til forløbet forud for konkurrencen.

Nr. 34 er udformet som en anbefaling, og med vendinger som “forf’s ... fyldigste uddannelse i det musiktekniske, ... han er fuldt ud herre over hjælpevidenskaberne” er det ikke blot en anbefaling af værket, som anerkendes uforbeholdent, men også af Jeppesen som værende meget højt kvalificeret. At skrivelsen er dateret den 24. maj kan selvfølgelig være tilfældigt, men det er påfaldende, at det netop er dagen efter, at Undervisningsministeriet opslog docentur-stillingen.⁸⁵

Anmeldelsen i *Musik*, som Laub har dateret “September 1923”, er betydeligt længere end de to andre tekster, tre-en-halv spalter, og har en helt anden karakter end disse. Dels bruger Laub mere end halvdelen af pladsen på personlige – og til afhandlingen ikke direkte relaterede – betragtninger vedrørende blandt andet musikhistorieskrivning, dels forholder han sig – samtidig med at udråbe afhandlingen som “epokegørende” og “højt hævet over dem alle”, dvs. “de andre musikvidenskabelige værker man i den senere tid har set” – kritisk til flere ting, blandt andet Jeppesens ‘tyske’ skrivestil: “Overfor bogens indhold står jeg afgjort beundrende, over for dens “stil”, dens ordvalg og udtryksmåde, er mine følelser ret blandede”. Ikke engang i denne situation kan Laub tilbageholde den upolerede,

84. Jf. *ibid.*, s. 66-67.

85. Hverken brev nr. 32 eller 34 indgår i fremstillingen hos Hansen: ‘Konkurrencen om musik-docenturet i 1924’.

nærmest rå tone, som er så karakteristisk for hans skrivestil: “En hæsli-
plet findes på side 19. ... Jeppesens udsættelse derimod udtrykker intet
... , for vrøvl kan ikke sige noget”.⁸⁶

Hvad angår udformningen og ‘timing’en af anmeldelsen, leverer føl-
gende Laub-brev fra slutningen af juni interessant information:

Nr. A Fredag 29.6.1923 Thomas Laub til Svend Godske Nielsen

Fredag.

Kære G. N.

Tak for Deres brev!

Jo – jeg vil gøre det, hvis det må gå til, som følger: Jeg rejser bort
om et par Dage, vil så tænke mig om i ferien, og se at få noget
anstændigt brygget sammen (også konferere med C. N. som jeg
træffer på Damgård), kommer hjem i midten af august, og skal så,
i løbet af nogle dage, få det tænkte “sat op”. Skulde det mislykkes
ganske med tænkningen, ja så – // må jeg sige pas; men det håber
jeg ikke. Da De nu engang har påtaget Dem at være mellemmand,
vil jeg bede Dem lade dette gå videre [sic].

De venligste hil[s]ner,

Deres ThLaub.

Set i lyset af Laubs følgende breve til Svend Godske Nielsen – som også
selv ytrer sig om konkurrencen i to indlæg i *Berlingske Tidende*⁸⁷ – kan der
kun herske ringe tvivl om, at brevet drejer sig om anmeldelsen. Godske
Nielsen har tydeligvis henvendt sig til Laub – Laubs formulering “Da
De nu engang har påtaget Dem at være mellemmand” kan næsten kun

86. Thomas Laub: ‘I anledning af Dr. Knud Jeppesen’s *Palestrinastil*’; *Musik*, 7/10 (1923),
s. 130-132. I et senere indlæg, ‘Universitets-Redegørelse’, i *Berlingske Tidende*,
21.1.1924, understreger Laub, at “Den første [af mine to Artikler] er ingen Anmeldelse
– jeg præciserede det ved Overskriften “i Anledning af” o.s.v. – den er en Redegørelse
for mit Syn paa Musikhistoriens Opgave”. I nærværende sammenhæng anvendes ordet
‘anmeldelse’ dog om denne ‘artikel’.

87. *Berlingske Tidende*, 7.1.1924 og 28.1.1924.

tolkes sådan – og formodentlig opfordret ham til at skrive noget, som kunne bakke op om Jeppesens disputats. Hvem Godske Nielsen skal “lade dette gå vidre” til, er uvist (formodentlig *Musiks* redaktør Godtfred Skjerne), men det er påfaldende, at anmeldelsen, som måske har ligget klar fra Laubs hånd siden midten af august, publiceres umiddelbart efter, at bedømmelsesudvalget er kommet med deres indstilling den 26. september.⁸⁸ Laubs efterfølgende brev til Godske Nielsen supplerer fint i sammenhængen:

Nr. B Onsdag 31.10.1923 Thomas Laub til Svend Godske Nielsen

Onsd.

Kære G. N.

Jeg har nu fra forf. fået hans franske afhandling*), der sagtens skal tjæne ham som våben mod konkurrenten (Kn. J. og hans “Palestrinastil”). Selv om jeg mener at J's bog er betydeligere, så er der alligevel noget godt – og dygtigt – over A's. Morsomt er det at sammenligne dem. Jeg kunde godt have lyst til at skrive lidt i anledning af den. Men muligvis har “man” fået nok af hvad jeg allerede har sagt. De er jo ved skæbnens magt bleven postillon d'amour mellem os. Gad De føle Dem for hos vedkommende. Trænge på vil jeg ikke. Men De er jo både // diskret og klog.

Undskyld at jeg plager Dem. Overfor Dem lader det til at jeg ikke er så bange for påtrængenhed.

Venlig hilsen

Deres ThLaub.

*) E. Abr. “Élemen[t]s romans” o.s.v.

Af et brev, som Erik Abrahamsen sendte til Victor Kuhr – som jo var medlem af bedømmelsesudvalget – den 7. november, fremgår, at Laub faktisk sendte Abrahamsen et brev:

88. Hansen: ‘Konkurrencen om musik-docenturet i 1924’, s. 68-69, 72-74.

... efter min Bogs Fremkomst ... , i hvilket han [Laub] tilstaar, at der nu virkelig eksisterer to Bøger om Musik her i Landet, nemlig Dr. Jeppesens og min. Denne Anerkendelse fra Modstander[n]es Lejr interesserer mig naturligvis i nogen Grad, og [jeg] vilde bede Professoren gennemlæse dette Laubske Brev, der er vedlagt denne Skrivelse. For at værne mine Interesser ser jeg mig nødt til saaledes at lade en Privatskrivelse, der kun var bestemt for mine Øjne, gaa videre. Sagen stiller sig jo vel nemlig saaledes, at Laub ikke inden Konkurrencen offentlig kan naa at berigtige sine forrige Udtalelser (i Musik) i Form af en Anmeldelse af min Bog.⁸⁹

Det omtalte brev fra Laub er tilsyneladende ikke bevaret, men det må ud fra disse to breve konkluderes, at Laub efter at have læst Abrahamsens disputats – og givetvis uden Jeppesens vidende – dels har henvendt sig til Godske Nielsen – postillon d’amour i sagen! – og bedt ham ‘føle sig for’ – formodentlig hos redaktør Skjerne – med henblik på en eventuel anmeldelse, dels har skrevet et anerkendende brev til Abrahamsen, som fandt vej direkte til Kuhr, som senere også blev medlem af konkurrencekomitéen. Ikke helt ukompliceret.

Godske Nielsen må have bedt om en anmeldelse umiddelbart efter, hvilket fremgår af Laubs følgende brev:

Nr. C Søndag 4.11.1923 Thomas Laub til Svend Godske Nielsen

Tak for brevet! Det skal altså være i løbet af denne uge. Det kniber, for der er så meget andet i vejen netop i disse dage. Jeg skal gøre hvad jeg kan. Men jeg svarer ikke for at jeg når det.

Deres ThL.

En uge senere har Laub dog anmeldelsen klar, og fremsender den til Skjerne sammen med et følgebrev:

89. Brev fra Erik Abrahamsen til Victor Kuhr, 7.11.1923; KB, NKS, 5190, 4°. Jf. Hansen: ‘Konkurrencen om musik-docenturet i 1924’, s. 74-75.

Nr. D Lørdag 10.11.1923(?) Thomas Laub til Godtfred Skjerne

Hr. redaktør Skjerne.

Hermed anmældelsen. Da jeg ikke ved hvor mange frimærker der kræves på et for tungt brev, sender jeg den i to kuverter.

Jeg har med forsæt dateret den; ingen véd hvad der kan være sket i sagen, inden anmældelsen er trykt.

Deres ærbødige

[trykt:] Thomas Laub. Organist

Gentofte, 10. Nov.

Anmeldelsen, som er lige så omfattende som hans Jeppesen-recension, blev bragt i *Musiks* november-nummer, og som nævnt i brevet er den dateret "10. nov. 1923" af Laub. Skulle de ovennævnte breve have givet anledning til at tvivle på Laubs støtte til Jeppesen, efterlader anmeldelsen ingen tvivl om, hvor hans sympati lå. Laub taler ganske vist om "en grundig og samvittighedsfuld undersøgelse", men er ellers langt overvejende meget kritisk, grænsende til det nedsablende.⁹⁰

Næste aktstykke er brev nr. 36 (10.1.1924), hvor Laub indledningsvist, med "G-N's stykke", henviser til et indlæg med titlen "Universitets-Dilettantisme", som Godske Nielsen fik bragt i *Berlingske Tidende* et par dage forinden, og hvor han fremkommer med en stærk kritik af dommerkomitéens sammensætning, herunder at Laub ikke er blevet udpeget.⁹¹ I det tidligere omtalte interview (jf. s. 53-54) replicerede dekanen således blandt andet Godske Niensens kritik. Med "vort stykke" henviser Laub til den – også tidligere omtalte – protestskrivelse, som blev offentliggjort gennem Ritzaus Bureau et par dage senere, nemlig den 12. januar.⁹²

I skrivelsen, som var stilet til Det Filosofiske Fakultet ved Københavns Universitet og underskrevet af Carl Nielsen, Laub, formændene

90. Thomas Laub: 'Dr. Erik Abrahamsen: Éléments romans et allemands dans le chant grégorien et la chanson populaire en Danemark'; *Musik*, 7/11 (1923), s. 143-145. Jf. Hansen: 'Konkurrencen om musik-docenturet i 1924', s. 75-76.

91. *Berlingske Tidende*, 7.1.1924.

92. Hansen: 'Konkurrencen om musik-docenturet i 1924', s. 80-82.

for de vigtigste musikforeninger samt adskillige andre fremtrædende musikfolk, udtryktes beklagelse over dommerkomitéens sammensætning, som ikke kunne opfattes som andet end en desavouering af de hjemlige musikhistorikere. Og det er dekanen, Aage Friis', svar herpå – hvor han blandt andet slår fast, at "... den meget kompetente Organist Th. Laub ... beklageligvis ikke [kunde] foreslaas som uvildig Dommer"⁹³ – som danner omdrejningspunkt for de næste aktstykker fra Laubs hånd.

Samme dag, fredag den 18. januar, skriver Laub således de følgende to breve, til henholdsvis Godske Nielsen og Aagaard:

Nr. E Fredag 18.1.1924 Thomas Laub til Svend Godske Nielsen

18 Jan.

Jeg længes utroligt efter artiklen, – hvor bliver den af? – Forresten er jeg lidt arrig; man må jo efter redegørelsen i dag i Berl.tid. tro, at jeg vilde dømme efter personlige grunde. Det er vist slet ikke de to artikler i "Musik", men gamle historier der ligger bagved. Modstanderne har sikkert gjort alt for at fremstille mig som en klike-mand. – En afgjort lykke er det dog, at man slipper for at komme ind i hvepsere-den*).

Deres ThL.

*) Er det ikke fornemst at tie? Jeg vil nødig tale.

Nr. F Fredag 18.1.1924 (?) Thomas Laub til Thorvald Aagaard

... Ellers holder jeg ikke af alt det vrøvl jeg for tiden er oppe i. Gentofte sagen er det mindste. Men skønt jeg ikke kan gøre stort fra eller til (det afgøres af 16 menighedsråds medlemmer, hvoraf jeg måske kan lægge et ord ind hos 2) skal jeg nok få skyld for klikeafgørelser. Som én allerede har sagt: "skal da C.N. og L. besætte alle embeder?"

93. *Berlingske Tidende*, 18.1.1924.

Kedeligere er Ingerslevs-sagen. Tonen er allerede så arrig. Jeg har indsendt et svar (afgjort mit sidste), det er hvast.

Værst er universitets-vrøvlet. Jeg ved ikke om De har fulgt med; det er især i Ber- // lingske og Politiken at stykkerne har stået. Tingene er afgjort flov og uanstændig for Universitetet, som nu for at klare for sig, helst må se at få mig gjort til en partigænger. Ét godt er der, at jeg slipper for at komme ind i den hvepserede. Jeg prøvede på at få Rung-Keller til at mælde [sic] sig fra; han regner sig jo ikke selv for at være kompetent. Men han synes ikke han kan være det bekendt, nu bagefter. Var det mig, vilde jeg synes at jeg kunde ikke være andet bekendt. – Folk er forskellige. Men sikken et slag det vilde være i ansigtet på de “musikalske” professorer. ...

I brevet til Aagaard omtales den ‘Gentoftesag’, som allerede har været nævnt i forbindelse med Laubs mulige hjælp til Jeppesen vedrørende ansøgninger til organistembeder. Ellers er begge breve jo domineret af “universitets-vrøvlet”. Det er uklart, hvilken artikel Laub “længes efter” i brevet til Godske Nielsen, men det kan være en, som Godske Nielsen senere (28.1) fik bragt i *Berlingske Tidende*. Til gengæld blev det hurtigt klart, at Laub ikke var i stand til at overholde sin melding om “fornemst” at tie i sagen.

Allerede om mandagen, den 21. januar, fik han bragt et indlæg i *Berlingske Tidende*, hvor han tog kraftigt til genmæle i forhold til Friis’ redegørelse. Laubs hovedpointe var, at ingen af de to ‘præjudicerende’ anmeldelser var skrevet, dels da fakultetet afslog at bedømme hhv. Jeppesens, Abrahamssens og Kroghs disputatser på grund af manglende sagkundskab, dels da bedømmelsesudvalget med hensyn til ansøgningerne til docenturet skulle nedsættes. Så, som Laub udtrykker det, “Prof. Hammerich og jeg, den “meget kompetente”, var jo begge at faa dengang! Og emnet for de to af Disputatserne var oven i Købet mit Speciale!”. Han understreger, at han har det bedst med “at opslaa min Prædikestol ude paa Torvet, hvor man kan tale frit”, og runder af med en voldsom bredside: “Oprigtig talt, er der noget mere krænkende end Beskyldningen for Partiskhed i videnskabelige Spørgsmaal?”⁹⁴

94. Thomas Laub: ‘Universitets-Redegørelse’, *Berlingske Tidende*, 21.1.1924.

At Laub i den grad har været utilfreds med sagens håndtering fremgår også af to breve, som han skrev samme mandag, som *Berlingske Tidende* bragte hans indlæg. I det første brev opfordres Godske Nielsen – igen – til at ytre sig i sagen:

Nr. G Mandag 21.1.1924 Thomas Laub til Svend Godske Nielsen

21 Jan[.]

Tak for brevet! De må endelig skrive! Jo fler jo bedre! Måske har jeg glemte noget i mit stykke, som De så kan sige. Mit kommer måske allerede idag eller i morgen. Jeg har vist været lidt for vred i slutningen. Men vred var jeg; redegørelsen i Fredags var virkelig personlig krænkende.

Deres ThL.

Det andet, brev nr. 37 (21.1.1924), er en kort orientering til Jeppesen, hvor det både mellem linjerne, "... jeg vilde gøre mig umulig. Det har jeg sikkert også gjort", samt ved at Laub pludselig fokuserer på ret ligegyldige praktiske omstændigheder ved konkurrencen, synes at fremgå, at Laub udmærket ved, at han selv må bære en del af ansvaret for på denne måde at have sat sig selv uden for indflydelse; og dette i en sag hvor Jeppesen virkelig kunne have haft brug for den.⁹⁵

De sidste to breve, som Laub skrev til Jeppesen forud for konkurrencen, nr. 38 (31.1.1924) og nr. 39 (1.2.1924), har begge en stor grad af indforståethed, hvilket på den ene side bærer vidnesbyrd om det nære forhold, som utvivlsomt har eksisteret mellem de to, men på den anden side gør det vanskeligt at afdække, hvad brevene reelt handler om. Det kan næsten kun blive gisninger.⁹⁶

I nr. 38 refererer Laub nærmest direkte til regulær sladder, som sagen givetvis var rig på, og det samme kan meget vel være gældende for nr. 39. Det er naturligvis nærliggende at antage, at "H" står for Hammerich, og der

95. Hansen: 'Konkurrencen om musik-docenturet i 1924', s. 86.

96. Uddrag af begge breve er tidligere publiceret i Hansen: 'Konkurrencen om musik-docenturet i 1924', s. 86.

kunne vel godt figurere et brev fra det svenske medlem af dommerkomitéen, Tobias Norlind, men i hvilket regi en sådan oplæsning eventuelt har fundet sted, er uvis, ligesom de allerede foretagne gisninger. Laubs henvisning til *Menighedsbladet* er dog konkret nok. Redaktøren Axel Rosendal skrev i nummeret til søndag den 3. februar en både syrlig og sarkastisk kommentar til sagens forløb, og undlod i den forbindelse ikke at nævne, at “Thomas Laub ... jo ganske vist ikke [er] Professor i Oldnordisk eller i Legemsøvelser, men han har paa den anden Side – skal vi sige – syslet lidt med Musikkens Problemer”.⁹⁷

At Laub så sandelig ‘syslede’ lidt med musikkens problemer vidner endnu et indlæg til tidsskriftet *Musik* om. Til januar-nummeret havde Kai Kroman skrevet et indlæg om ændringen af universitetsfagets betegnelse fra ‘musikhistorie’ til ‘musikvidenskab’, som efter hans mening burde have givet sig tydeligere udslag i programmet for den forestående konkurrence.⁹⁸ Laubs hertil relaterede artikel, “Musikvidenskab”, publiceret i det følgende nummer af *Musik*, beskæftiger sig overhovedet ikke med selve konkurrencen men stort set kun med forholdet mellem disse overordnede kategorier. Han når således frem til at “give hr. K. ret, universitetets navneforandring var uheldig”, samt til at plædere for, at hvad der er mest brug for, er en særlig lærestol i musikhistorie.⁹⁹

I sit følgebrev til redaktør Skjerne giver Laub en interessant og utvetydig melding, ikke så meget om artiklens faglige indhold, men om hans særlige ortografi og tegnsætning – blandt andet anvendelsen af bolle-å – som i samtiden var ganske usædvanlig.¹⁰⁰

Nr. H Fredag 8.2.1924

Thomas Laub til Godtfred Skjerne

Gentofte 8 Febr. 1924.

Kære Hr. Skjerne.

Mon ikke hr. K. Kromans artikel kunde trænge til et korrektiv? Her har jeg søgt at gøre det, så kort og godt jeg kan. – Men måske har

97. A.R. [Axel Rosendal]: ‘Fra Tonernes Verden’; *Menighedsbladet*, 6/5 (1924), sp. 73.

98. Kai Kroman: ‘Musikvidenskab som Universitetsfag’; *Musik*, 8/1 (1924), s. 10-11.

99. Thomas Laub: ‘Musikvidenskab’; *Musik*, 8/2 (1924), s. 18-19.

100. Hansen: ‘Konkurrencen om musik-docenturet i 1924’, s. 63.

andre allerede gjort det? Hvis De kan bruge mit, vilde jeg bede om – ja min ortografi beholder jeg ikke, ved jeg nok, men min tegnsætning vilde jeg gerne beholde. Jeg foretrækker den engelsk-franske (med komma'er efter oplæsning) for den tyske (efter grammatikalsk analyse). Sætterne giver mig altid en overflod af komma'er; de beholder mine, og tilføjer de mange andre, som de selv finder nødvendige.

Deres forbundne

Th Laub.

Der er ikke overleveret yderligere korrespondance mellem Laub og Jeppesen, før konkurrencen var afsluttet. Det for Jeppesen katastrofale resultat afspejles imidlertid på ret forskellig vis i de tre sidste Laub-breve relateret til denne særlige begivenhed.

Brev nr. 40 (22.2.1924) skrev Laub samme dag som afgørelsen faldt. Hans nedsættende allusioner til hhv. Abrahamsen (en sur appelsin) og Krogh (oppustet og vissen) virker lidt malplacerede, og profetien om, at Jeppesen alligevel vil 'vinde' på den (livs-?)lange bane, har nok kun været en ringe trøst.¹⁰¹

Kon J. mit kjæreste er med Lem, – men alligevel
ikke nedtrykt. For ulykken er da ikke så stor
for den da ses "vågen palme" vinkle ud bann
ende. Der er da endelig ikke strætte glemme
der udvæle palmer. Der har j. halvåndværsj erfaring
for. "Så lar' vi konen beholde sine appeltre" – i dette
tilfæld en temmelig sur. Men det glæder mig dog at det
den oppustet, påftede tørre der ikke engang er sød. Den
sind kan måske måske lidt, der er usædvanlig. Lem Tr.

Brev nr. 40, Laub til Jeppesen, 22.2.1924; SB, KJ-S, 37.

101. Ibid., s. 101.

Det kunne – også i dette tilfælde – have været yderst interessant at læse, hvad Jeppesen skrev til Laub om konkurrencens udfald. At dømme ud fra brev nr. 41 (14.3.1924), hvor Laub dog henviser til en egentlig samtale, har en frustreret Jeppesen utvivlsomt talt med store ord, åbenbart – og overraskende – også i forhold til Laub selv. Jeppesen har tilsyneladende været meget utilfreds med, at Laub ikke skrev noget bestemt om sagen. Hvilket 'nydeligt' brev og hvilken kritik, Laub fremsender sammen med brevet, vides ikke.¹⁰²

At der nok i sjælden grad har været en kurre på tråden mellem Jeppesen og Laub fremgår også af et brev til Jeppesen fra hans mor, dateret 23.3.1924, hvor hun naturligvis også udtrykker skuffelse over konkurrencens udfald, samt bekymring over sønnens efterfølgende reaktion:

... Det gør mig meget ondt at der er kommen en Misforstaaelse mellem Dig og Laub og jeg kan saa godt forstaa at Du føler Dig bitter og forurettet, men er der nogen Grund for at Laub skal være Uvenner med Abrahamsen fordi han blev den heldige, ... Blot Du og Laub igen maa komme til en god Forstaaelse. I har jo været saa meget for hinanden, og det trykker Eder sikkert ligemeget begge.¹⁰³

At konkurrencen og dens udfald også har været samtaleemne for Carl Nielsen og Laub, kan ikke undre, deres opbakning til Jeppesen taget i betragtning, og Laub har således følt sig foranlediget til over for Nielsen at orientere om Jeppesens voldsomme reaktion.

Nr. I Lørdag 22.3.1924

Thomas Laub til Carl Nielsen

Kære C. N.

Tak for dit brev. Jeg indsér at det drejer sig om to forskellige grun[d]-syn, der bægge, hver på sit område, h[ar] ret; men mødes de, kan der ske konf[likt?] der kan medføre uret. ... Du vil nok tage det skik-

102. Ibid., s. 101-102.

103. Brev fra Jeppesens mor, Anna, til Jeppesen, 23.3.1924; LKJ-S. Brevet er ikke komplet overleveret. Jeppesens forudgående brev til forældrene er ikke overleveret.

keligt, også når det ikke forliges med dine tanker. Det er så yndigt, når folk vil forstå hinanden, også når de ikke bifalder hinandens handlinger. Jeg tror at vi bægge har gode anlæg dertil. – Desværre er det ikke sådan med Kn. Jep. for tiden. Hans skuffelse har gjort ham så uligevægtig, at han er kommen med krænkende beskyldninger (“forræderi mod sandhed og ret”) // så jeg har talt ham alvorligt til. Det piner mig. Som Don Juan har jeg “altfor blødt et hjerte.” Man kan le af det – men morsomt er det ikke. ...

Deres [?] ThL.

Brevets første del refererer dog ikke til Jeppesen, men er derimod del af en igangværende udveksling mellem Laub og Nielsen. Nielsen var nemlig, nærmest ved et uheld, kommet til at skrive en ny melodi til “Spurven sidder stum bag Kvist”, desuagtet at Thorvald Aagaard allerede havde skrevet melodi til samme tekst, hvilket Laub havde kritiseret Nielsen for i stærke vendinger.¹⁰⁴

Sidste aktstykke i sagen fra Laubs hånd findes i *Musiks* maj-nummer. Med indlægget “Efter slaget” får han på en måde sat punktum på flere forskellige måder. Omtrent halvdelen af pladsen anvendes på Torben Kroghs præstation ved konkurrencen og på hans afhandling – jf. afslutningen på brev nr. 41 – og Laub får hermed også skrevet en slags anmeldelse af denne, modsvarende hans tidligere omtaler af Jeppesens og Abrahamsens disputatser. Det er tydeligt, at Laub vurderer Krogh betydeligt lavere end de to andre, hvis indsatser også omtales. Jeppesen fremhæves – meget kortfattet, men endnu engang – som værende den bedst kvalificerede. Derudover forholder Laub sig helt overordnet til værdien af sådanne konkurrencer, som efter hans mening – og med al tydelighed understreget af netop musikkonkurrencen – er både meningsløse og overflødige.¹⁰⁵

104. Jf. CNB, 8:30-32, 35, 42, samt s. 12-14.

105. Thomas Laub: ‘Efter slaget’; *Musik*, 8/5 (1924), s. 60-62.

Afrunding

Hensigten med den forudgående gennemgang af Laubs breve har været at sætte så mange af dem som muligt ind i en relevant, forståelig og forklarende kontekst, i mindre grad at dechiffrere alle detaljer, hvilket også ville være umuligt alene af den grund, at Jeppesens del af brevvekslingen mangler.

Så en del af indholdet får stå uforklaret hen. Det drejer sig for eksempel om “de nydelige frugter” i brev nr. 9, konteksten for og forklaringen af forkortelsen “d. K.” i nr. 11, og baggrunden og tolkningen af de tre Aleksandriner i nr. 47.¹⁰⁶ Det kryptiske brev nr. 16 (25.7.1918), hvor Laub bruger fadder-metaforen i forhold til, hvad han betegner som “Barnet”, kan muligvis dreje sig om hans værk *Dansk Kirkesang. Gamle og nye Melodier*, som udkom på Wilhelm Hansen i 1918, men om Laub giver udtryk for, at Jeppesen i påkommende tilfælde skal tage over og sørge for en endelig færdiggørelse, er svært at afgøre uden yderligere oplysninger. I et par andre breve, nr. 29 (18.2.1922) og 45 (8.1.1925), diskuteres musikalske værker og detaljer, ligeledes uden at den konkrete anledning kan fastslås.

Hvad der endnu resterer, er en kommentar til og nogle eksempler på det mere personlige i brevene. Fra omkring efteråret 1917 er det tydeligt, at hvad der formodentlig har været et formelt lærer-elev-forhold, nu er blevet afløst af et mere personligt, ligeværdigt og måske også venskabeligt forhold, dog til stadighed under opretholdelse af “De”-formen: “Kommer De ikke en anden gang i stedet for dette mislykkede besøg” (nr. 9), “Ser

106. Ud over, at de tre rimede strofer omhandler Jeppesen (“Dig store vise mand”), Carl Nielsen og Laub selv, refereres der tydeligvis til en form for skrift, måske tilmed af en vis standard (“slig åndsbespisning”). Det eneste af Jeppesens arbejder fra 1925, som har en tyngde og karakter, som kunne sandsynliggøre, at det var dette, Laubs strofer drejede sig om, er den tyske oversættelse af disputatsen, med titlen *Der Palestrinastil und die Dissonanz*. Havde det drejet sig om den danske udgave af afhandlingen (fra 1923), kunne det faktisk godt give mening, at Laub ‘skumlede’ over “den tredje side”, idet Jeppesen her takker en række personer for hjælp under arbejdet med disputatsen, men meget overraskende undlader at nævne både Laub og Carl Nielsen. Den tyske udgave – som givetvis har haft et “afsnit som er nyt” – indeholder imidlertid ikke denne bestemte side, og eftersom en eventuel trykfejl på s. 41 heller ikke kan konstateres, er konteksten for dette brev, nr. 47, uvis.

De aldrig i forbifarten ind til mig; jeg har flere ting at snakke om med Dem” (nr. 10), “Vis Dem så snart på mine gulvbrædder” (nr. 14), “De føler vel ikke trang til at komme drattende af Dem selv en aften ligesom forrige Tirsd. aften?” (nr. 19). I brev nr. 15 (10.7.1918) indbydes Jeppesen til både kaffe, “drivetur” og aftensmad sammen med “W.” (Wöldike?), og at dømme ud fra nr. 25 (14.6.1921) har Jeppesen på det tidspunkt haft sin regelmæssige gang hos Laub.

Som allerede nævnt orienterede Jeppesen Laub om sin forlovelse med Alice i juni 1922 (jf. nr. 31). Når Laub i det følgende brev (nr. 32) en god måneds tid senere skriver “den lærde og hans brud”, må han derfor nødvendigvis mene “den kommende brud”. Jeppesens bryllup fandt sted 8.7.1923, og strofen i brev nr. 35 – hvor Palestrinastilens forskellige dissonanstyper elegant bruges som metaforer for modgang i livet – er sikkert skrevet til det nygifte par (også selv om der er nogen usikkerhed, hvad angår dateringen).

Det er tydeligt, at Laub og Jeppesen ofte skrev til hinanden i en lærd jargon fuld af mere eller mindre tydelige citater og allusioner af blandt andet musikalsk, sproglig og litterær karakter. Et godt eksempel herpå må have været det brev, som Jeppesen skrev til Laub i anledning af, at Jeppesens den 20. december 1924 havde fået en søn. Brev nr. 43 (23.12.1924) tyder i hvert fald på, at Jeppesens meddelelse har været så godt ‘pakket ind’, at Laub ikke har fanget indholdet og tilmed underskriver sig med “pater idioticus”. Nyheden går først op for Laub, da han får overbragt den af Wöldike, som må være den i brev nr. 44 (26.12.1924) omtalte “W.”. Samme brev er et godt eksempel på Laubs litterære jargon, idet han på få linjer får indflettet citater fra såvel “Den Vægelsindede” som “Barselsstuen” af Ludvig Holberg. Efter brev nr. 47 fra august 1925 er der en længere pause i brevvekslingen – og måske også i kontakten mellem de to – så da Laub igen skriver til Jeppesen i januar 1927 (nr. 48) vil han åbenbart med den humoristiske tilføjelse, “De er vel ikke bleven flere?”, sikre sig, at der ikke i mellemtiden er sket yderligere familieførøgelse hos Jeppesens.¹⁰⁷

107. Jeppesens fik ikke flere børn end sønnen Kristian.

I sommeren 1922, hvor Laub var næsten 70 år gammel, foretog han sammen med Wöldike og dennes hustru en rejse til blandt andet Beuron. Det er den, som Laub med formuleringen "Wöldike med kone og mig [er] "over alle bjerge" " hentyder til i brev nr. 31 (2.7.1922).¹⁰⁸ I et samtidigt brev til Thorvald Aagaard tilføjer Laub: "Det bliver vel min sidste større udflugt",¹⁰⁹ men indikationer på, at alderen måske begyndte at trykke Laub, er generelt meget få i brevene til Jeppesen, på trods af at aldersforskellen mellem de to var næsten 40 år. Forud for musikkonkurrencen i 1924 skriver Laub dog, at "folk i min alder kan ikke stå en time på gaden, og måske ikke få siddeplads når man kommer ind" (brev nr. 37).

Samme år, 1924, fik Laub konstateret en hjertelidelse,¹¹⁰ hvilket måske er årsag til, at han i brev nr. 42 (24.11.1924) må meddele Jeppesen, at han ikke "som jeg før har gjort, kan samle de unge med koner, på min fødselsdag", da kræfterne ikke slår til. Af samme brev fremgår det dog, at den 72-årige Laub fortsat har elever og gerne vil have besøg af Jeppesen, så længe han bare får sin middagslur. Ellers indskrænker Laub de helbredsmæssige meldinger til i brev nr. 48 (10.1.1927) – hans formodentlig sidste til Jeppesen – at ligne sig "med en lus på en tjærespån", da han er dårligt til bens, og desuden må tidligt i seng. Konteksten for brev nr. 49, som er det eneste, som det ikke har været muligt at datere, er uvis, men eftersom Laub kun vil have "et lille besøg" og hentyder til sine manglende kræfter, kan brevet muligvis stamme fra Laubs sidste år.

Thomas Laubs direkte, bramfri og til tider grove og nedladende måde at udtrykke sig på, selv over for personer, som han stod på venskabelig fod med, er en kendt sag,¹¹¹ og som allerede påvist flere gange gik Jeppesen bestemt ikke ram forbi. De ovennævnte uddrag fra det lange brev nr. 21 samt fra Laubs anmeldelse af Jeppesens disputats er gode eksempler herpå (jf. s. 48-49 og s. 56-57), og Laubs kommentarer til Jeppesens komposition i nr. 17 (11.9.1918) – "en ganske unaturlig og skruet mel., akk.

108. Jf. Wöldike: 'Erindringer om Laub og Carl Nielsen', s. 25-26, hvor Wöldike selv beskriver rejsen.

109. Brev fra Laub til Thorvald Aagaard, 27.6.1922; KB, NKS 4737, 4°.

110. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 150.

111. Se f.eks. *ibid.*, s. 127-128.

usædvanlig kejtet og ... førende over i næsten vrøvl – undskyld!” – og til hans skrivestil i nr. 18 (3.10.1918) – “den [bogen] er dårligt skreven, på et knudret, sammenfiltret halvtysk bogsprog, hvis kedelighed gør de indflettede springske bemærkninger dobbelt løjerlige, fordi de falder ud af den øvrige stil” – efterlader det indtryk, at Laub ganske enkelt havde svært ved at styre sin trang til dels at udstille, hvad han anså for at være andres fejl og svagheder, dels at hævde sig på andres bekostning.

At Laub havde meget høje tanker om sin faglige kunnen, også på områder hvor andre måske kunne siges at have meriteret sig på et niveau over Laubs, fremgår for eksempel af følgende uddrag af et brev, som Laub skrev til organistkollegaen P. S. Rung-Keller i begyndelsen af 1925:

... Jeppesen kan palestrinastilens teknik bedre end vi andre. Men dens anvendelse i luthersk salmesang og særlig dansk folkelig stil kan jeg virkelig bedst. Det der ellers læres, ligger mellem to yderpunkter: Helmuths pedantiske lære med sit “forbudt” uden sans for det der gør stilen skøn, og C.N[.]’s sjuskede begejstring for visse sider af den gamle stil, hvoraf visse ydre ting klistres på moderne musik.¹¹²

Også et forudgående brev til Jeppesen, nr. 43 (23.12.1924), afspejler trangten til selvhævdelse, her nærmest grænsende til det selvoptagede: “Men på ét punkt er jeg den klogeste. ... Det er dog en behagelig følelse af og til at kunne åle de geniale. Undskyld at denne følelse er løbet af med mig” – hvilket også kan konstateres i flere andre breve, f.eks. nr. 36-39. Selv i en i øvrigt meget rosende biografisk fremstilling som Povl Hamburgers kommer denne ikke uden om at nævne disse mindre flatterende karaktertræk hos Laub.¹¹³

Dette på trods hersker der absolut ingen tvivl om, at Laub kom til at spille en afgørende rolle for Jeppesen i hans uddannelse og udvikling som musikkforsker og – omend i mindre grad – som komponist. Og Jeppesen lagde aldrig skjul på dette, hvad talrige udtalelser og interviews fra resten

112. Brev fra Laub til P.S. Rung-Keller, 3.1.1925; KB, NKS 4692, 4°.

113. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, f.eks. s. 129.

af hans liv til fulde dokumenterer, for eksempel i forbindelse med det for ham ganske særlige år 1946, hvor han både blev kaldet til det nyoprettede professorat ved Aarhus Universitet og fik antaget sin opera "Rosaura" til opførelse på Det Kongelige Teater; Jeppesen udtalte i den forbindelse, at han "... betragter ham [Carl Nielsen] som min musikalske Far", mens Thomas Laubs "kritiske Sans har været afgørende for hele min videnskabelige Virksomhed".¹¹⁴

Havde Jeppesens breve til Laub været overleveret i nogenlunde samme antal som Laubs, ville aspekter af denne beretning sikkert være anderledes og nye ville formodentlig indføre sig i fortællingen. Fremstillingen har indeholdt mange – sikkert for mange – måske'er og nok'er, den har i udstrakt grad gjort brug af 'sandsynligvis', 'formodentlig', 'sikkert' og 'tilsyneladende', samt ustandselig vaklet mellem 'med rimelighed', 'noget kunne tyde på' og 'herske tvivl om', men på trods af dette har fortællingen forhåbentlig ikke fået karakter af unødigt og overdreven spekulation og romanskriveri. Hensigten har under alle omstændigheder været at etablere en så velunderbygget og plausibel fremstilling af forholdet mellem Thomas Laub og Knud Jeppesen, som denne ene halvdel af deres indbyrdes brevveksling nu tillod.

114. Interview (ved "tm.") med Jeppesen; *Berlingske Tidende*, 9.12.1946.

Oversigt over Thomas Laubs breve til Knud Jeppesen, 1914-1927

Oversigten indeholder ikke oplysning om adressat og adresse. Hvad angår brevenes adressat, Knud Jeppesen, var Laub meget omhyggelig med altid at anføre den til enhver tid gældende titel. Bortset fra det første brev, hvor Jeppesen tituleres 'Cand.phil.', er han først 'musiker' (nr. 3-7), dernæst 'organist' (8-11), 'organist, mag.' (12-30), og sluttelig 'Dr.' (31-47). På samme måde kan Jeppesens bopælsændringer i perioden aflæses, fra forældrenes hjem, "Hafnia", i Rungsted (nr. 1-11 og 25-32), via et ferieophold i Fjand ved Ulfborg (12-14) og korterevarende adresser i Holsteinsgade (17-24) og på Dronning Olgas Vej (33), til Dalgas Boulevard (37-47), hvor Jeppesen boede ved Laubs død.

Nr.	Datering ¹¹⁵	Laubs datering	Poststempel ¹¹⁶	Proveniensi ¹¹⁷
1	14.9.1914*	14 Sept. 1914	14.9.14 & 18.9.14	KB, 635
2	28.3.1916*	28 Marts 1916	–	LKJ-S
3	9.5.1916	–	9.5.16	KB, 635
4	23.7.1916	–	23.7.16	KB, 635
5	24.7.1916	–	24.7.16	KB, 635
6	26.10.1916	–	26.10.16	KB, 635
7	15.1.1917	–	15.1.17	KB, 635
8	5.5.1917	–	5.5.17	KB, 635
9	24.9.1917	Mandag	24.9.17	KB, 635
10	16.1.1918	–	16.1.18	KB, 635
11	25.4.1918	–	25.4.18	KB, 635

115. Breve er markeret med "*"; alle øvrige er brevkort. Kuverterne til de pågældende breve er bevaret med undtagelse af nr. 2, 34, 36, 46 og 48. Bortset fra et par 'korrespondancekort' (nr. 12-13) og sit eget visitkort (nr. 49) har Laub anvendt de tidstypiske små brevkort.
116. I flere tilfælde er brevene poststempelt å to gange, f.eks. i "Gjentofte" (Laubs bopæl) og i "Rungsted" (Jeppesens; jf. gengivelsen af brev nr. 4, s. 21), i visse tilfælde på to forskellige datoer, hvor den tidligste i så fald er anvendt ved dateringen. Blandt de fem breve, som både mangler poststempel og fyldestgørende datering fra Laubs hånd (nr. 35-36, 46, 48-49), har det i et enkelt tilfælde (nr. 49) vist sig umuligt at foretage præcis datering. Et "(?)" indikerer, at poststempelt er mere eller mindre utydeligt, hvorfor dateringen er usikker.
117. **KB, 635:** Det Kongelige Bibliotek, Utilg. 635. Jeppesen, Knud, 1892-1974, komponist og professor. Indlemmet i KB 1979 (Acc. 1979/47); brevene fra Laub er alle fra kapsel nr. 1. **KB, 1974/105:** Det Kongelige Bibliotek, Acc. 1974/105. **LKJ-S:** Lotte og Kristian Jeppesens Samling, privateje. **SB, KJ-S:** Knud Jeppesens Samling, Statsbiblioteket, Århus; brevene fra Laub er alle fra kapsel nr. 37.

Nr.	Datering	Laubs datering	Poststempel	Proveniensi
12	6.6.1918	6 Juni.	6.6.18 & 7.6.18	KB, 635
13	13.6.1918	Torsd. 13 Juni	13 (?).6.18 & 14.6.18	KB, 635
14	24.6.1918* ¹¹⁸	24 Aug. 1918	24.6.18 & 25.6.18	KB, 635
15	10.7.1918	Onsd.	10.7.18	KB, 635
16	25.7.1918	25 Juli	25.7.18	KB, 635
17	11.9.1918*	Onsd.	11.9.18 & 12.9.18	KB, 635
18	3.10.1918*	Torsd.	3.10 (?).18 & 4.10.18	KB, 635
19	5.10.1918	Lørdag	5.10.18	KB, 635
20	19.10.1918*	19 Okt. 1918	19.10 (?).18	KB, 635
21	24.-25.10.1918*	24 Okt. 1918 & 25. Okt.	26.10.18	KB, 635
22	13.3.1919	Torsd.	13.3.19	KB, 635
23	4.4.1919	–	4.4.19	KB, 635
24	25.4.1919	Fredag	25.4.19	KB, 635
25	14.6.1921	Tirsdag	14.6.21	SB, KJ-S
26	3.11.1921	3 Nov.	3.11.21	KB, 635
27	8.11.1921	–	8.11.21	KB, 635
28	8.12.1921	–	8.12.21	SB, KJ-S
29	18.2.1922 ¹¹⁹	Lørdag	20.2.22	SB, KJ-S
30	26.3.1922 ¹²⁰	Søndag	27.3.22	SB, KJ-S
31	2.7.1922*	2. Juli 1922	3.7.22	KB, 635
32	13.8.1922 ¹²¹	Søndag	14.8.22	SB, KJ-S
33	29.9.1922*	29 Sept. 1922	29.9.22	KB, 635
34	24.5.1923*	24 Maj 1923	–	LKJ-S
35	[8.7.1923] ¹²²	3 maj (?) 1923	–	KB, 1974/105

118. Sammen med brev nr. 12 og 13 er dette Laubs tredje brev til Jeppesen, mens denne opholdt sig på *Krarups Pensionat* i Fjand ved Ulfborg. Kuverten er poststempelt 24.6.18 ("Gjentofte") hhv. 25.6.18 ("Ulfborg"), hvorfor dateringen er fastsat til 24.6. Selv om Laub umiskendeligt har dateret brevet "24 Aug. 1918", skulle der nok have stået "24 Juni 1918"; en forståelig fejltagelse, eftersom brevet – i lighed med de to foregående – drejer sig om Laubs planlægning af et ophold på pensionatet netop til august.
119. Eftersom brevkortet er poststempelt 20.2.22, hvilket er en mandag, indikerer Laubs "Lørdag", at dateringen må være den 18.2.
120. Eftersom brevkortet er poststempelt 27.3.22, hvilket er en mandag, indikerer Laubs "Søndag", at dateringen må være den 26.3.
121. Eftersom brevkortet er poststempelt 14.8.22, hvilket er en mandag, indikerer Laubs "Søndag", at dateringen må være den 13.8.
122. Dateringen på brevkortet er formodentlig ikke Laubs egen, hvorfor datering er foretaget ud fra datoen for Alice og Knud Jeppesens bryllup; jf. note 156.

Nr.	Datering	Laubs datering	Poststempel	Proveniens
36	10.1.1924 ^{*123}	Torsd. 10 Jan.	–	SB, KJ-S
37	21.1.1924	Mandag	21.1.24	SB, KJ-S
38	31.1.1924	Torsd.	31.1.1924	SB, KJ-S
39	1.2.1924 ¹²⁴	Lørdag	1.2.1924	SB, KJ-S
40	22.2.1924	–	22.2.24	SB, KJ-S
41	14.3.1924 [*]	14 Marts	14.3.24 & 15.3.24	SB, KJ-S
42	24.11.1924 ¹²⁵	Mandag	25.11.24	KB, 635
43	23.12.1924	–	23.12.24	KB, 635
44	26.12.1924 ¹²⁶	Søndag	26.12.24	KB, 635
45	8.1.1925 ¹²⁷	Torsd.	8.1.25	KB, 635
46	28.4.1925 ^{*128}	Tirsd. 28 Apr.	–	KB, 635
47	28.8.1925	–	28.8.25	KB, 635
48	10.1.1927 ^{*129}	10 Jan.	–	KB, 635
49	Udateret ¹³⁰	Onsd.	–	KB, 635

123. Selv om brevet kun kan dateres ud fra Laubs angivelse, "Torsd. 10. Jan.," kan det ud fra indholdet med sikkerhed fastslås, at årstallet er 1924; jf. redegørelsen, s. 60-61.
124. Datering er foretaget ud fra brevkortets poststempel 1.2.24, hvilket – i et skudår som 1924 – er en fredag. Hvorfor Laub har skrevet "Lørdag" er uvist.
125. Eftersom brevkortet er poststemplet 25.11.24, hvilket er en tirsdag, indikerer Laubs "Mandag", at dateringen må være den 24.11.
126. Brevkortet er poststemplet 26.12.24, hvilket er en fredag. Laubs indikation af "Søndag" kunne derfor pege i retning af, at dateringen må være den 21.12, dvs. dagen efter at parret Jeppesen fik deres søn (omend det ville indebære en uforklarlig forsinkelse af brevet på fem dage). Men eftersom Laub med ordene "ekstatiske pater" uden tvivl refererer tilbage til "ekstasticus" i brev nr. 43 (23.12), er den 26.12 valgt som datering. Hvorfor Laub har skrevet "Søndag" er uvist.
127. Poststemplet er utydeligt, men fastsættelse af dateringen til 8.1.1925 bestyrkes ved, at dette er en torsdag.
128. Eftersom kuverten for dette brev vedkommende ikke er overleveret, står Laubs datering, "Tirsd. 28 Apr.," alene. Den eneste gang, at den 28. april falder på en tirsdag i den periode, hvor Jeppesen modtager breve fra Laub, er imidlertid i 1925.
129. Eftersom kuverten for dette brev vedkommende ikke er overleveret, står Laubs datering, "10 Jan.," alene. Med formuleringen "Kn.J. trad. by M.W.H." sigter Laub dog utvivlsomt til Margaret W. Hamerik, som oversatte Jeppesens disputats til engelsk (der skulle således nok retteligt have stået "transl." i stedet for). Datering er derfor foretaget ud fra, at *The Style of Palestrina and the Dissonance* udkom i 1927.
130. Som det eneste blandt de 49 breve har Laub her skrevet direkte på et af sine visitkort med den påstemplede tekst "Thomas Laub // Organist." Det har givetvis været fremsendt i en kuvert, som imidlertid ikke er overleveret. Det er ikke muligt ud fra indholdet at foretage en datering, jf. dog s. 70. Det er imidlertid den eneste gang i hele korrespondancen, at Laub udelukkende underskriver sig med sit fornavnsinitial "T".

Thomas Laubs breve til Knud Jeppesen, 1914-1927

I den følgende samlede udgave af Laubs 49 breve til Jeppesen foranstilles hvert enkelt brev en redaktionel indekssmarkering, hvor brevets nummer, ugedag, dato og årstal er anført. Eftersom indholdet af brevene – såvel overordnet kontekstrelateret som detaljemæssigt – er beskrevet i det forudgående, er forfatterens bemærkninger og supplerende oplysninger til de enkelte breve forsøgt holdt på et minimum, men ellers – såfremt de forekommer – anført løbende i fodnoterne. Fraset indekssmarkeringer og fodnoter hidrører al anden tekst fra Laubs breve.

Alle 49 breve er således gengivet i deres helhed med undtagelse af forsendelsesoplysningerne, dvs. adressat og adresse. Hvert enkelt brev afsnitsopdeling er så vidt muligt bibeholdt, og transskriptionen forsøger generelt – men med visse justeringer – at afspejle brevets originale udseende.

Laubs skrivemåde er bibeholdt helt uden ændringer eller tilføjelser, både hvad angår stavning, interpunktion og fremhævninger. Laub anvender en for den tids vedkommende moderne stavemåde med blandt andet bolle-å og substantiver skrevet uden majuskler, og der forekommer variationer i hans stavemåder – f.eks. skrives ugedage og måneder med både stort og lille begyndelsesbogstav – hvilket ikke er forsøgt ensrettet. Ligeledes er hans interpunktion til tider noget inkonsekvent; heller ikke her er der – med få undtagelser, som alle er tydeligt markeret – foretaget ændringer eller suppleringer. Laubs udstrakte brug af understregning, i visse tilfælde dobbelt-understregning af ord, er ligeledes bibeholdt. I nogle tilfælde har Laub overstreget et/flere, ofte fejlstavede/-skrevne, ord; disse overstregninger er med få undtagelser – bl.a. den længere overstregede passus i brev nr. 21 – ikke medtaget. I brevene forekommer en del tilfælde, hvor Laub med asterisk, “*” eller “*”), henviser til en supplerende kommentar, som ofte er anbragt under hans afsluttende signatur eller i brevets marginer; disse tilføjelser er konsekvent anbragt til sidst i transskriptionen af det pågældende brev.

Fire af brevene, nr. 7, 20, 21 og 45, indeholder node-eksempler, hvor såvel nodelinjerne som selve noderne, fortegn, osv. er skrevet i hånden af Laub. Brev nr. 17 er som det eneste vedlagt et separat nodeblad, hvor

Laub har skrevet på trykte nodelinjer. I det følgende er node-eksemplerne fra disse fem breve sat i en trykt nodesats, som såvidt muligt er forsøgt indpasset i afskriften af brevenes tekstindhold.

// angiver et sideskift i det pågældende brev.

[?] angiver, at Laubs tekst er ulæselig, eller at der kan være tvivl om stavemåden.

[sic] anvendes efter fejlstavede ord; der er altså ikke foretaget korrektion af samme.

[] I de tilfælde, hvor det har syntes nødvendigt at 'udbedre' åbenlyse mangler i Laubs tekst, er disse tilføjelser sat i kantet parentes.

Nr. 1 Mandag 14.9.1914

14 Sept. 1914.

Hr. cand.phil[.] Jeppesen.

Først undskyldning for modtagelsen forleden: jeg stod næsten uden klæder, og såvidt jeg ved, klædte min husbestyrerinde¹³¹ sig også om.

Dernæst: jeg har i virkeligheden i flere år ikke undervist i kontrapunkt (jeg har derimod haft en del elever i musikhistorie, d.v.s. i oversigt over musikudviklingen med gennemgang (teknisk-musikalsk) af selve musikværkerne, altså det man strængt taget savner i de musikhistoriske bøger). Jeg tror, at hvis De blev min elev i kontrapunkt, ris[i]kerede De at blive en prøveklaud, især da jeg ikke er helt tilfreds med Bellermanns¹³² forhold til Palestrinastilen: hans opfattelse heraf er i virkeligheden en senere tids (det 17^{de} årh. Fux¹³³), og forekommer mig stivnet i regler og uden sans for Palestrinatidens linie-skønhed. Derimod vilde jeg anbefale Dem organist Hellmuth som lærer; han er øvet (hvad jeg altså ikke er), meget dygtig

131. Iflg. Hamburger: *Thomas Laub. Hans Liv og Gerning*, s. 152, er der tale om Frk. Thomsen.

132. Heinrich Bellermann: *Der Kontrapunkt* (Berlin, 1862).

133. Johann Joseph Fux (1660-1741).

og har tilmed som min flerårige elev fået øjet op for det ovenomtalte mangelfulde hos B.¹³⁴

Ærbødigst

ThLaub.

Nr. 2 Tirsdag 28.3.1916

Hr musiker, cand.phil. Knud Jeppesen, som jeg har undervist i længere tid, har bedt mig anbefale hans ansøgning, hvad jeg kan gøre ikke blot med bedste samvittighed, men også med stor glæde. I ævner og kundskaber rager han op over det sædvanlige og har tillige i ualmindelig grad sans for det værdifulde og en idealitet og begejstring der ikke lader ham sky nogen anstrængelse. Han er blandt de unge den jeg venter mig mest af; han fortjæner i særlig grad at hjælpes frem.

Th Laub,
organist ved Holmen[s] Kirke.
Kbhvn. 28 Marts 1916.

Nr. 3 Tirsdag 9.5.1916

Kære hr. K. J.
Da bogen hedder "Kyrkotonarterne",¹³⁵ synes jeg at jeg har lov til at kalde den skandaløs slet. Teori hentet allevegne fra, ingen skælnen mellem grundforskellige stile, ingen kendskab til værkerne.

Deres ThLaub.

134. Bellermann.

135. Jf. s. 43.

Nr. 4 Søndag 23.7.1916¹³⁶

Kunde De komme Torsd. i stedetfor [sic] Tirsd.

Deres
ThL.

Nr. 5 Mandag 24.7.1916

Da T.¹³⁷ ikke kan Torsd. (han er rejst) og jeg ikke kan Tirsd. og Onsd. må vi opsætte til efter ferien.

Deres ThL.

Nr. 6 Torsdag 26.10.1916

Ja, det kan vel være rimeligt nok at søge. Men forhør Dem nu hos rette vedkommende, for det er jo ikke ualmindeligt at sådanne pladser er besat før de er ledige. Man må jo også vide hvem der afgør det, om det er nogen som C.N.¹³⁸ og jeg kan "influere" på o.a. deslige; det kunde jo tænkes, at éns navn kunde virke som en rød klud på en tyr, overfor nogle mennesker, – jeg har da oplevet det engang med Hellmuth. – Skulde De så bo i Hellerup? – Nå, jeg hører vel nærmere!

Deres ThLaub.

136. Jf. s. 21.

137. Jf. s. 41-42.

138. Carl Nielsen.

Nr. 7 Mandag 15.1.1917

Mon meningen ikke skulde være noget i retning af dette?



(taktinddelingen er vist ikke rigtig, det skulde vel være $\frac{2}{4}$, ikke $\frac{2}{8}$)[.]
 Man kunde med lethed finde noget tilsvarende til parallelstedet:



De har jo selv ottendedelsbevægelsen på sidste sted.

Deres ThL.

Mon meningen, ikke skulde vel være noget i retning af dette?

Man kunde med lethed finde noget tilsvarende til parallelstedet:

(taktinddelingen er vist ikke rigtig, det skulde vel være $\frac{2}{4}$, ikke $\frac{2}{8}$)

De har jo selv ottendedels bevægelsen på sidste sted.

Deres ThL.

Nr. 8 Lørdag 5.5.1917¹³⁹

Har T.¹⁴⁰ husket at sige Dem at vi på mandag mødes lidt før kl. 2 (fra Kbhvn – 1³⁰)? 3½ afhentes De nok.

Deres ThL.

Nr. 9 Mandag 24.9.1917

Mandag.

Kære J.

Jeg fik Dem ikke sagt pænt tak for de nydelige (i dobbelt forstand) frugter. Jeg skulde om 10 minutter [sic] over på banegården og hente noget familie, og skulde have noget af vejen først. Kommer De ikke en anden gang i stedet for dette mislykkede besøg, – muligvis på vejen hjem fra byen – til en eftermiddagskaffe ell. lignende. Mandag eftermiddag er jo en af de sikreste tider, – især når jeg ved det i forvejen. Tak.

Deres ThL.

Nr. 10 Onsdag 16.1.1918

Kære J. Da et par af os ikke kan på mandag, udsætter vi sammenkomsten indtil vidre [sic]. Ser De aldrig i forbifarten ind til mig; jeg har flere ting at snakke om med Dem. Men telefonér i så fald.

Deres ThL.

139. Jf. s. 41.

140. Jf. s. 41-42.

Nr. 11 Torsdag 25.4.1918

Kan titlen ikke også betyde:

Det I kalder d. K.¹⁴¹ er noget

skidt der hverken er d. eller K.

Nu skal I se noget andet,

– et paradigma derpå!

Men det er jo en slem vigtighed, der næppe bør tåles.

Deres

ThL.

Nr. 12 Torsdag 6.6.1918

Gentofte 6 Juni.

Kære magister.

Tak for den skønne hilsen fra fødestedet [?]. Jeg håber Deres pilgrims rejse gik godt, lad mig høre lidt derom.

Hvis det kan hjælpe, kan jeg komme til Fjand ikke blot de sidste 14 dage i Juli, men også i stedet for det de første 14 dage i August, eller de sidste 8 i Juli og de første 8 i August, altså 14 dage på // en hvilket somhelst [sic] tid mellem 15 Juli og 15 Aug. eller så omtrent. Hvis det kan lade sig gøre, giver De mig nok en nøjagtig besked om dagvognstiderne og om måden hvorpå man kan få sit tøj fra N. Nissum. Det bliver ellers en drøj rejse fra Gentofte og til Fjand, – med et par overnatteelser [sic] undervejs. Men det får så være, hvis det kan lykkes.

Mange hilsener Deres ThL.

141. Jf. s. 68.

Nr. 13 Torsdag 13.6.1918

Torsd. 13 Juni

Kære J. Tak for brevet. Det er jo sent på året – og med mørke aftener – og muligvis ensomhed om aftenen – efter 10 august. Men jeg vil alligevel hellere på et ordenligt sted end i et pensionat med gulatig[e]¹⁴² folk o.s.v. Der er en mulighed for at jeg inden den dag kunde besøge pastor Jørgensen nogle dage; i så fald kunde jeg kun blive en 8-10 dage i Fjand, så blev det hele jo knap så sent. Men kan Deres fru Kr. // have mig d. 10^{de} Aug. og vil hun have mig nogle dage, (altså indtil videre ubestemt om det bliver 8 – 10 – eller 14 dage), så vil jeg gærne. – De må endelig huske at sige mig om det er rigtigt med de 6 Kr. som De sagde, – ellers bliver det jo flovt for mig når jeg skal betale. Og så skulde jeg jo gærne have nøjagtig besked på, når dagvognen går fra og til Ulvborg (begge dele). Når jeg kommer fra Ringkøbing kan jeg indrette mig efter den. Og ligeså på hjemvejen. En håndkuffert kan jeg vel få én til at bære fra N. Nissum.

[“...]ventende¹⁴³ Deres ærede svar” o.s.v.

Deres ThL.

Nr. 14 Mandag 24.6.1918

24 Aug. 1918.

Kære hr. magister og impresario for mine ferieordninger. Tak for brevet med de mange oplysninger og rejsebeskrivelser. Jeg kommer altså til Fjand Lørdag d. 10 Aug[.] med dagvognen og forhåbentlig til fods. Mit ophold bliver altså 8 dage i det mindste, måske lidt længere [sic] [,] det kommer som sagt an på pastor Jørgensen. Der er kommen stort røre i salmemelodisagen i Ringkøbingegnen; han skal rundt og holde foredrag

142. Laub mener formodentlig “gul-agtige”, hvilket i ældre sprogbrug kan ses stavet “guulatig”; *Ordbog over det danske sprog*, <http://ordnet.dk/ods>.

143. En lille del af teksten mangler pga. beskadigelse af brevkortet.

derom, og jeg skal give ham desseiner¹⁴⁴ og bestyrkelse. Derom nærmere når vi ses; De kommer jo hjem snart, og jeg rejser først i August, så der bliver god lejlighed til at ses. De skal også høre om Wilh.H.,¹⁴⁵ – det ender nogenlunde tilfredsstillende, takket være mit skarpe brev og vedkommendes forbigangne synder, – ellers var det næppe gået. De ringer vel op i forvejen, og kommer De på sædvanlig tid, skal De få kaffe, NB hvis vi har – ellers noget andet. – Deres blufærdige bondepige (Fyns natur) kommer [sic] mig til at tænke på Goethes:

grau, theurer freund [sic], ist alle Theorie,
und grün, des Lebens goldner Baum. //

Så måtte jeg jo også tænke på, at når en forjaget, eksamenstræt cyklist i 2½ døgn “sluger” så mange kilometre, (fra Nyborg over Svendb., Fåborg, Odense, Kerteminde til Ryslinge [?]) med alle de mellemliggende herregårde, udsøgte hvilesteder o.s.v.) må indtrykket blive mere end overlæst – Deres tur forekommer mig at smage af “frådserig drukkenskab.”

Fremdeles: når én, der hidtil har åndet og levet i Palestrina og den slags (Vestjylland), pludselig skal jage igennem 7 Mozartske operaer (Fyn) må så ikke de sidste forekomme ham alt for “rige”?

Fremdeles: Goethe som har lavet omstående vers, kunde tænkes at sige: enhver livsform har ret til at eksistere og også ret til at kræve påskønnelse. Og hertil kunde jeg tilføje, hvad jeg engang i anden sammenhæng sagde til en vis mand med en forlorn fransk selvlavet åndrigheid: toute comparaison injuste est la mort de la joie vraie!¹⁴⁶ Vi musikhistorikere, eller rettere, vi musikskattesamlere og uddelere, vi må nok have lov til [at] have vore privatsympatier, men skal være villige til at – ikke blot anderkende – men være advokater for enhver slags nok så forskelligt skønhedsliv, hvor det findes, og ikke med uretfærdig sammenligning skabe antipati i os selv; først når vi træffer noget der er dette liv fjendtligt, først da må vi slå løs, og slå for livets skyld. (Det sidste siger jeg for min egen skyld, det andet behøver jeg ikke at sige til mig selv, – når noget

144. Laub anvender her nok ordet i betydningen ‘idéer’.

145. Wilhelm Hansen Musikforlag.

146. Kan oversættes til ‘Enhver uretfærdig sammenligning er den sande glædes død’.

værdifuldt ikke anerkendes // farer jeg altid op som advokat, det kender De vist kun altfor [sic] godt.)

Så – nu har lokalpatrioten lettet sit hjærte!

Vis Dem så snart på mine gulvbrædder.

Deres

ThL.

Nr. 15 Onsdag 10.7.1918

Onsd.

Kære maestro (udlagt magister). Da jeg ikke var helt sikker på at forstå Dem i telefon i dag, kan jeg jo heller ikke være vis på Deres forståelse af min tale. Den gik ud på flg.: W.¹⁴⁷ og jeg havde aftalt, at han spiste tidlig til middag på mandag, kom ud til et let “kaffe”måltid*) c. 3½, gik med mig en drivetur hvis vejret tillader (ellers snakkes der inde), hvorpå vi kom hjem til et landligt aftenmåltid c. kl. 7, muligvis vore egne nye kartofler med løgsovs ell. lign.* Kun i tilfælde af kirkeforhindringer (som næppe sker) sender jeg afbud. *Hvis De vil være med vil det meget glæde Deres

ThL.

*) ægte kaffe kan jeg ikke svare for i disse tider.

Hvis vi er enige, behøves intet svar. // De forstår nok meningen af omstående, skønt sætningerne er ombyttede i slutningen. u[?]. o.

147. Sandsynligvis Mogens Wöldike.

Nr. 16 Torsdag 25.7.1918

25 Juli.

Kære J.

De kender faddernes forpligtelse: "om forældrene dør, inden barnet kommer til skelsalder, – om I er der tilstede [?], –" – Trøst Dem! "Barnet" er udvokset, d.v.s. fuldfærdig fra min side, renskrevet, afleveret o.s.v. Det der mangler er nu kun korrektur. Skulde jeg ikke "være der tilstede", når "barnet" skal have denne sidste og næmme overhaling, inden det træder ud i livet, venter jeg at fadderen tager sig deraf, – han er jo sluppet let over de øvrige forældrepligter. – Jeg rejser Fredag d. 2^{den}.

Deres ThL.

Nr. 17 Onsdag 11.9.1918

Onsd.

Kære J.

Hermed den "strænge og retfærdige" dom! Der er noget ved Deres komp. der kunde give en yndig lille sang, men der er enkeltheder så kejtede at det slet ikke ligner Dem, De kloge mand! Det kommer vel af forjagethed. Husk dog: skal De blive til det, De kan – og vi venter jo en del – så må De bræmse Deres for store virketrang; målet er ikke virksomhed, men at der udrettes noget værdifuldt. Og så med det samme: har De noget på hjerte som der er menneskeføde ved, det være i ord (skrift eller foredrag) eller i toner (komp.), gør så aldrig noget for fremstillingens skyld, men alt for at fremstillingen kan give indholdet fuldt og rent. Næsten al nutidsmusik og digtning (ikke mindst prosa) er på tværs af denne regel, og I unge er udsat for smitte. Følgen er skruethed! – Jeg har her prøvet på ud af Deres gode motiver at få frem hvad der ligger i dem. Jeg har slidt flere timer, ganske som jeg gør med mit eget. Det er jo ikke helt let således at klare andres sager, og der kunde vel tænkes andre og bedre ændringer, men jeg tror // at hvis De vilde følge anvisningen, kunde der komme noget godt ud af det. Men det vil De sagtens ikke!

Ændringerne er gjort af flg. grunde:

a) derom senere; b) for en værdiløs imitations skyld vilde jeg nødig finde mig i en sådan tomhed; c) jeg må have en naturligere bas; d) det støder mig at dumpe ned i et helt andet leje uden årsag; e) akkomp. presser på for at nå c, afbrydes i forvejen og lader sangst. tage c'et; akk. skal lede over i sig selv; f) en ganske unaturlig og skruet mel., akk. usædvanlig kejtet og ved g) førerende [sic] over i næsten vrøvl – undskyld! – De har jo med den lidt kunstige rytme, hele mel. har, skaffet Dem selv flere huller at stoppe, men de må så stoppes med ting der stammer fra motiverne, hvilket jeg har prøvet på [at] gøre (figuren ved g) står i sangstemmens første takt o.s.v.). P. gr. af ændringen ved g) må fortsættelsen af akk. ændres, hvorved jeg har fået større naturlighed samt større tydelighed i imitationen; h) jeg trænger til lidt mere fylde; i) og a) stopning af hul.

Hvis De nu tålmodigt vilde vænne Dem til mine forslag, tror jeg De vil se at de fører i rigtig retning, og så kan De måske derigennem få ændringerne endnu bedre. Vi ses vel engang.

Deres ThL.

The image shows a musical score for a letter by Thomas Laubs to Knud Jeppesen. It consists of two systems of music. Each system has a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment (treble and bass clefs). The music is in 2/4 time and features various annotations labeled a) through i) corresponding to the text above. The score is written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a common time signature (C). The first system contains measures 1 through 5, and the second system contains measures 6 through 10. The annotations are: a) (piano accompaniment, measure 1), b) (piano accompaniment, measure 2), c) (piano accompaniment, measure 3), d) (piano accompaniment, measure 4), e) (piano accompaniment, measure 5), f) (piano accompaniment, measure 6), g) (piano accompaniment, measure 7), h) (piano accompaniment, measure 8), and i) (piano accompaniment, measure 9).

Separat nodeblad vedlagt brev nr. 17.

Nr. 18 Torsdag 3.10.1918

Torsd.

Kære J.

Jeg har nu gennemlæst Deres bog, men vil læse den om, omhyggeligt. Mit første indtryk er, at den er virkelig betydelig, ikke alene lover meget, men giver meget. Jeg ventede jo meget, men den overgår mine forventninger. Når jeg siger det kan De nok tåle at jeg tilføjer: men den er dårligt skreven, på et knudret, sammenfiltret halvtysk bogsprog, hvis kedelighed gør de indflettede springske bemærkninger dobbelt løjerlige, fordi de falder ud af den øvrige stil. Dér må De lære; Deres gode indhold må for fremtiden føres frem på en god måde, – for sagens skyld, for folks skyld, for Deres egen skyld. Alle disse tre parter fortjæner det; De må blive kunstner også på dette område. – Nu læser jeg altså om igen, og så må vi tales ved.

Deres

ThL.

Nr. 19 Lørdag 5.10.1918

Lørdag.

Kære J. Jeg vakler frem og tilbage: gør jeg for meget væsen af det udvortes? men altid stanser [?] jeg ved dette: når én har meget at give, (allerede nu, og mere i fremtiden,) må han lære at give, så gaven ikke spildes. Desuden: hvad jeg kræver af mig selv, må jeg også kræve af dem, jeg regner for mine. Altså: guldæbler i sølvskåler!! Jeg havde brændende lyst til at læse værket igennem sammen med Dem, så jeg rigtig kunde gøre opmærksom på hvad jeg mener, – forresten også for at gøre enkelte musik-indvendinger, og for enkelte steder at spørge, – som den mindre vidende men ikke dumme // spørger den lærde og kloge. De føler vel ikke trang til at komme drat-tende af Dem selv en aften ligesom forrige Tirsd. aften? Jeg er næsten altid hjemme på den tid. Toget de tog hjem med har forbindelse med Østerbro.

Deres ThL.

Et brevkort 3 øres var jo aldrig af vejen.

Nr. 20 Lørdag 19.10.1918

19 Okt. 1918.

Kære J.

Hvis Deres teori om “akkorder med drejenoder” var rigtig, skulde man tro at de simpleste, forståeligste og selvfølgeligste former var dem, hvor kun én eller højest to stemmer “drejede”, altså i det foreliggende tilfælde:



Men det er de netop ikke. Tværtimod vil den sunde sans finde dem “urigtige” d.v.s. stridende mod hvad den har lært af traditionen (Fux¹⁴⁹) og ved indlevelse i værkerne.^{*)} Heller ikke den mere sammensatte form, hvor alle stemmer “drejer”, giver “rigtig” mening



Derimod bliver alle former der kan forklares ud fra min teori “rigtige”, d.v.s. ud fra forholdet (det “rigtige”) mellem bas og de andre stemmer. Det foreliggende tilfælde hos Palestrina passer helt hermed, og flere andre tænkelige tilfælde.

Den teori – arbejdshypotese – som giver de færreste undtagelser er den bedste. Undtagelser vil alligevel altid komme, ved arkaismer (ubehjælp-somheder), fejlslagne eksperimenter (flotheder), skødesløshed – og også ved fejlskrivninger, ikke mindst trykfejl.

Dette til behagelig overvejelse!

Deres ThL.

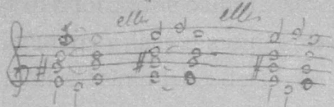
^{*)} det absolut nødvendige korrektiv til traditionen.

19 Okt. 1918.

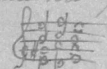
Kære

(Dr. J. J. J.)

Heri dens teori om, at koden med ~~for~~ "rigt" er
 rigtig, skulde man tro at de simpelst, forståeligt &
 skuffende for mig var den, hvor der er alle højst
 to stemmer, "triji", altså i det foreliggende tilfælde:



Men der er det udtrykk. Forst
 imod vil du sende sans frue

den "triji" d. v. s. stidende med hvad der har læst af
 traditionen (Tux) og ud i indlevet i praksis. Alle de
 den men sammensatte form, hvor alle stemmer, der er, giver
 rigtig "all"  Derimod bliver alle former de her
 foreklare vil på min teori "triji", d. v. s. ind på forholdet (de
 "triji") mellem den og de andre stemmer. Det foreliggende tilfælde
 hos Talchini var ganske helt korrekt, og flen andre tændte tilfælde

Den teori - altså hypotesen - som giver de forenede ind-
 tagelse og den ledende. Undskyld mig vil alle, end altså komme,
 (indtil videre) (Holme) ud arkiveret, fejl-lagene eksperimenter, skadeløst - og give
 ud fejlbetragtning, ikke mindst trykfejl.

Det er til behag; men undskyld!

Den Prof.

3) det absolut nødvendige korrektur til traditionen.

Nr. 21 Torsdag-fredag 24.-25.10.1918

24 Okt. 1918.

Forord:

Hvis dette brev bliver vel langt, er det kun fordi jeg vil se at gøre mig færdig.
Kære J.

Skrevne forhandlinger har den dyd at man ikke er så udsat for at forlade æmnet og gå svinkeærender. Men de har den skavank at de mangler "tonen" og "smilet". Af iver for klarhed kan man uden "tone" o.s.v. komme til at synes skarp og spids, og modtageren af det skrevne kan derigennem få det indtryk at det for skriveren gjaldt om "at få ret". Dette indtryk synes De at have fået af mit sidste brev; jeg læser det ud af et par steder i Deres sidste brev, bl.a. udtrykket: "sidste brevs triumf kommer De dog vist for let til." Men jeg kan forsikre Dem om, at selv om jeg ganske godt kan lide at have ret, har mit mål dog været at få klarhed over æmnet, som jo virkelig har stor betydning for os, – det drejer sig jo om, ikke blot at værdsætte store skatte, men om at blive duelig til at uddele dem og selv bruge dem praktisk.


Netop fordi det for mig gælder om så meget, kan jeg ikke nøjes med Deres anvisning på fremtiden: "Hav tålmodighed med mig et par år, så måske." Heldigvis behøver vi ikke at vente, hverken De eller jeg. Det har sig hermed som med religiøse spørgsmål. Én der er indlevet i og fyldt af kristendommens ånd, behøver ikke at vente med at få sine kristelige anskuelser klarede til ortodokse teologer og frie bibelkritikere er færdige med deres // strid. Og vi to, som virkelig er godt inde i Palestrinatidens ånd, kan også udmærket klare os, selv om der mangler nogle undersøgelser af enkeltheder. Når det er undersøgt engang hvad vinder vi så? [R]imeligvis¹⁵⁰ får vi en mængde tilfælde at se, der stemmer med hvad vi véd, nogle få der vil vise sig som "undtagelser der bekræfter reglen", og nogle endnu færre, der viser at det gælder om Palestrina som om St. Peder: "Store Helgen også haver Adams Kød og Klæde på", (Kingo).

M.h.t. måden hvorpå vi skal vinde denne klarhed i anskuelse, vil jeg gentage: teorierne er for mig kun arbejdshypoteser, og de er da bedst som

150. Ændret fra "rimeligvis".

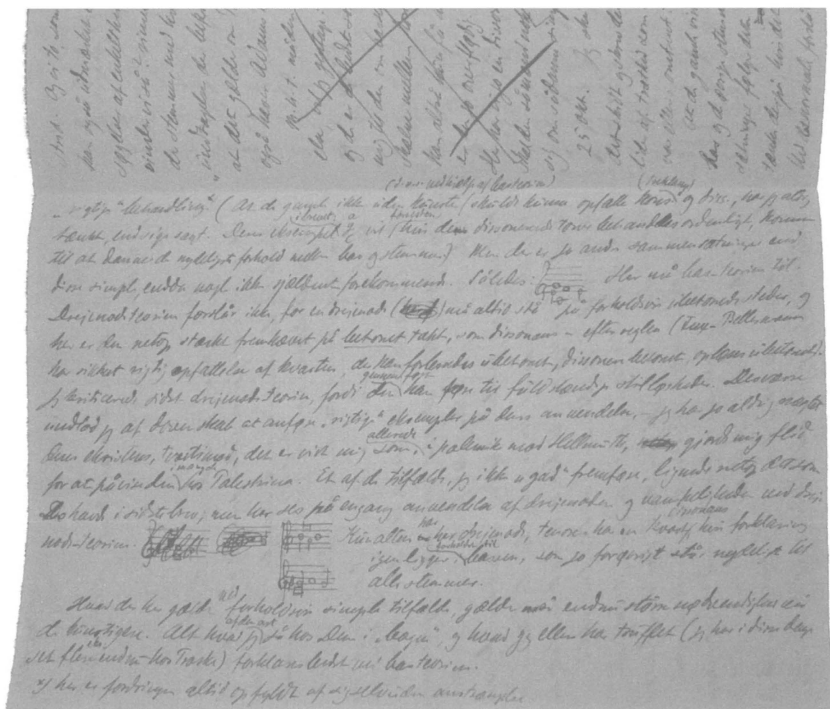
klarer de fleste tilfælde. Derfor holde [?] jeg mig til den om bassen. At de gamle rent umiddelbart kunde skælné mellem konsonanser og dissonanser er jo klart, teorien kan altså kun få anvendelse over for de sidste, – overfor de første er den jo overflødig. Derfor siger Deres indvending: $\frac{a}{c}$ mig intet. Her har vi jo en dissonans, og når den indtræder og opløses rigtig skal den såmænd nok stå pænt til bassen. Hvis det kun drejede sig om sådanne simple tilfælde, vilde jeg ingen brug have for teorien;¹⁵¹

25 Okt. Jeg skulde ikke være bleven ved i går aftes; jeg havde det skidt og skrev derfor vrøvl. Jeg er ikke helt til pas for tiden, lider af træthed som en forkert mave ikke gør bedre. Meningen var ellers omtrent:

At de gamle virkelig lagde vægt på og særligt krævede et godt forhold mellem bas og de øvrige stemmer, tvivler jeg ikke om. I de normale sammensætninger følger dette i den grad af sig selv, at man slet ikke vilde tænke derpå, hvis det ikke andre steder viste sig at være nødvendigt. Ved det normale forstår jeg konsonerende akkorder og de simple dissonansakkorder i den [?] // “rigtige” behandling.” (At de gamle ikke uden kunster [?] (d.v.s. ved hjælp af basteorien) skulde kunne opfatte kons. (treklange) og diss., har jeg aldrig tænkt, endsige sagt. Deres eksempel i brevet: $\frac{a}{c}$ vil forresten hvis de dissonerende toner behandles ordentligt, komme til at danne de nydeligste forhold mellem bas og stemmer.) Men der er jo andre sammensætninger end disse simple, endda nogle ikke sjældent forekommende. Således:  [.] Her må bas-teorien til. Drejenodeteorien forslår ikke, for en drejenode må altid stå på forholdsvist ubetonede steder, og her er den netop stærkt fremhævet på betonet takt, som dissonans – efter reglen (Fux-Bellermann¹⁵² har sikkert rigtig opfattelse af kvarten, der kan forbedres ubetonet, dissonere betonet, opløses ubetonet). Jeg kriticerede [sic] sidst drejenodeteorien, fordi den gennemført kan føre til fuldstændige stil-løsheder. Desværre undlod jeg af dovenskab at anføre “rigtige” eksempler på dens anvendelse, – jeg har jo aldrig nægtet dens eksistens, tværtimod, det er vist mig som, allerede i polemik mod Hellmuth, gjorde mig flid for at påvise den i mængde hos Palestrina. Et af de tilfælde, jeg ikke “gad”

151. Selv om Laub klart har overstreget denne del af brevet, er den af hensyn til helhedsforståelsen medtaget.

152. Jf. brev nr. 1.



Udsnit af brev nr. 21, Laub til Jeppesen, 24.-25.10.1918; KB, 635, 1.

fremføre, lignede netop det som De havde i sidste brev; men her ses på en gang anvendelse af drejenoden og vanskeligheden ved drejenode-teorien.



Kun alten har her drejenode, tenoren har en kvartdissonans, hvis forklaring igen ligger i forholdet til bassen, som jo for øvrigt står nydeligt til alle stemmer.

Hvad der her gælder ved forholdsvis simple tilfælde, gælder med endnu større nødvendighed ved de kunstigere. Alt hvad jeg af den art så hos Dem i "bogen", og hvad jeg ellers har truffet (jeg har i disse dage set flere eks. endnu – hos Troske) forklares bedst med basteorien. //

Nu har jeg ikke mere at bemærke. Desværre er det gået mig som sædvanlig: når jeg har sagt hvad jeg mener, og har hørt de andres mening, og når jeg har prøvet og muligvis styrket min mening på de andres (i hvert

fald klaret den for mig selv) så kommer jeg altid dertil: når I bare lader mig beholde mit i frihed, må I mene hvad I vil, – og næsten: jeg er lige glad. Det er jo grimt. Det er godt at der er tid til, inden De skal disputere – til den tid er min ligegyldighed nok svunden.

Jeg stoler på at De selv har kunnet lægge “tone” og “smil” til al denne snak.

Deres

ThL.

*) her er fordringen altid opfyldt af sig selv uden anstrængelse.

Nr. 22 Torsdag 13.3.1919

Torsd. morgen.

Kære J. Tak for igår!

De skal have den ros at De holder ideens fane højt. Indvendinger har jeg naturligvis, – ellers var jeg jo ikke den jeg er. Men derom når vi ses, forhåbenlig [sic] snart, – dog ikke førstk. Lørdag, Søndag, Mand. og Onsdag. Ellers altid.

Deres ThL.

Nr. 23 Fredag 4.4.1919

Selv uden sirener, – som jeg takker meget for, – kan De altid stole på venlige tanker fra Deres ThL.

Ved lejlighed får jeg vel “corpora delicti” at se?

Nr. 24 Fredag 25.4.1919

Fredag.

Kære J.

Tak for det! Det er jo langt morsommere at få sin behandling af en fagmand med selvstændig opfattelse end af en velvillig tilhænger der giver én tilbage igen hvad man selv har sagt og ikke altid i helt forstået gengivelse. Der er jo geménligvis noget ved det De siger. Men – derfor hører De også mere hjemme vis à vis Frue Kirke end ved Hroars Kilde! Hr. professor – dr. Præterea censeo – – o.s.v.¹⁵³

Deres ThL.

Nr. 25 Tirsdag 14.6.1921

Gentofte, ~~Mandag~~ nej Tirsdag.

Carissimo dottore (in spe).

Hvis De gør mig en af Deres sædvanlige aftenvisiter (De plejer jo at gå fra Charlottenlund 6²⁷, efter at være taget fra Rungsted 5³¹), skal De, foruden en kop te, få en god nyhed. Jeg har næmlich sat en torpedo under en vis ark, som har virket!

Deres ThL.

153. Laub refererer til de ord, som den romerske senator, Cato den Ældre, afsluttede sine taler med: "Praeterea censeo Carthaginem esse delendam" (i øvrigt mener jeg Kartago bør ødelægges).

Nr. 26 Torsdag 3.11.1921

Gentofte, Kirkebakken 12

3 Nov.

Kære J. Mon De vilde gøre mig en tjeneste? Jeg ser i avisen at fru L.M.¹⁵⁴ er død. Jeg tænker at begr. skal være i stilhed og derudefra. Vilde De i så fald være så rar at bestille en krans derude og (med mit navn) sendt til familien. Er det umuligt, hører jeg måske fra Dem, med underretning om hvordan det indrettes.

Deres ThLaub.

Der er ikke så meget længere til jærnbanen her fra Kirkebakken¹⁵⁵ end der var fra det gamle sted.

Nr. 27 Tirsdag 8.11.1921

Vist noget forbandet sludder, – men, lad gå!

“Mi farebbe un gran seruizio uno dei signori bibliotecari, se cortesamente mi vorebbe dire: accorda esattamente la musica nelle opere di Palestrina (edizione Breitkopf & Härtel) vol. 22, pag. 50, righe 5-8 (eller hvad det er 14-20 o.s.v[.]); sådan står i den bog De gav mig, linier og ikke system), batt. 5 colla steosa musica in: I.T.A.Tr.” o.s.v. (NB æ og ikke dansk æ. NB² ingen krølle over u som vi er vant til)[.] Og derefter et ? “Con mille scuse delle fatica che Le do, e con gran rispetto mi [?] sottoscrivo Kn. J. organista Rungst. Danimarca [sic].” Man skriver ikke til en anstalt men til en person. Man skriver så høfligt som det er muligt for en dansk. Man tegner bogstaverne, især // når man skriver så ulæseligt som en vis mand, hvis landsmænd har ondt ved at læse hans skrift – hvad så en udlænding! Spejl Dem i mig som næsten har tegnet omstående italienske ord.

Deres ThL.

154. Der er formodentlig tale om komponisten P.E. Lange-Müllers hustru, Ruth Lange-Müller, som døde 30.10.1921.

155. I løbet af oktober 1921 flyttede Laub fra sin lejlighed tæt ved jernbanestationen i Gentofte til et nybygget hus på Kirkebakken 12 få hundrede meter derfra.

Nr. 28 Torsdag 8.12.1921

Hvad vil De brydem [sic] Dem om det? Han mener jo noget helt andet end De med "teori"; – næmlich den fysiske videnskab om toners fremkomst, akustik. Og De: videnskaben om toners opbygning til kunstværker. Til hans "teori" behøves en prof. i fysik, – det er altså unødvendigt at lave nye embeder; til Deres en prof. i den art historie, som ingen hidtil har kunnet docere. Jeg antager at de fleste videnskabsmænd ved universitet har vores mening. Ellers måtte man jo til docent i billedkunst se // at skaffe en lærer i mineralogi, farvekemi og statik. Mens man har en i kunsthistorie, – Höyen, Jul. Lange o.s.v. Et andet er at sligt ved lejlighed bør siges til de "indflydelsesrige".

Deres trøster ThL.

Nr. 29 Lørdag 18.2.1922

Lørdag*,

Carissimo dottore.

Jo, det kan man vist godt sige. Men, er den slags skiften [?], især i løbende figurer, ikke så almindelig hos dem alle (Haydn medregnet) så den næsten ikke siger noget? Mon man ikke kunde finde eksempler i 100vis? I et par minutter har jeg fundet 2 omstående.

Deres ThL.

*) De siger nok: "omgående", men der går jo ingen post "om" om søndagen.

// Mozart: Klaversonate i Gdur, takt 8-9.

do: Violinsonate i Esdur, Andante i Gmol takt 42-44.

Nr. 30 Søndag 26.3.1922

Søndag.

“Ein sehr bedeutendes Werk. Geistesfunken blitzen überall hervor.” – Jeg proponerer, at De dirigerer Dem til mig Tirsd. aften ved ordinær tid, til en, om end frugal, så dog decent aftenkollation. Eventuelle difficulteter vil sikkert kunne bortelimineres.

Deres affektionerede
ThL.

Nr. 31 Søndag 2.7.1922

2. Juli 1922.

Kære Jeppesen.

Denne gang fortjæner De virkelig ros: ikke et kort med “de hjærteligste hilsner” og så ikke mere, men et brev fuld af indhold og mærkelige begivenheder. Og De skal ikke blot have ros, men også de bedste lykønskninger i anledning af disse mærkelige begivenheder, hvoraf den ene hovedbegivenhed jo var ventet, den anden uventet. Helt så ukendt som De tror er “genstanden” alligevel ikke; der må være nogen af Deres nærmeste der har talt for // tidligt. For vi kender alle navnet, og fra Welding [?] véd jeg endda lidt mere; han har vist været lærer for vedkommende og har givet det skønneste skudsmål.

Jeg sender dette til Deres hjem; det kunde næppe nå til Wien før De er borte. Når De kommer hjem er Wöldike med kone og med mig “over alle bjærge”. Men når vi kommer tilbage i beg. af Aug. tales vi vel nærmere ved om adskilligt som De vel knap gider tænke på; nu i den blomstrende “rosentid”. Jeg skal ikke plage Dem med mere end denne lille velmente lykønskningskrivelse.

Deres ThL.

De véd at mit bomærke også siger TilLykke!

Nr. 32 Søndag 13.8.1922

Søndag.

Kære magister danicus & doctor austriacus.

Kedeligt at det mislykkedes. De gentager vel forsøget? Men – De siger nok at det ikke gør noget, om jeg er borte, for så gør De det om igen. Der er dog også andre “ulykker”. F.eks. I morgen kommer en dame på 80 i rullestol, og på onsd. en d^a på 60 uden d^a; bægge vil se mit hus, og mens jeg foreviser det, kan jeg ikke ofre mig for den lærde og hans brud. Skal vi ikke hellere bestemme en tid? Foreslå én?

Deres ThL.

Nr. 33 Fredag 29.9.1922

Dr. Knud Jeppesens afhandling om Palestrinastilen med særlig hensyn til dissonansbehandlingen, – den afhandling hvorved han med stor ære vandt doktorgraden ved Wiens universitet – er sikkert det betydeligste musik-videnskabelige værk der er fremkommet på dansk. Mens andre tidligere arbejder af den art i reglen kun har beskæftiget sig med udenomsvidenskaberne, kulturhistorie, personalhistorie o. desl. går dr. J. ind på selve hovedsagen, toneopbygningen, og gør med videnskabelig grundighed og – jeg fristes til at sige – genialt klarsyn rede for det afgørende, det skel-sættende, i al musikhistorie. Det vilde være en skændsel om dette arbejde ikke kom frem, et arbejde der ikke blot er ærefuldt for forf. men også for hans fædreland.

Gentofte, 29 Sept. 1922

ThLaub, organist ved Holmes Kirke.

Nr. 34 Torsdag 24.5.1923

Dr. Knud Jeppesen har ønsket at jeg skulde udtale mig om hans bog: "Palestrinastil". Jeg gør det med stor glæde, – den er i virkeligheden et af de betydeligste musik-videnskabelige værker jeg overhovedet har mødt.

Først må fremhæves forf's vidtspændende og dybtgående syn på musik-kens historiske udvikling, hovedbetingelsen for undersøgelser af den art, forenet med den fyldigste uddannelse i det musiktekniske, uden hvilken undersøgelserne vilde blive abstrakte, lyrisk-dilettantiske udgydelser, svævende ganske frit i luften. Dertil kommer, at han er fuldt ud herre over hjælpevidenskaberne i kultur- og personalhistorie, arkivstudier, kildekritik o.s.v.[.] disse videnskaber, som, uden at være egenlig musikhistorie, dog afgiver den fornødne ballast.

Endvidere: valget af æmnet må siges at være i høj grad lykkeligt. Det fører jo direkte ind [i] // det afgørende i musikhistorien, i det der sætter skel i perioderne, i det der karakteriserer stilarterne. Dette skelsættende er af forf. behandlet åndfuldt og med overlegen dygtighed. Men æmnet fører også lige ind til de store værdier i musikken. Og her må fremhæves forf's sikre sans for det virkelig værdifulde, hans ævne til at skelne skarpt mellem væsentligt og uvæsentligt, – han fristes ikke til, som det undertiden ses, at give sig af med quasi-videnskabelige, halvlærde snurrepiberier, han glemmer aldrig hovedsagen, de store kulturbærende frembringelser.

Alt i alt: bogen er på stilområdet epokegørende, en ære for vort land.

24 Maj 1923.

Thomas Laub.

Nr. 35 [Søndag 8.7.1923]¹⁵⁶

Laubs Bryllupshilsen
til Knud 3 maj [?] 1923

I sengen, Gentofte.

Når livets dissonanser kun behandles
som i den rene Palestrinastil,
skyer blir “gennemgang” til solens smil,
og kval ved “forudhold” til fryd forvandles.
Den ånd der med Pierluigi¹⁵⁷ stod i pagt
har sikkert også over jer sin magt,
så, hvad der hændes end, blir dissonansen
den bundne, slaven – herren konsonansen.

Til Lykke!
ThL.

Nr. 36 Torsdag 10.1.1924

Torsd. 10 Jan.

Kære J. Tak for det tilsendte som jeg finder smukt og godt, – og tillige
gavnligt for “de andre”.

G-N’s stykke kendte jeg før det kom. Véd De, at “Politiken” i går har
interviewet [sic] dekanen, som finder at valget er fuldkommen i sin orden
og efter reglerne (!!)[.] “Er der sket nogen henvendelse til Laub? – Nej, og
grunden er meddelt ministeriet.” Grunden er selvfølg. at L. er et fanatisk
klikemenneske (o Angul! Lukas 16,8)[.]

156. De indledende ord på dette kort, “Laubs Bryllupshilsen til Knud 3 maj 1923”, er formodentlig tilføjet af en ukendt person. Den anførte dato – som er delvis utydelig, og tillige er en torsdag – passer ikke i forhold til den korrekte dato for Alice og Knud Jeppsens bryllup, søndag 8.7.1923. Eftersom Laubs lille digt dog godt kunne tænkes at være skrevet i anledning af brylluppet, er dateringen derfor foretaget ud fra denne dato.

157. Laub henviser her til Palestrinas fornavn.

Nu kommer vort stykke, – Panum, Behrend og undertegnede + mange andre. Det er pudsigt at se dem gøre stads af én for at få én med, – det har de ikke gjort før.

Forøvrigt skal man vist til at belave [sig] // på en bred ryg.

M.h.t. Gentofte véd jeg ikke hvad jeg skal sige. Der er masser af ansøgere, – for embedet er jo meget stort, – også adskillige ældre. Måske er jeg gammeldags, når jeg mener at man i det mindste skal blive 7 år på et sted. Men det er vel en urimelig fordring. – Jeg véd at der, foruden at manden bór i sognet, også vil blive krævet at der afholdes månedlige frikoncerter som R.-K.¹⁵⁸ har dem i Frelserkirke. Kan det forenes med forelæsninger og lærde studier? Ja, jeg spørger bare, og råder hverken fra eller til.

Hils madame som jeg så omtalt i bladet forleden formedelst sin kunstfærdighed.

Deres ThL.

Nr. 37 Mandag 21.1.1924

Mandag

Ja, så skrev jeg da (det kommer i dag eller i morgen i Berl.), – jeg havde opgivet det i lørdags. I dag er jeg bange for at slutningen som jeg i min retfærdige harme i går fandt rigtig, måske er lidt for vred. Redegørelsen fra de herrer i fredags var i høj grad personlig krænkende, og jeg kunde aldrig tænke at arbejde sammen med de bæster, så jeg vilde gøre mig umulig. Det har jeg sikkert også gjort.

Hør sig mig: folk i min alder kan ikke stå en time på gaden, og måske ikke få siddeplads når man // kommer ind. Hvad kan der gøres for at skaffe “meget kompetente” tilhørere plads ved foredragene ved konkurrencen? Kan de skaffe mig en sikret plads?

Deres ThL.

158. Organisten P.S. Rung-Keller (1879-1966).

Nr. 38 Torsdag 31.1.1924

Torsd.

Kære J. Jeg har hørt, at en ven af os har talt i 3 timer med en ikke-ven af mig, tildels om mig. Selvfølg. burde samme ven fortælle mig derom, men – det kan jo ikke ventes fra den side. Skrive og spørge – vilde være ørkesløst; jeg har erfaret det alt for tit. Og dog er man lige yndig når man træffes bagefter, – selv om éns opførsel har været nok så krænkende for en anden. (Det er andre ting jeg tænker på.)

De er vel svært optaget. Men – kunde en lille meddelelse ikke tænkes at være et forfriskende otium i arbejdet? NB skrevet så det kan læses!!!

Deres ThL.

Nr. 39 Fredag 1.2.1924

Lørdag.

Tak! det var smukt gjort af den optagne mand. De véd jeg er Gabrielisdyrker, og derfor glæder [jeg] mig når jeg ser mennesker med tid og tanke for mennesker. – Hør – – H's oplæsning af det svenske brev er mageløs. Hvis denne oplæsning + selve brevindholdet blev bredt ud ved sladder (sådan som man gjorde ved mit "famøse" brev – – vær ikke bange, jeg skal ikke gøre det) havde de højlærde da 7 gange så megen grund til at tale om "subjektiv" partigængeri, som de har, når de taler om mig. – Jeg synes det er lidt meget, at vi to i dag figurerer i menighedsbladet!!

Deres ThL.

Nr. 40 Fredag 22.2.1924¹⁵⁹

Kære J.

Mit hjærte er med Dem, – men alligevel ikke nedtrykt. For ulykken er da ikke så stor for den der ser “sejrens palme” vinke ved banens ende. Det er da endelig ikke staten og dens anstalter der uddeler palmer. Det har jeg halvhundredårig erfaring for. “Så la’r vi konen beholde sine appelsiner,” – i dette tilfælde en temmelig sur. Men det glæder mig dog at det ikke blev den oppustede, saftløse, tørre der ikke engang er sur. Den sure kan måske modnes lidt, den visne aldrig.

Deres ThL.

Nr. 41 Fredag 14.3.1924

14 Marts.

Kære K.J.

Jeg har tænkt en del på vor samtale. Får jeg held, d.v.s. finder jeg en synsmåde som jeg ikke har afbrugt, og et udgangspunkt som passer, laver jeg noget. Men hos mig går alt sligt langsomt, for jeg er ikke født forfatter. – Så må jeg forresten bestemt protestere mod det De sagde: at jeg, hvis jeg ikke skrev, var “forræder mod sandhed og ret”! Jeg har tydeligt sagt hvad jeg anså for ret, både m.h.t. personer og m.h.t. sag. Jeg har sagt det offentlig og privat, til venner og fjender, ved alle lejligheder. At det der skete, var mod mit ønske, véd alle. Skulde jeg nu blive ved at gentage dette, vilde jeg være som en arrig kvinde der bliver ved at skælde ud, fordi hun ikke fik sin vilje, – eller som en arrig køter der forfølger vejfarende med gøen langt ud af landsbyen. Dermed gavner jeg hverken sag eller person. De véd, at hvor jeg tror der er lejlighed dertil, vil jeg ikke undlade at gøre det, hverken af dovenskab eller af fejghed. Så De har ingen ret til den slags ord. Deres undskyldning må være den, at De, hvad man let kunde se, i

159. Jf. s. 65.

høj grad var nervøs ophidset. Der kommer // vel en roligere tid; så vil De indsé, at der kan gives tilfælde, hvor to mænd kan se ganske forskelligt på den samme sag, – og dog være hæderlige begge to!

Hermed brevet og kritikken. Det første var jo nydeligt. Krogs [sic] bog må jeg bede om at beholde lidt, for det tilfældes skyld at jeg skal skrive en artikel. Den flyder jo som smættet smør. Den har fået mig til at tænke på et ord som gl. Rørdam¹⁶⁰ engang sagde om en vis slags præster: “De vil jo ingenting.” Når jeg er færdig lægger jeg den ind på konservatoriet.

Deres ThL.

Nr. 42 Mandag 24.11.1924

Mandag.

Kære J. Jeg har gået og ventet på at De skulde komme og fortælle om alle Deres “glorifikationer” o.s.v. im Ausland, men ... Desværre slår mine nuværende kræfter ikke til, så jeg, som jeg før har gjort, kan samle de unge med koner, på min fødselsdag.¹⁶¹ Men de slår godt til, når det drejer sig om et par timers besøg af berømte samtidige, – helst efter kl. 2, så jeg kan være færdig med elever og en nødtørfvig hviletid, og også om aftenen, når de gode gæster vil tage herfra med et tidligt tog (9³⁷) (Torsd. og Lørdag i denne uge, samt Onsdag og Fredag i næste passer ikke så godt.) Lad mig nu se at De får Dem rusket op!

Deres ThL.

160. Thomas Skat Rørdam (1832-1909), biskop over Sjælland.

161. Thomas Laub blev født 5.12.1852.

Nr. 43 Tirsdag 23.12.1924

Glædelig jul til Dem bægge! og tak for julehilsen! Jeg føler mig altid så dum overfor Dem: det gregorianske citat forstår jeg, men underskriften “p.ε [?]” ikke. Hvem er det? Dem eller mig? Det kan passe på os bægge for vi kan bægge til tider være “ude fra vort ståsted.” – Men på ét punkt er jeg den klogeste: ordet er græsk, altså “ek-sta”; det latinske “ex-ta” giver ingen mening. Da jeg kun har Goethes egen udgave 1827-30, kan jeg jo ikke slå op i 2^{den} del af Faust. Men T. Hansens oversættelse har det rigtige “ekstasticus”. Det er dog en behagelig // følelse af og til at kunne åle de geniale. Undskyld at denne følelse er løbet af med mig.

Deres pater idioticus.

Nr. 44 Fredag 26.12.1924

Søndag

Kære J. W.¹⁶² fortæller mig idag at De har fået en søn.¹⁶³ Tillykke! Gid han må blive Dem til stor glæde! bægge!

Men – når jeg ikke anede at noget var i anmarsj [sic], så måtte jeg tage Deres “puer nat.” for en julehilsen, – det har den jo været i snart 2000 år, – og den er fra et område hvor vi bægge færdes. Og jeg måtte være uforstående for Deres “ekstatiske pater”. Deraf kom min uærbødighed overfor en højtidelig sag. Dette er min gyldige undskyldning. – Men hvorfor fortalte De mig ikke den glædelige begivenhed i Deres 2^{det} kort? Det fik mig til at sige med Lucrezia: “Men I godtfolk, hvorfor trakterer I mig med sådan hånhed?” Nu bør Deres // straf være, at De skriver mig “om bægge efter omstændighederne befinder sig vel”, om vægten er 6½ eller 7½ og sligt der høres i barselstuer hvor jeg ikke kommer, da jeg “er bange for min hat.” Hils moderen.

Deres ThL.

162. Sandsynligvis Mogens Wöldike. Jf. s. 69.

163. Kristian Jeppesen, født lørdag 20.12.1924.

Nr. 45 Torsdag 8.1.1925

Torsd.

Kære J.

Om diss. i 2delt takt får man besked, men i 3delt aldrig. Tilladt er:

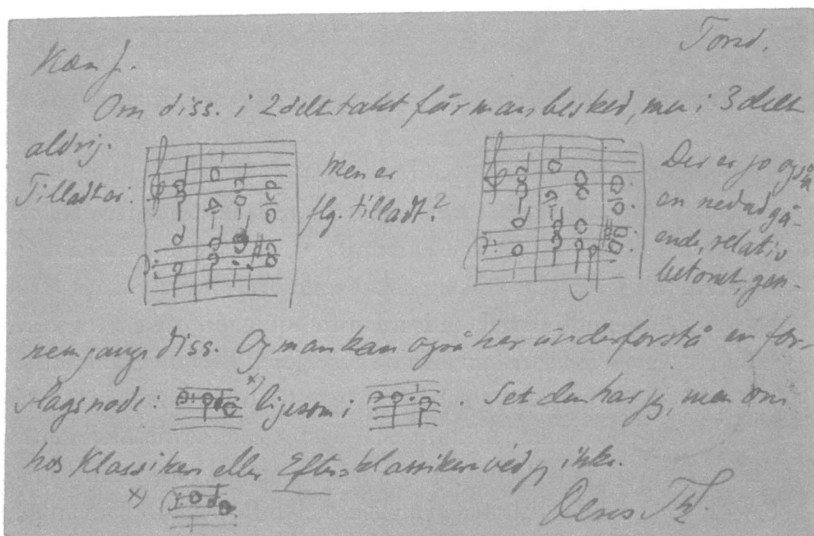


Men er flg. tilladt?



Der er jo også en nedadgående, relativ betonet, gennemgangsdiss. Og man kan også her underforstå en forslagsnode: *) ligesom i . Set dem har jeg, men om hos Klassikere eller Efterklassikere ved jeg ikke. *)

Deres ThL.



Nr. 46 Tirsdag 28.4.1925

Tirsd. 28 Apr.

Kære J. Tak for foredraget! Hvor er De dog klog! "en anden én" kan snart ikke følge med. Men De har vist ret i det hele.")

Desværre står det skidt til med det andet De skriver om. Foruden med Winther har jeg talt om Dem, allerede for nogen tid siden, og nu igen i dag med Trier, som vist får mest at sige, da han er mere musikalsk end W. De to har så afgjort bestemt sig for en anden (hvis navn jeg ikke må nævne) at min tale er helt spildt. Da desforuden embedet søges af et par stykker som jeg står i et venligt forhold til, mener jeg det er rigtigst at jeg ganske afholder mig fra unyttige forsøg som ikke gavner nogen. Jeg er ked af dette, men er sandelig ganske uskyldig deri.

Deres ThL.

") Skal jeg sende det tilbage?

Nr. 47 Fredag 28.8.1925

Den begejstrede:

Dig store vise mand vi skylder vor lovprisning;
at os uværdige du gi'r slig åndsbespisning.
Kun dette er vor sorg: hvor skal vor tak dig nå?
du svæver himmelhøjt, på jord vi krybe må.

Skumleren:

Mit øje søgte straks hen til den tredje side.
Hvor må dog Th.L. med samt Carl Nielsen lide!
Med vennehirld [?] sind et godt råd har de bragt,
på skuldrene du trak som tegn på din foragt.

Den jævne læser:

Det afsnit som er nyt vil sikkerlig mig glæde.
Forøvrigt gi'r jeg agt – om trykfejl er til stede.

En har jeg fundet alt – ja alt, ti [sic]¹⁶⁴ den tenor
som enogfyrre står, fører i falske spor.

Trinus et unus:¹⁶⁵

T.L. [sic]

Nr. 48 Mandag 10.1.1927

10 Jan.

Kære J.

Tak for al den lærdom De idag har sendt mig! Nu skal jeg se hvordan det går med mit engelsk – som jeg som bekendt aldrig har lært, men dog læst Hawkins og Burney med; men måske Kn.J. trad. [sic] by M.W.H. er modernere, og altså sværere for en dansk latinere.

Ser man Dem aldrig mere? Desværre er jeg nu så skidt til bens at jeg må lignes med en lus på en tjærespån. De er vel endnu som “den liden fuel der flöyer så höyt.” Kommer De kl. 2-3 skal vi kvæge Dem med en kaffe eller té – efter behag, – (dog ikke Onsdag)^{*)}. Om aftenen husker De nok, er vi lidt tidligere på færde end andre, både med mad og seng; men De skal få den føde De begærer – og slippe for ost.

På gensyn, og hilsen til alle tre.^{**)}

Deres ThL.

^{*)} I denne uge også ikke Torsd – tilfældigvis.

^{**)} De er vel ikke bleven flere?

164. Der skulle formodentlig have stået “thi”.

165. Kan oversættes til ‘En og trefoldighed’.

Nr. 49 [Udateret]

Onsd.

Kære J.

Tak for brev! og tak for lån af indlagte. Den er jo god, men brav tysk, d.v.s. manden sidder "på stolen" og har ikke råd // til at være menneske. Et lille besøg vil glæde mig, – desværre må jeg indtil videre sige "et lille", for jeg duer [?] ikke meget m.h.t. kræfter.

Deres T [sic]

Om orgelledsagelse af salmesang¹

af Erik Hildebrandt-Nielsen

Når vi taler salmeledsagelse i Danmark har Den Danske Koralbog igennem mange årtier været styrende. Hvis der var én nodebog, der var sikker i så godt som ethvert hjem med klaver, så var det koralbogen – melodibogen til salmebogen, som gerne lå øverst i de gammeldags klaverbænke med nodemagasin under sædet.

Koralbogen var den, der blev spillet efter alle steder, når der skulle synges salmer – det er den, der blev undervist efter på landets musikuddannelsesinstitutioner m.v. Den har så at sige haft en autoritet – underbygget af, at det har været nogle af dansk sang- og (kirke)musiklivs spidser, der har redigeret. De færreste følte behov for at stille spørgsmålstegn ved deres redaktion; det var et seriøst stykke arbejde. Dermed har der været en ensartethed landet over vedrørende den lyd, de harmonier, de tonearter osv., salmerne blev spillet i – sådan ledsages der til salmer i kongeriget.

Det er så naturligvis ikke helt sandt; særligt blandt konservatorieuddannede kirkemusikere har der fra tid til anden været mere eller mindre heftige (og ditto videnskabelige) diskussioner om koralbogens redigering, korrekt melodiføring, harmonisering af denne og hin komponists salmemelodi. Men at disse diskussioner blev trykt i fagblade og havde så stor bevågenhed (indenfor kirkemusikalske kredse forstås), vidner om, at koralbogen i hvert fald ikke var en bog, hvis løsninger man bare kunne forkaste uden videre – uden at skulle diskutere med hele landet. For mange var holdningen dog den, at de, der qua deres uddannelse havde indsigt til at korrigere koralbogens noder, jo blot kunne spille det, de mente var mere rigtigt. Koralbogen er jo som sådan ikke autoriseret som indeholdende de mest gudvelbehagelige melodier, tonearter og harmoniseringer.

1. Artiklen bygger på et oplæg, holdt ved Samfundet Dansk Kirkesangs temadag 22. maj 2008.

Også i forbindelse med arbejdet med den nye salmebog var der store diskussioner om både melodier og tekster. Dette gjaldt i særlig grad ændringer og tilbageføringer af de i forvejen kendte tekster – “Rør blot ikke ved min gamle jul”!

Og hvordan er det så i dag? Måske er vi på vej i den modsatte grøft? Dette spørgsmål vender jeg tilbage til.

Monopolbruddet i melodisamlingerne

Alene ved fremkomsten af den ny koralbog til ny salmebog er “monopolet” så at sige for alvor blevet brudt. Ikke at der ikke var seriøse kræfter bag, men – som det har været belyst ved en debatdag afholdt af Samfundet Dansk Kirkesang for et par år siden – så mistede salmebogscommissionens musikudvalg tilliden til Kroghs Forlag inden trykningen af den nye koralbog, hvorfor der ikke er noget forord, ikke er anført nogen redaktører m.v. Allerede her degraderedes bogen i manges øjne til en mulig melodisamling til den nye salmebog – og ikke som melodisamlingen. Dertil kommer, at den var meget dyr, hvorfor en del valgte at beholde den gamle koralbog, og så supplere med det tillæg med de nye melodier, der blev udgivet fra Wilhelm Hansen under Margrethe Østergaards redaktion (Margrethe Østergaard var som bekendt sekretær for Salmebogscommissionens musikudvalg, og havde som sådan indgående kendskab til musikudvalgets diskussioner og baggrund for valget af den enkelte melodi). Et billigere og mere handy alternativ (og passer stadig ned klaverbænken!). Kroghs Forlag svarede igen med et tillæg med flere alternative melodier m.v. Mindre end et år efter udgivelsen af den ny koralbog til den ny salmebog havde vi to uafhængigt udgivne tillæg!²

Hvis man sammenligner Koralbog til Den Danske Salmebog (KDS) med Den Danske Koralbog (DDK), så er der i KDS – i stil med tilbageføringer i salmerne i den nye salmebog – indført tilbageføringer og æn-

2. Ældre organister lader sig næppe imponere over antallet af koralbøger. Der var tider, hvor man i sin nodetaske som minimum skulle bære, Bielefeldt, Hjemlandstoner, Dansk Kirkesang og 130 melodier. Udover sko, forspilssamlinger, noder til præ- og postludier m.v.!

dringer i melodier og harmoniseringer. Desuden er flere melodier angivet i andre tonearter end i DDK. Der bliver således forskel på, om man spiller efter den ene eller den anden koralbog – som musiker er det ikke nok at spørge, om koralbog forefindes på stedet; man må også spørge om *hvilken* koralbog, det i givet fald er. På konservatorier og kirkemusikskoler kan censorer ikke længere læne sig tilbage og lytte – for man kan jo koralsatsen udenad – nej, her er man nu nødt til at kigge i noderne!

Forskellige former for salmeledsagelse

Men det bringer bl.a. spørgsmålet frem: Hvad betyder harmoniseringen egentlig for salmeledsagelse? Helt sikkert er det, at laver man noget om fra det velkendte, bliver det altid bemærket af nogen i menigheden – positivt eller negativt. Men hvis der nu ikke længere er noget, der kan kaldes “det velkendte”?

Jeg spurgte før, om vi i dag var på vej i den modsatte grøft med hensyn til ensartet salmeledsagelse. Udover de to til fire ovennævnte koralbøger, findes der et væld af salmesamlinger udgivet til brug for konfirmand- og minikonfirmandundervisning, babysalmesang m.v. Ofte med melodierne angivet med becifring. Salmerne spilles måske af en sognemedhjælper eller anden musikalsk medarbejder, der har nemmere ved at realisere en sådan notation, end en koralbogssats. Når vi møder op til gudstjeneste et sted, er det ikke ualmindeligt at få stukket et A4-program i hånden af kirketjeneren med dagens salmer og liturgi, som måske afviger fra det gængse ritual og salmebogens salmer. Siden 1980'erne er aktiviteterne i sognene vokset markant, og det har bl.a. resulteret i langt større forskellighed – sognene får mere udtalt end tidligere hver deres profil – også musikalsk. Derfor er afvigelsen fra det velkendte ikke længere et spørgsmål, om organisten gør noget andet end *man* plejer, men om organisten gør noget andet end *han/hun* plejer.

Men hvad er det, der laves om, når noget laves om? To klassiske discipliner indenfor salmeledsagelse er koralspil og melodispil (det sidste også kaldet triospil). Hvor koralspillet foregår på ét manual (+ pedal), kræver melodispillet to manualer og pedal. Her fremhæves melodien (sopranen)

i karakter og/eller styrke på et manual for sig, akkompagneret på et andet manual af alt og tenor – bassen ligger fortsat i pedalet. Dette er velkendt stof for enhver organist.

I begge tilfælde kan man spille efter koralbogen og følge dennes harmoniseringer/anvende samme sats til begge spillemåder. Menigheden overraskes ikke – melodispillet skulle derimod gerne være en hjælp til endnu tydeligere at få støtte til salmemelodien (udover de to salmeledsagelsesdiscipliner kan bruges til klanglig variation igennem salmens vers).

I de senere år har en tredje spillemåde fået mere udbredelse, nemlig tenor-spillet. Ligesom i det ovenfor nævnte melodispil/triospil fremhæves melodien på et manual for sig, men nu ligger melodien en oktav dybere – i tenoren – og spilles med venstre hånd. Dette fører nødvendigvis til udarbejdelse af en ny sats, da sopranen ikke længere skal spille melodi, men sammen med alten udgøre øvre akkompagnementsstemme. Basføringen vil i reglen også være ændret og dermed også harmoniseringen.

Dette er ikke specielt moderne – tværtimod. Enhver med lidt musikhistorisk indsigt ved, at tenoren i tidligere tider ofte var den stemme, der havde (rettelig: “holdt”) cantus firmus – altså melodien. Tenoren ligger som tredje stemme og sopran og alt udgør således begge overstemmer. Selvom det er en gammel satsdisciplin, der har lang tradition i både vokal- og instrumentalmusikken, møder vi den sjældent til ledsagelse af fællessang. I flere hundrede år har vi været vant til, at melodien skulle ligge øverst – de, der synger i kor vil vide, at sopraner ofte får vanskeligheder, hvis de i en passage pludselig ikke har melodien eller de måske endda krydser nedunder altstemmen og ikke længere ligger i toppen! Vi er ganske enkelt vant til at lytte efter melodien øverst i satsen.

Men hvad med tenor-spillet – selv om melodien ikke ligger øverst, fremhæves den dog på et manual for sig? Den menighed, hvis organist jævnlige anvender tenor-spil, vænner sig til at finde melodien i tenorlejet og formår at holde fast i melodien trods den også ændrede harmonik. Dette er i hvert fald, hvad jeg har kunnet konstatere, dels ved egne observationer og dels ved at drøfte emnet med organister og kirkegængere rundt omkring. Hvad den enkelte menighed/kirkegænger føler forvirrende, afhænger tilsyneladende meget vane og forventninger. Nogle bliver irriterede, hvis

et børnekor, synger overstemmer på udvalgte vers af salmen o. lign. Men hvis den stedlige menighed består bl.a. af forældre og andre relaterede til de medvirkende børn, og der i øvrigt er opbakning til et godt børne- og ungdomskorarbejde i sognet fra præster og menighed, vil de fleste sikkert føle, at salmesangen løftes yderligere af korets sats-udvidende sang. Man har vænnet sig til, at sådan fungerer det her, dels fordi "sådan ønsker vi det her" og dels fordi menigheden vel som oftest vænner sig til stedets skikke, inklusive såvel præsts og organists vaner og evt. uvaner. Det har i hvert fald været mit indtryk gennem mange år rundt i det folkekirkelige landskab. Kan der således overhovedet siges noget generelt?

Et andet eksempel på ændringer i salmeledsagelse i forhold til koralbogens sats, er omharmoniserede vers, hvor cantus firmus ganske vist spilles i sopranen (melodien ligger i toppen hele vejen), men salmen til gengæld "krydres" rent harmonisk. Synspunktet på dette vil i reglen også være delt i menigheden. Den rent praktiske side, om menigheden formår at fastholde melodien, skal selvfølgelig være i orden. Igen kan det være et spørgsmål om tilvænnning, men ofte bør man være varsom med den slags "julelege" og kun anvende dem i velkendte salmer og gerne nogle vers henne, så menigheden så at sige har fået "fodfæste", inden det går løs med alternative satser fra orglet. Den mere politiske side: om de forskellige satser fra orglet klæder salmen, uanset om vi i menigheden som sådan kan finde ud af at synge med, er en anden sag (der kan "overkrydres"!). Her er løbende dialog mellem kirkemusiker og præster/menighed vigtig – jf. nedenfor.

I England er der lang tradition for at krydre med saftige harmonier – gerne i sidste vers. De såkaldte "Last verses" er en disciplin for sig! Her synger koret énstemmigt, og det forventes ganske enkelt af organisten, at der sker ting og sager undervejs. Men spørgsmålet er, om man umiddelbart kan overføre denne tradition til danske forhold., hvor vi har en helt anden salmemeloditradition. Mit generelle indtryk er, at omharmoniseringer sker, hvor organisten finder det tekstligt begrundet – altså ikke nødvendigvis i sidste vers. Om det så altid falder i alles smag er en anden ting.

Orgelledsagelsens betydning for salmesangen

En del organister (måske særligt de lidt ældre, mig selv iberegnet) er opdraget med, at den snævre vej er bred nok til Guds Rige. Men hvad er den snævre vej? At spille syv vers af en salme med samme harmonisering m.v. – bliver det ikke for kedeligt? Og udtryk for faglig dovenskab – på konservatoriet lærer man jo at mestre discipliner som tenorspil, harmonisering fra bladet, ledsagesatser af forskellig art m.v.?

Der skal efter min mening ikke reduceres i det faglige indhold på uddannelserne. Det er naturligvis vigtigt, at organiststanden mestrer de til faget hørende håndværksmæssige discipliner. Selvfølgelig skal vi kunne harmonisere en salmemelodi fra bladet, hvis vi kommer ud et sted, og der kun er en melodibog uden orgelsats. Men hvor, hvornår og hvordan skal vi anvende vores enorme faglige og spillemæssige potentiale – hvordan kommer det bedst menigheden til gavn så at sige?

Og det er jo ofte et åbent spørgsmål, om et orgelspil med udmalende fuglekvidder, basunstød, opfindsomme harmoniseringer og registreringer er et udtryk for organistens personlige lyst til at fornøje sig eller sammes dybe indlevelse i salmeteksten. Ligesom man kan diskutere, om en karismatisk præst er opfyldt af Ånden eller blot er selviscenesættende.

Her er mit synspunkt: Det væsentlige, man må have for øje, er hele tiden menighedens fællessang – hvordan befordres den bedst? Det skal være det styrende. Menighedens fælles lovsang i salmer er et bærende element i den lutherske gudstjeneste. Er det noget bedre end et kirketag, der løfter sig af menighedens sang omgivet og løftet af orglets klang?!

Og findes der en mere flad fornemmelse end en søndag morgen med fuld kirke at sætte an til en kendt morgensalme som eksempelvis “Den signede dag” eller “I østen stiger solen op” – og så sker der *ingenting*? Man hører *ikke en lyd* fra kirkebænkene. Det bliver en lang gudstjeneste, tænker man. Og så prøver man at gøre noget! Hjælper det at spille melodien uden harmonier (altså bare unisont i oktaver med begge hænder) – eller fremhæve melodien på en kraftig registrering (evt. med tenor-spil), registrere anderledes: bredere, slankere, kraftigere, svagere?? Næste salme kunne man tage en tone dybere – det hjælper måske, eller får det salmesangen til at dø endnu mere?

Det er vigtigt efterfølgende at være i god dialog omkring disse refleksioner med den faste kerne af menighed, hvilket i visse tilfælde kan være menighedsrådet, for at finde ud af, hvad der gør sig bedst lokalt. Både lytte og få menigheden til at lytte – så de føler, at det er *deres* organist og ikke bare *organisten*, der har sine særheder. Få afstemt forventninger ganske enkelt.

Salmens “indre liv”

Men det helt centrale, hvad angår befordringen den gode menighedssang, er, at organisten i sit spil formår at finde frem til salmens *indre liv*. Og hvad mener jeg så med det? Det lyder måske lidt luftigt.

En forhenværende biskop, der stadig er aktiv i den offentlige og kirkelige debat, slog på et tidspunkt til lyd for, at salmeledsagelsen stod sig bedre med klarinet spil end orgelspil, da sidstnævnte “kvæler salmesangen”.

Udtalelsen vakte naturligt nok ærgrelse i organistkredse, men det berører jo spørgsmålet, om andre instrumenter ville være bedre eller i hvert fald ligeså vel kunne anvendes som orglet.

Som nævnt før, er forskelligheden i sognene blevet mere udtalt, også på det musikalske område. Mange kirker har i dag et større instrumentarium – udover orglet, klaver, elklaver/keyboard, trommer m.v. (jeg ved ikke med klarinetter!). Man får konfirmander til at medvirke på elguitar, der hyres messingblæsere til konfirmationer og festgudstjenester m.v.. Alt dette har efter mit synspunkt med musikkens ydre liv at gøre. Såvel som orgelspil med forskellige registreringer, harmoniseringer, spillemåder m.v. Det kan være udmærket, men synger menigheden mere med, fordi der eksempelvis medvirker trompet? Eller er reaktionen snarere: “det var vel nok festligt” eller “det var vel nok afvekslende med keyboard, elguitar og opfindsomt orgelspil”?

Mit synspunkt er, at det ikke er disse ydre ting, der i nogle tilfælde kan være udmærkede, der er afgørende og befordrende for den fælles salmesang. Det er salmens “indre liv”, det er selve salmens puls, man skal ind til, dér finder vi det gode salmespil. At være til stede i tekst og melodi – at spille med engagement, indlevelse og fornemmelse for menighed (stedets tradition), rum, akustik, klang – at finde en fælles puls,

hvor salmen lever, og vi med vort spil fylder, bærer og støtter og går i ét med den lovsyngende menighed. Det lykkes ikke altid, men *når* det lykkes – sikke en gudstjeneste!

Er en ledsagesats eller andet tiltag befordrende for dette indre liv, kan den have en berettigelse. Er den ikke motiveret af dette, og er den ikke tekstligt begrundet, har den ingen relevans og tjener i bedste fald til afvekslende udtryk og i værste fald til forstyrrelse.

Salmeforspil

Til sidst et par ord om salmeforspil, der er en del af salmespillet. Forspillets rent praktiske funktion er jo bl.a. at give menigheden tid til at slå op i salmebogen. Derudover at gøre menigheden opmærksom på melodien (og dens toneart); hvis melodien skønnes ukendt, kan man lave et “pædagogisk” forspil – måske slet og ret spille salmen igennem. Hvis det er en mere kendt melodi, kan man måske nøjes med motiviske antydninger. Endelig angiver forspillet det tempo, som organisten agter at spille salmen i (hvilket desværre ikke altid overholdes).

Men ved siden af disse musikalsk praktiske funktioner, er forspillets hovedfunktion i relation til det med det indre liv i salmen, at give menigheden *lyst* til at synge! “Åh – er det den melodi, det lyder dejligt!” – eller hvis melodien er kirkegængerens ukendt: “Det lyder vel nok dejligt – den salme vil jeg gerne forsøge at synge med på!” Igen er det ikke nødvendigvis kompositorisk opfindsomhed, der skaber denne sang-motivation. Det ligger i en indre oplagthed i selve spillet, der er svær at sætte ord på. Det handler selvfølgelig også om alment musikerskab. Og nu er det jo heller ikke organistens ansvar alene, om menigheden synger med, men vi gør eller bør gøre, hvad vi kan!

Hvis forspillet etablerer stemningen forud for sangen, og salmespillet tager livtag med hele salmen, hvis organisten er i dialog med præster og menighed, og alle er lydhøre overfor hinanden, så vil salmesangen klinge og klinge sammen med liturgi, evangelium og prædiken, og det hele spiller sammen i den kraftfulde og livgivende forkyndende enhed, vi kalder gudstjeneste.